

ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΑΝΟΙΚΤΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

**ΣΧΟΛΗ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΣΠΟΥΔΕΣ ΣΤΗΝ ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΘΕΟΛΟΓΙΑ»**

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Το πρόσωπο του Χριστού στην Παλαιά Διαθήκη

ΟΝΟΜΑ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ:

Μπαρμπαγιάννης π.Αρσένιος

Α.Μ.: 131220

Α΄ ΕΠΙΒΛΕΠΟΥΣΑ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ: ΒΑΣΙΛΙΚΗ ΤΣΙΓΑΡΑ

Β΄ ΕΠΙΒΛΕΠΟΥΣΑ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ: ΜΑΡΙΑ ΠΑΖΑΡΣΚΗ

ΠΑΤΡΑ 2026

Η παρούσα εργασία αποτελεί πνευματική ιδιοκτησία του φοιτητή π. Αρσενίου Μπαρμπαγιάννη που την εκπόνησε. Στο πλαίσιο της πολιτικής ανοικτής πρόσβασης ο συγγραφέας/δημιουργός εκχωρεί στο ΕΑΠ, μη αποκλειστική άδεια χρήσης του δικαιώματος αναπαραγωγής, προσαρμογής, δημόσιου δανεισμού, παρουσίασης στο κοινό και ψηφιακής διάχυσής τους διεθνώς, σε ηλεκτρονική μορφή και σε οποιοδήποτε μέσο, για διδακτικούς και ερευνητικούς σκοπούς, άνευ ανταλλάγματος και για όλο το χρόνο διάρκειας των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας. Η ανοικτή πρόσβαση στο πλήρες κείμενο για μελέτη και ανάγνωση δεν σημαίνει καθ' οιονδήποτε τρόπο παραχώρηση δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας του συγγραφέα/δημιουργού ούτε επιτρέπει την αναπαραγωγή, αναδημοσίευση, αντιγραφή, αποθήκευση, πώληση, εμπορική χρήση, μετάδοση, διανομή, έκδοση, εκτέλεση, «μεταφόρτωση» (downloading), «ανάρτηση» (uploading), μετάφραση, τροποποίηση με οποιονδήποτε τρόπο, τμηματικά ή περιληπτικά της εργασίας, χωρίς τη ρητή προηγούμενη έγγραφη συναίνεση του συγγραφέα/δημιουργού. Ο συγγραφέας/δημιουργός διατηρεί το σύνολο των ηθικών και περιουσιακών του δικαιωμάτων.

Πρόλογος

Η παρούσα εργασία αποτελεί προϊόν ενός παλαιού και ουσιαστικού ενδιαφέροντος του συγγραφέα για την Παλαιά Διαθήκη. Η διακονία του στη Εκκλησία και δη στο Ιερό, αποτέλεσε την αφορμή για βαθύτερη επαφή με τα παλαιοδιαθηκικά αναγνώσματα. Ήδη από νωρίς του προκάλεσαν έντονο θαυμασμό και θεολογικό προβληματισμό. Το βάθος χρόνου των προφητειών, αλλά και ο τρόπος με τον οποίο πρόσωπα πολύ παλαιών εποχών καταγράφουν γεγονότα που αφορούν την ζωή του Χριστού και πρόκειται να εκπληρωθούν στο μακρινό μέλλον.

Θερμές ευχαριστίες οφείλω στην επιβλέπουσα καθηγήτριά μου, κ. Βασιλική Τσιγάρα, για την πολύτιμη καθοδήγηση, τη στήριξη και την ουσιαστική συμβολή της σε όλη την πορεία της εργασίας· υπήρξε πραγματικά ο Κυρηναίος μου σε αυτή την επίπονη αλλά ευλογημένη προσπάθεια. Ευχαριστώ επίσης τη δεύτερη επιβλέπουσα, κ. Μαρία Παζάρσκη, για την παρουσία και τη συμβολή της στην ολοκλήρωση της παρούσας μελέτης.

Σφραγίζω τις ευχαριστίες μου, σκεπτόμενος τον Θεό. Η εργασία με βοήθησε να εμβαθύνω στο σχέδιο της Θείας Οικονομίας. Αυτός είναι η απόλυτη Αγάπη. Ο άνθρωπος λιώνει σαν κερί από υποχρέωση απέναντί Του. Πως θα μπορούσα να αποτελέσω εξαίρεση; Δανείζομαι τα λόγια του ιερού Χρυσοστόμου. «Υπὲρ τούτων ἀπάντων εὐχαριστοῦμεν σοι, καὶ τῷ μονογενεῖ σου Υἱῷ, καὶ τῷ Πνεύματί σου τῷ Ἁγίῳ, ὑπὲρ πάντων, ὧν ἴσμεν, καὶ ὧν οὐκ ἴσμεν, τῶν φανερῶν, καὶ ἀφανῶν ἐυεργεσιῶν, τῶν εἰς ἡμᾶς γεγενημένων.».

Περίληψη

Η παρούσα εργασία ασχολείται συστηματικά με την παρουσία και την αποκάλυψη του προσώπου του Χριστού στη Παλαιά Διαθήκη. Βασικός στόχος είναι να δείξει πως η Παλαιά Διαθήκη δεν αποτελεί μόνο την προϊστορία της ενανθρώπισης, αλλά έναν αυθεντικό χώρο προαναγγελίας, προτύπωσης και θεολογικής φανέρωσης του Μεσσία. Η μελέτη πατάει σε τέσσερις βασικούς άξονες. Τις θεοφάνειες που εμφανίζουν την παρουσία του Άσαρκου Λόγου στην προχριστιανική αποκάλυψη. Τις προφητείες που αποκαλύπτουν λεπτομέρειες από την γέννηση του Ιησού Χριστού. Επίσης τις τυπολογικές και προφητικές μαρτυρίες που μιλούν για τη Βάπτισμα, και τις λεπτομερείς αναφορές στο Πάθος, τη Σταύρωση και την Ανάσταση.

Από την έρευνα προκύπτει πως μέσα στη Παλαιά Διαθήκη υπάρχουν εκτεταμένες και πολυεπίπεδες μαρτυρίες που αφορούν καθοριστικά γεγονότα της ζωής του Χριστού. Μελετάτε διαδοχικά η μεσσιανική καταγωγή Του, οι προφητείες για την γέννησή Του, η προετοιμασία της δημόσιας δράσης Του, καθώς και η σαφής προτύπωση του Πάθους, της Σταύρωσης και της Αναστάσεως. Παράλληλα, η εργασία δείχνει πως το πρόσωπο του Μεσσία παρουσιάζεται με σύνθετο αλλά ενιαίο χαρακτήρα. Δηλαδή είναι ταυτόχρονα βασιλιάς και πάσχων δούλος, Υιός του Ανθρώπου και κεντημένος, ποιμένας αλλά και αμνός, λυτρωτής αλλά και εγκαταλελειμμένος, κριτής και καταδικασμένος. Το έργο Του δεν περιορίζεται σε μια ιστορική ή εθνική αποστολή, αλλά απλώνεται και αγκαλιάζει το κόσμο προσφέροντας την χαρά της σωτηρίας.

Συνολικά η εργασία καταλήγει στην ύπαρξη ενός μυστικού σχεδίου, αυτό της Θείας Οικονομίας που αποκαλύπτεται σταδιακά μέσα στη Παλαιά Διαθήκη και έχει ως κέντρο το πρόσωπο του Ιησού Χριστού. Ολόκληρη η παλαιδιαθητική γραμματεία λειτουργεί ενιαία και συγκροτεί την χριστολογική μαρτυρία. Αυτή γίνεται ο δρόμος για να φωτιστεί θεολογικά το μυστήριο της ενανθρώπισης και της σωτηρίας.

Abstract

This thesis systematically examines the presence and revelation of the person of Christ in the Old Testament. Its main aim is to show that the Old Testament is not merely the prehistory of the Incarnation, but an authentic realm of foreshadowing, typology, and theological revelation of the Messiah. The study is structured around four main axes: the theophanies that manifest the presence of the pre-incarnate Logos in pre-Christian revelation; the prophecies that disclose details concerning the birth of Jesus Christ; the typological and prophetic testimonies concerning His Baptism; and the detailed references to His Passion, Crucifixion, and Resurrection.

The research demonstrates that the Old Testament contains extensive and multilayered testimonies concerning decisive events in the life of Christ. It examines in sequence His messianic lineage, the prophecies concerning His birth, the preparation for His public ministry, as well as the clear foreshadowing of His Passion, Crucifixion, and Resurrection. At the same time, the thesis shows that the person of the Messiah is presented in a complex yet unified manner. That is, He is at once king and suffering servant, Son of Man and pierced one, shepherd and lamb, redeemer and forsaken one, judge and condemned one. His mission is not confined to a historical or national role, but extends outward to embrace the whole world, offering the joy of salvation.

Overall, the thesis concludes that there exists a hidden plan - that of Divine Economy - which is gradually revealed within the Old Testament and has as its center the person of Jesus Christ. The entire body of Old Testament literature functions as a unified whole and forms a Christological witness. In this way, it becomes the path through which the mystery of the Incarnation and salvation is theologically illuminated.

Keywords: Person of Christ - Pre-incarnate Logos - Old Testament

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Πρόλογος-Αφιέρωση	2
Περίληψη - Λέξεις – Κλειδιά	3
Abstract – Key words	4
Πίνακας Περιεχομένων	5-6

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	7
Η δομή των κεφαλαίων	8
Ερευνητικά ερωτήματα	9

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

Ο Άσαρκος Λόγος στην προχριστιανική αποκάλυψη

1.1 Το πρόσωπο του Θεού στη Π.Δ. και το σχέδιο της Θείας Οικονομίας	10
1.2 Οι θεοφάνειες του Άσαρκου Λόγου στα κείμενα της Παλαιάς Διαθήκης	14
1.3 Ο «Υιός του Ανθρώπου»: Από την προφητική ενόραση στη προσδοκία της ενανθρώπησης	17

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Η προφητεία περί Ενανθρώπησης του Μεσσία στα κείμενα της Π.Δ.

2.1 Η γέννηση του Χριστού στα κείμενα της Παλαιάς Διαθήκης	24
2.2 Σημαντικά γεγονότα της Γέννησης: Η προσκύνηση των Μάγων και ο Θρήνος της Ραχήλ	32

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

Η Βάπτισις του Χριστού ως προφητική και τυπολογική μαρτυρία

3.1 Η προαναγγελία του Τιμίου Προδρόμου «Φωνή βοώντος εν τη ερήμω...»	40
3.2 Οι προδιατυπώσεις του βαπτίσματος στην ιστορία του Ισραήλ	47
3.3 Η φανέρωση του Πνεύματος μέσα από την προφητεία στους Ψαλμούς	54

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

Οι προφητείες της Π.Δ. για το Πάθος, τη Σταύρωση και την Ανάσταση του Χριστού

4.1 «Ο πάσχων δούλος του Γιαχβέ»	62
4.2 Το μαρτύριο του Σταυρού	71
4.3 Οι προφητείες της Αναστάσεως	78
 Συμπεράσματα	 85
Βιβλιογραφία	88

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Αναμφίβολα, το πρόσωπο του Χριστού αποτελεί θεμελιώδη άξονα της βιβλικής και χριστιανικής θεολογίας, αφού είναι ο αναμενόμενος Μεσσίας των Γραφών και σαρκωμένος Λόγος του Θεού. Για πολλούς αιώνες ο εκλεκτός λαός του Γιαχβέ υπέμενε μια σειρά από δοκιμασίες που τον προετοίμαζαν για τον ερχομό του αληθινού Μεσσία. Υπό αυτό το πρίσμα οι μεσσιανικές προφητείες της Παλαιάς Διαθήκης αποτελούν σημαντικές πηγές και συγκεντρώνουν διαχρονικά έντονο ερευνητικό ενδιαφέρον αναφορικά με τη γέννηση, τη ζωή και το θάνατο του Χριστού που ως αναμενόμενος βασιλιάς-σωτήρας ολοκληρώνει με την παρουσία του στην ιστορία το σχέδιο της Θείας Οικονομίας. Μολονότι υπάρχει πλήθος μελετών στη διεθνή βιβλιογραφία που εστιάζουν στη ζωή, τη διδασκαλία, το Πάθος, την Ανάσταση και τη σωτηριολογική σημασία του προσώπου του Χριστού, εύλογα η πλειονότητα αυτών ασχολείται με την ερμηνεία και τη μελέτη των κειμένων της Καινής Διαθήκης. Ωστόσο, και τα κείμενα της Παλαιάς Διαθήκης διαθέτουν σημαντικό θεολογικό υπόβαθρο της ενανθρώπισης, του έργου, του Πάθους και της δόξας του Χριστού που χρήζει περαιτέρω διερεύνησης. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, ο σκοπός της παρούσας μελέτης είναι να διερευνηθεί συστηματικά ο τρόπος με τον οποίο τα κείμενα της Παλαιάς Διαθήκης προαναγγέλλουν, σκιαγραφούν, προτυπώνουν και προετοιμάζουν θεολογικά την εμφάνιση και το έργο του Χριστού. Έτσι, η έρευνα δεν περιορίζεται μόνο σε άμεσες μεσσιανικές προφητείες, αλλά επεκτείνεται σε πρόσωπα, γεγονότα, σύμβολα και θεοφάνειες που λειτουργούν και ερμηνεύονται χριστολογικά μέσα στο σώμα της βιβλικής αποκάλυψης επιβεβαιώνοντας όχι μόνο την ύπαρξη του άσκαρου Λόγου αλλά και την υλοποίηση του σχεδίου της Θείας Οικονομίας. Επομένως, επιβάλλεται η συνολική προσέγγιση η οποία πρέπει να συνδυάζει τη βιβλική ανάλυση με τη θεολογική σύνθεση. Σε κάθε περίπτωση ο γενικότερος προβληματισμός που στηρίζει την παρούσα έρευνα, σχετίζεται με το κατά πόσο η Παλαιά Διαθήκη μπορεί να θεωρηθεί αυθεντικός χώρος αποκάλυψης του Χριστού και όχι μόνο προΐστορία της έλευσής Του. Το ερώτημα αποκτά ιδιαίτερη σημασία στο σύγχρονο ερμηνευτικό περιβάλλον, αφού συνυπάρχουν διαφορετικές προσεγγίσεις. Από τη μία η ιστορικο-κριτική ανάλυση η οποία δίνει έμφαση στο αρχικό ιστορικό και φιλολογικό πλαίσιο των κειμένων. Από την άλλη, η εκκλησιαστική και πατερική παράδοση, η οποία

αντιμετωπίζει την Παλαιά Διαθήκη ως το βιβλίο που βρίσκει το πλήρωμά του στο πρόσωπο του Χριστού. Η παρούσα λοιπόν, μελέτη αναδεικνύεται αναγκαία, καθώς επιχειρεί μια ερμηνευτική προσέγγιση που σέβεται την ιστορικότητα των κειμένων και συγχρόνως λαμβάνει σοβαρά υπόψη τη θεολογική τους πρόσληψη μέσα από τη βιωματική ζωή της Εκκλησίας προσφέροντας μια συνθετική προσέγγιση της προφητικής και τυπολογικής μαρτυρίας για το πρόσωπο του Χριστού. Επιπλέον, φιλοδοξεί να συμβάλει σε περαιτέρω εμπλουτισμό της ελληνικής βιβλιογραφίας προσφέροντας μια συνθετική, θεολογικά οργανωμένη ανάλυση και ερμηνεία. Τέλος, για τη συγγραφή της παρούσας μελέτης πραγματοποιήθηκε εκτενής βιβλιογραφική ανασκόπηση των πρωτογενών και δευτερογενών πηγών.

Η δομή των κεφαλαίων

Το πρώτο κεφάλαιο εστιάζει στη φανέρωση του Θεού στη Παλαιά Διαθήκη και ειδικότερα στη θεολογική κατανόηση της παρουσίας του άσκαρκου Λόγου μέσα στην ιστορία του Ισραήλ μέσα από τις θεοφάνειες, στο πρόσωπο του Θεού στη Παλαιά Διαθήκη και στο σχέδιο της Θείας Οικονομίας.

Το δεύτερο κεφάλαιο επικεντρώνεται στην προφητική μαρτυρία για το πρόσωπο και την έλευση του Μεσσία. Εξετάζονται η καταγωγή, η γέννηση, ο τόπος και ο χρόνος του Χριστού με εστίαση σε σημαντικά γεγονότα, όπως η προσκύνηση των Μάγων και ο Θρήνος της Ραχήλ και αναδεικνύεται η σταδιακή παιδαγωγία του λαού του Θεού για την αναγνώριση και υποδοχή του Μεσσία.

Το τρίτο κεφάλαιο εστιάζει στην προετοιμασία και θεολογική σημασία της Βαπτίσεως. Ειδικότερα, εξετάζονται η προαναγγελία του Τιμίου Προδρόμου, οι προδιατυπώσεις του βαπτίσματος στην ιστορία του Ισραήλ και η φανέρωση του Αγίου Πνεύματος μέσα από την προφητεία και τους Ψαλμούς.

Το τέταρτο κεφάλαιο αναφέρεται στο σωτηριολογικό έργο του Χριστού, όπως αυτό προαναγγέλλεται στη Παλαιά Διαθήκη μέσα από το Πάθος, το μαρτύριο του Σταυρού και την Ανάσταση. Ιδιαίτερη θέση κατέχει η μορφή του πάσχοντος Δούλου του Γιαχβέ και στη συνέχεια αναλύονται ερμηνευτικά οι προφητείες και οι

προτυπώσεις που αφορούν στο μαρτύριο του Σταυρού, ενώ παράλληλα η θεματική κορυφώνεται με τη μελέτη των παλαιοδιαθηκικών μαρτυριών για την Ανάσταση.

Έπονται επί του τέλους τα ευρήματα-συμπεράσματα της έρευνας που σχετίζονται με τα ερευνητικά ερωτήματα. Τέλος, ακολουθούν οι βιβλιογραφικές αναφορές.

Ερευνητικά ερωτήματα

Τα ερευνητικά ερωτήματα που επιλέχθηκε να διερευνηθούν στην παρούσα μελέτη είναι τα ακόλουθα:

1. Ποιες είναι οι βασικές αναφορές των προφητών σε σημαντικά γεγονότα της ζωής του Θεανθρώπου, όπως η καταγωγή, η γέννηση, η Σταύρωση και η Ανάστασή Του;
2. Ποια είναι τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και το μεσσιανικό έργο του Χριστού, όπως αυτά προκύπτουν από την παλαιοδιαθηκική μαρτυρία;
3. Ποιοι είναι οι συμβολισμοί που χρησιμοποιούνται από τους προφήτες αναφορικά με το πρόσωπο του Υιού του Ανθρώπου και ποια η σημασία τους;
4. Πως αναδεικνύεται ο ρόλος του Μεσσία και πως φανερώνεται, μέσα από αυτόν, το σχέδιο της σωτηρίας;

Κεφάλαιο 1.

Ο Άσαρκος Λόγος στη προχριστιανική αποκάλυψη

1.1 Το πρόσωπο του Θεού στη Παλαιά Διαθήκη και το σχέδιο της Θείας Οικονομίας

Η παρουσία και η αποκάλυψη του Θεού στην Παλαιά Διαθήκη είναι ένα από τα σπουδαιότερα θέματα της βιβλικής Θεολογίας, καθώς η ύπαρξή του δεν αποτελεί προϊόν μιας αφηρημένης φιλοσοφικής ιδέας ή μιας απρόσωπης κοσμικής δύναμης. Αντιθέτως, πρόκειται για ένα προσωπικό υποκείμενο που δρα στην ανθρώπινη ιστορία και σχετίζεται ελεύθερα με τον κόσμο και τον άνθρωπο (Buber, 2012).

Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, η θεώρηση του Γιαχβέ ως μοναδικού Θεού έχει τη βάση της στην ιστορία του Ισραήλ. Πρόκειται για έναν «ιστορικό Θεό» σύμφωνα με τον καθηγητή Δόικο (1974) που δημιουργήσε με τον εκλεκτό λαό του μια αποκλειστική σχέση διαδραματίζοντας σημαντικό ρόλο στην ιστορία της σωτηρίας - της θείας οικονομίας- του (Καϊμάκης, 1991:35).

Ο ίδιος ως κύριος και δημιουργός παρεμβαίνει στην ανθρώπινη ιστορία αποκαλύπτοντας μέσα από τις ενέργειές του τα θεϊκά του χαρακτηριστικά με την αγιότητα να είναι ένα από αυτά. Έτσι, όταν ο Μωυσής πλησιάζει την φλεγόμενη βάτο και βγάζει τα υποδήματά του αποδεικνύεται ξεκάθαρα ότι η αγιότητα του τόπου συνδέεται αναπόσπαστα με την παρουσία του Θεού δηλώνοντας ξεκάθαρα τόσο την υπερβατικότητα του έναντι της κοσμικής πραγματικότητας όσο και την ιερότητα του χώρου (Wolf, 1991:162).

Εκτός από την αγιότητα, στα θεϊκά του ιδιώματα συγκαταλέγονται η ελεημοσύνη, η δικαιοσύνη και η συγχώρεση. Από παράδειγμα αποτελεί το γεγονός που καταγράφεται στο βιβλίο της Εξόδου, όπου οι Ισραηλίτες εκμεταλλεύονται την απουσία του Μωυσή και λατρεύουν το χρυσό τους είδωλο απαξιώνοντας τον αληθινό Θεό. Ωστόσο, παρά την αποστασία τους ο ίδιος δείχνει το έλεός του παραμένοντας πιστός στη Διαθήκη που σύναψε με τον πατριάρχη Αβραάμ (Εξ. 34,6 ; Αρ. 14,18) ενώ όπου απαιτείται δεν διστάζει να τιμωρεί εκδηλώνοντας την οργή του (Εξ. 32,28 ; Αρ. 25, 9).

Σε κάθε περίπτωση ο ένας και μοναδικός αληθινός Θεός αποκαλύπτεται στον άνθρωπο μέσα από τις ενέργειές Του επιδιώκοντας ο ίδιος να έχει πάντα άμεση σχέση με το δημιουργημά Του (Καϊμάκης, 1991: 88-89). Για αυτό και όταν οι Ισραηλίτες

ζητούν να μάθουν το όνομά Του για να τον διακρίνουν από τους θεούς των γειτονικών λαών αποκαλύπτει στον Μωσή το όνομά Του, αφού η επίκληση του ονόματός του είναι απαραίτητη για τη λατρεία Του (Zimmerli, 2001 ; Εξ.3:13-15 ; Εξ. 6:3; 33,19 ; 34:5 ; Εξ46, Γεν. 12:8 ; 13:4 ; 21:33 ; 26:25.). Έτσι, το όνομα «Γιαχβέ» που σημαίνει ο «Ων» (Εξ.3,13-15) είναι μοναδικό και απαντάται συνολικά 6823 φορές στα κείμενα της Παλαιάς Διαθήκης. Πολύ χαρακτηριστικά ο Ψαλμός 93, 1-2 υμνεί το πρόσωπο του Θεού και στους πρώτους στίχους επισημαίνει ότι στο σύμπαν η σιγουριά είναι δεδομένη λόγω της βασιλείας του Γιαχβέ (Καϊμάκης, 1992:226) Ωστόσο, οι Ισραηλίτες απαγορεύεται να το χρησιμοποιούν μάταια, καθώς διαφέρει από όλα τα άλλα ονόματα των θεών και σύμφωνα με το Δευτερονόμιο δηλώνει πως ο Θεός του Ισραήλ είναι «ο Θεός των Θεών» (Εξ. 20:7 ; Δευτ. 10:17). Με το πέρασμα των χρόνων σταδιακά το όνομα «Γιαχβέ» αντικαταστάθηκε για λόγους ευσέβειας από το όνομα «Αδωνάι» που σημαίνει «Κύριος» (Κωνσταντίνου, 1998).

Στο σημείο αυτό οφείλουμε να επισημάνουμε ένα ακόμη σημαντικό στοιχείο που συνδέεται αναπόσπαστα με την παρουσία του Θεού στη γη. Πρόκειται για τα όρη Σινά και Χωρήβ που αποτέλεσαν τόπο λατρείας για τους Ισραηλίτες και καταγράφονται στα κείμενα ως το «όρος του Θεού» (Δευτ.1:2 ; Εξ, 19-21). Μολονότι υπάρχουν πάρα πολλές αναφορές για πολλά και διαφορετικά βουνά στην παρούσα εργασία ενδεικτικά αναφέρονται τα παραπάνω, προκειμένου να επισημανθεί ο συμβολικός τους χαρακτήρας. Ειδικότερα, ενώ ο Θεός έχει τη γήινη κατοικία του στο βουνό, ο λαός του διαμένει στους πρόποδες και η επικοινωνία τους γίνεται μέσω του προσώπου του Μωσή που λειτουργεί ως ενδιάμεσος των δύο πλευρών.

Όσο για τους Ισραηλίτες, τα κείμενα αναφέρουν πως αντιλαμβάνονται άμεσα την παρουσία του Θεού μέσα από τα πολλαπλά οπτικά και ακουστικά στοιχεία θεοφάνειας, όπως τα σύννεφα ομίχλης, τον καπνό, τις βροντές και τις αστραπές, ενώ και σε μεταγενέστερα κείμενα, όπως αυτά της Καινής Διαθήκης η παράδοση διατηρείται και ο Χριστός εμφανίζεται συχνά να διδάσκει και να επισκέπτεται γνωστά όρη της περιοχής. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί το όρος Θαβώρ, όπου πραγματοποιήθηκε η μεταμόρφωση του Κυρίου μέσα από ένα φωτεινό σύννεφο αντανάκλασης της δόξας Του.

Κατά συνέπεια, όπως αναφέρει ο καθηγητής Ματσούκας (1985:58-65) οι θεοφάνειες του Ισραήλ και της Εκκλησίας είναι καρπός ακοής, όρασης και θεοπτίας.

Πρόκειται για την άσαρκη παρουσία του Λόγου. Και ενώ κάθε θεοφάνεια έχει τα δικά της γνωρίσματα, στην πραγματικότητα η απρόσιτη και ακατάληπτη ουσία του Θεού γίνεται γνωστή μέσα από τις ενέργειές Του.

Πέρα όμως από την παρουσία του είναι σημαντικό να επισημανθεί και το μέσο με το οποίο γνωστοποιείται στο λαό το θέλημά Του. Ειδικότερα, υπάρχει ένα πλήθος αναφορών στην Παλαιά Διαθήκη αναφορικά με την επιλογή των προσώπων που καλούνται από τον ίδιο το Γιαχβέ να μεταφέρουν το θέλημά του συμβάλλοντας στην υλοποίηση του σχεδίου της Θείας Οικονομίας. Ο στόχος είναι η ανθρώπινη σωτηρία όχι μόνο για τον εκλεκτό λαό του Ισραήλ αλλά και για ολόκληρο τον κόσμο (Καϊμάκης, 1990:56). Πρόκειται κατά κύριο λόγο για αγγέλους (πνευματικά όντα) και προφήτες που είναι οι απεσταλμένοι του Θεού και μεταφέρουν άλλοτε σε ένα μεμονωμένο πρόσωπο και άλλοτε στο λαό οτιδήποτε ακούν και βλέπουν (Αμ 3:7; Καϊμάκης, 2007:197, Savran, 2005:130-150).

Επ' αυτού, πολύ χαρακτηριστικά ο Άγιος Ιωάννης ο Δαμασκηνός σκιαγραφεί την πορεία της Θείας Οικονομίας από την πτώση των προπατόρων (Δαμασκηνός, 1998). Ο Θεός ως Πατέρας αληθινός δεν αφήνει το πλάσμα Του στη δουλεία της αμαρτίας, αλλά κατεργάζεται τα πάντα για να αποκατασταθεί η κοινωνία Θεού και ανθρώπου. Μάλιστα δε την σάρκωση του Χριστού την παρουσιάζει ως σοφή και ευπρεπέστατη λύση δια τον άπορο και φτωχό άνθρωπο (...*τὸ δὲ σοφὸν, ὅτι εὗρε τοῦ ἀπόρου λύσιν εὐπρεπεστάτην*...).

Επιπρόσθετα, μέσα στα λειτουργικά κείμενα της Εκκλησίας αναπέμπουμε δοξολογία και άμετρη ευχαριστία για όλη αυτή την αγάπη και την φροντίδα που δεχόμαστε από τον Θεό. Συγκεκριμένα, στη Θεία Λειτουργία μέσα από την ευχή της αναφοράς εκφράζουμε αυτή την ευγνωμοσύνη «...*ὕπὲρ πάντων, ὧν ἴσμεν, καὶ ὧν οὐκ ἴσμεν, τῶν φανερῶν, καὶ ἀφανῶν ἐνέργεσιων, τῶν εἰς ἡμᾶς γεγενημένων*» (Χρυσόστομος, 1983:82). Η υμνολογία της Εκκλησίας αντιμετωπίζει την Θεία Οικονομία ως καλυμμένο μυστήριο. Το αναστάσιμο Θεοτοκίο του δ' ήχου προσδιορίζει τον χρόνο του Θείου σχεδίου ως αιώνιο και απόκρυφο «*Τὸ ἀπ' αἰῶνος ἀπόκρυφον, καὶ Ἀγγέλοις ἄγνωστον μυστήριον*...» (Παρακλητική, 1992.:154). Επίσης, στην γιορτή του Ευαγγελισμού της Θεοτόκου και συγκεκριμένα στο δοξαστικό των αποστίχων του Εσπερινού, δικαιολογείται η ύπαρξη του μυστηρίου ως «ἄγνωστος» και «ἄφραστος» για αυτό και το επιφώνημα «*ὦ Μυστήριον!*». (Μηναίον 1988 :97).

Κατά συνέπεια, η σάρκωση του Θεού αποτελεί το Μυστήριο των μυστηρίων. «Μήπως ο ίδιος ο Θεός δεν είναι Μυστήριο και λογικό σκάνδαλο;» (Ματσούκας, 2016:152). Με αυτόν τον τρόπο ο ακατάληπτος Θεός γίνεται καταληπτός μέσα από τις άκτιστες ενέργειές Του και εκπληρώνεται το σχέδιο της Θείας Οικονομίας με τη σάρκωση πλέον του Λόγου στην Καινή Διαθήκη «ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν» (Ιω.14) Αντίστοιχα, τη θέση των προφητών αναλαμβάνουν οι Απόστολοι (Grambozon, 2023). Τέλος, σύμφωνα με τον καθηγητή Ματσούκα (2016) στον εκλεκτό λαό του Ισραήλ εμφανίζεται ο άσαρκος Λόγος, ενώ στην Εκκλησία ο σαρκωμένος Λόγος. Ομοίως και οι Πατριάρχες γνώρισαν τον άσαρκο Λόγο, ενώ μετέπειτα οι Απόστολοι τον σαρκωμένο Λόγο. Στην πραγματικότητα η Θεολογία συνδέεται οργανικά με την ιστορία της Θείας Οικονομίας (Ματσούκας, 2016:81).

Συνοψίζοντας πρέπει να επισημανθεί ότι οι ιστορίες και τα γεγονότα της Παλαιάς Διαθήκης που διαδραματίζονται στα βιβλία της παύουν να αποτελούν ασήμαντα ιστορικά γεγονότα κάποιων ανθρώπων που έφυγαν από την ζωή, διότι πρόκειται για πνευματικές εμπειρίες γεμάτες από την φανέρωση Του Θεού. Ο Θεός εμφανίζεται ως κύριος και κριτής της ιστορίας που επιτρέπει σταδιακά την αποκάλυψη του σχεδίου που εκπληρώνεται σε τρεις φάσεις. Κατά την πρώτη πραγματοποιείται η σύναψη διαθήκης με τον Πατριάρχη Αβραάμ που συνοδεύεται από την υπόσχεση δημιουργίας του εκλεκτού λαού, την εγκατάσταση στη γη Χαναάν και ολοκληρώνεται με την έλευση των προφητών οι οποίοι αναγγέλλουν τον ερχομό του Μεσσία. Ακολουθεί η δεύτερη φάση, όπου οι εξαγγελίες των προφητών υλοποιούνται και πραγματοποιείται η ενανθρώπιση του Χριστού, τη ζωή, τη διδασκαλία του με αποκορύφωμα το Πάθος και την Ανάστασή Του. Τέλος, κατά τη διάρκεια της τρίτης φάσης η ίδρυση της Εκκλησίας όπου ο άνθρωπος βιώνει μέσα από τα μυστήριά της τη σωτηρία και αναμένει τα Έσχατα που συνάδουν με την ολοκλήρωση του σχεδίου της Θείας Οικονομίας.

Με αυτόν τον τρόπο η Παλαιά Διαθήκη ενώνει τον λαό του Θεού ως ένα Σώμα, που ζει και κινείται με κεφαλή τον Χριστό, ενώ η ύπαρξη του σχεδίου της Θείας Οικονομίας, αποδεικνύει όχι μόνο την ύπαρξη Του, αλλά κυρίως την αγάπη Του και την ευσπλαχνία Του για το «κατ' εικόνα και καθ' ομοίωσιν» δημιούργημά Του.

1.2.Οι θεοφάνειες του Άσαρκου Λόγου στα κείμενα της Παλαιάς Διαθήκης

Οι θεοφάνειες -οι ορατές εμφανίσεις του Τριαδικού Θεού- στα βιβλία της Παλαιάς Διαθήκης αποτελούν ένα από τα πιο συναρπαστικά θέματα της βιβλικής θεολογίας, γεγονός που αποδεικνύεται από το ενδιαφέρον των μελετητών (Kuntz, 1967). Πρόκειται για συμβάντα που λαμβάνουν χώρα σε συγκεκριμένο τόπο και χρόνο, όπου ο Θεός αποκαλύπτεται στον Ισραήλ και του επιτρέπει να τον γνωρίσει αναπτύσσοντας μια πιο προσωπική σχέση με συγκεκριμένα πρόσωπα που επιλέγονται από τον ίδιο με τα οποία συχνά δρα και συνομιλεί.

Μολονότι η πατερική παράδοση με αξιοσημείωτη συνέπεια ερμήνευσε αυτές τις εμφανίσεις του Θεού ως θεοφάνειες του άσαρκου Λόγου, στη σύγχρονη βιβλική Θεολογία επικράτησε ο όρος Christophany (Χριστοφάνεια) που σημαίνει την προενσαρκωτική εμφάνιση του Χριστού (Borland, 1979). Πρόκειται για μια ερμηνευτική προσέγγιση που έχει διπλή σημασία. Πρώτον, αναδεικνύει την ενότητα των δύο Διαθηκών. Ο Χριστός δεν απουσιάζει από την Παλαιά Διαθήκη. Βρίσκεται παρών ως ο «Άγγελος Κυρίου», ως ο «Μεγάλης Βουλής Άγγελος», ως ο αποκλειστικός συνομιλητής των Πατριαρχών (Τρακατέλλης, 1992:125). Δεύτερον, στερεώνει την διδασκαλία της προαιώνιας ύπαρξης του Λόγου, την οποία ο Ευαγγελιστής Ιωάννης εκφράζει στην αρχή του Ευαγγελίου του :«*Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος*» (Ιω. 1:1). Με αυτόν τον τρόπο, ολόκληρη η διδασκαλία της Αγίας Τριάδος εδράζεται στη θεολογική βάση ερμηνείας των Θεοφανειών ως εμφανίσεως του Λόγου. Η πατερική Θεολογία καθορίζει το πρώτο Πρόσωπο ως αόρατο Θεό Πατέρα στην ανθρώπινη αντίληψη «*Θεὸν οὐδεὶς ἑώρακε πώποτε*» (Ιω. 1:18). Ωστόσο, ο Υιός και Λόγος, ως «*εἰκὼν τοῦ Θεοῦ τοῦ ἀοράτου*» (Κολ. 1:15) αποτελεί τον μεσίτην από τον οποίο ο Θεός αποκαλύπτεται στο κόσμο και εν γένει στην ιστορία.

Από τους πρώτους που ταυτοποίησαν στην Παλαιά Διαθήκη την εμφάνιση του Θεού στο πρόσωπο του άσαρκου Λόγου, υπήρξε ο Ιουστίνος Μάρτυς και Φιλόσοφος, ήδη από τον δεύτερο αιώνα μ.Χ. στον Διάλογο προς Τρύφωνα. (Stylianopoulos, 1975). Τη θέση αυτή ανέπτυξε περαιτέρω ο Ειρηναίος Λουγδούνου στο *Adversus Haereses* υποστηρίζοντας ότι ο Υιός είχε την συνήθεια να εμφανίζεται στους ανθρώπους από την αρχή της δημιουργίας. Με τον τρόπο αυτό προετοίμαζε την οριστική ενανθρώπιση Του (Irenaeus, *Adv.Haer.*, IV.20.7). Την ίδια παράδοση ακολούθησαν ο Τερτυλλιανός,

ο Κλήμεντας Αλεξανδρείας και ο Ωριγένης και αντίστοιχα στην Ανατολή ο Μέγας Αθανάσιος και ο ιερός Χρυσόστομος. (Kavakiotis, 2022).

Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, αξιοσημείωτη μορφή υπό την οποία εμφανίζεται ο Χριστός στο κείμενο της Παλαιάς Διαθήκης, είναι ο «*Ἄγγελος Κυρίου*» (*Mal'ak Yahweh* στο εβραϊκό κείμενο). Στο πρόσωπο αυτό ταυτίζονται δύο ιδιότητες, πράγμα που το καθιστά θεολογικά εντυπωσιακό αλλά και παράδοξο μαζί. Αποκαλείται «Ἄγγελος» δηλαδή απεσταλμένος, όμως ταυτίζεται ρητά με τον ίδιο τον Κύριο. Μάλιστα δέχεται προσκύνηση και εκφωνεί λόγους στο πρώτο πρόσωπο ως Θεός (Grieschen, 1998).

Ωστόσο, υπάρχουν και άλλα χαρακτηριστικά παραδείγματα: α) Η εμφάνιση στην Άγαρ (*Γεν. 16: 7-13*). Ο Ἄγγελος Κυρίου εμφανίζεται στη Άγαρ όπου βρίσκεται περιπλανώμενη στην έρημο. Παρατηρούμε μέσα στο κείμενο ότι γίνεται εναλλακτική χρήση των όρων «Ἄγγελος Κυρίου» και «Κύριος». Η Άγαρ αναφωνεί: «*σύ ὁ Θεός ὁ ἐπιδών με*» (*Γεν. 16: 13*) και στην πραγματικότητα υπάρχει ταύτιση του Αγγέλου με τον Θεό.

β) Η φλεγόμενη βάτος (*Εξ. 3:2-6*). Ο Μωυσής βλέπει σε οπτασία τον «Ἄγγελον Κυρίου ἐν πυρὶ φλογός». Το κείμενο αμέσως συνεχίζει: «*εἶπεν δὲ αὐτῷ ὁ Θεός ἐγώ εἰμι ὁ Θεός τοῦ πατρὸς σου*». Ο Ἄγγελος και ο Θεός είναι το ίδιο πρόσωπο. Οι πατέρες (Γρηγόριος Νύσσης, *Περὶ τοῦ βίου Μωϋσέως*) ερμηνεύουν ότι η φλόγα που δεν καίει την βάτο συμβολίζει την εικόνα της ενανθρώπισης. Το Θείο Πύρ κατοικεί στην ανθρώπινη φύση χωρίς να την καταστρέφει (Gregory of Nyssa, 1978).

γ) Η φιλοξενία του Αβραάμ. (*Γεν.18:1-33*). Τρεις άνδρες εμφανίζονται στον Αβραάμ. Στο κείμενο ένας εξ αυτών παρουσιάζεται ως Κύριος «*Κύριος δὲ ἔφθη αὐτῷ*» (*Γεν. 18:1*). Οι υπόλοιποι αποκαλύπτονται αργότερα ως Ἄγγελοι. Η σκηνή αυτή απασχόλησε έντονα την πατερική σκέψη. Ο Ιουστίνος, ο Ιερώνυμος και ο ιερός Χρυσόστομος (PG 61, 692) συμφωνούν ότι ο ένας εκ των τριών Αγγέλων είναι ο άσαρκος Λόγος. Μεταγενέστεροι πατέρες, όπως ο ιερός Αυγουστίνος και ο Γρηγόριος Παλαμάς, είδαν στο επεισόδιο την αλληγορία της Αγίας Τριάδος. (Augustine, *De Trinitate*, II.11; Γρηγόριος Παλαμάς, *Περὶ εκπορεύσεως τοῦ Αγίου Πνεύματος*, Ε.Π.Ε. 1).

δ) Ο «*Ἀρχοντας τῆς Στρατιάς Κυρίου*» (*Ιησ.Ναυή 5: 13-15*). Διάδοχος του Μωυσή γίνεται ο Ιησούς του Ναυή. Αυτός συναντά ένα μυστηριώδες πρόσωπο που

κρατάει στο χέρι σπαθί. Αυτοαποκαλείται «αρχιστράτηγος της δυνάμεως Κυρίου». Διατάζει τον Ιησού να βγάλει τα υποδήματα του καθότι ίσταται μπροστά στη θεία παρουσία. Θυμίζει την περίπτωση της καιόμενης και μη φλεγόμενης βάτου και η εντολή που δίνεται είναι όμοια (Borland, 1979 :87). Εκτός από τα παραπάνω υπάρχει πλήθος μορφών του Χριστού στα κείμενα της Παλαιάς Διαθήκης, όπως:

α) Στύλος νεφέλης και πυρός (Εζ. 13, 21-22). Ο Ισραήλ οδηγείται από τον Κύριο μέσα στην έρημο. Η παρουσία Του γίνεται αισθητή ως στύλος νεφέλης την ημέρα, ενώ την νύκτα μεταβάλλεται σε πύρινη στήλη. Ο απόστολος των εθνών Παύλος δίνει την ερμηνεία ότι η παρουσία είναι του Χριστού «ή δὲ πέτρα ἥν ὁ Χριστός» (Α΄ Κορ. 10:4). Με τον τρόπο αυτό αποδίδει χριστολογική ερμηνεία σε ολόκληρη την ερημο-εμπειρία του Ισραήλ (Hays, 1989:91).

β) Η ενόραση του Ησαΐα (Ησ. 6: 1-5). Ο προφήτης Ησαΐας βλέπει σε όραμα τον Κύριο καθισμένο «ἐπὶ θρόνου ὑψηλοῦ». Ο Ευαγγελιστής Ιωάννης ασχολείται με την συγκεκριμένη ενόραση. Συνδέει το πρόσωπο του Χριστού με τον Κύριο που είναι στη δόξα καθισμένος επισημαίνοντας ότι «ταῦτα εἶπεν Ἡσαΐας, ὅτε εἶδεν τὴν δόξαν αὐτοῦ» (Ιω.12:41). Σύμφωνα με τον Ιωάννη, ο «Κύριος της δόξης» που είδε ο Ησαΐας ήταν ο προενσαρκωμένος Υιός (Bauckham, 1998 :51).

γ) Το όραμα του προφήτη Δανιήλ (Δαν. 7: 9-28). Η ενασχόληση με το όραμα του συγκεκριμένου προφήτη, μας οδηγεί σε άλλη μία περίπτωση. Το μέγιστο θαύμα της διάσωσης των Τριών Παίδων από την φλόγα της Χαλδαϊκής καμίνου. Ο ίδιος ο Ναβουχοδονόσορ βλέπει τέταρτο πρόσωπο να συνοδεύει τα Παιδιά στη φωτιά. Αυτό το πρόσωπο έχει την μορφή του Υιού του Θεού. (Δαν. γ΄ 25-26). Μάλιστα γίνεται η αιτία κατευνασμού της οργής του Βασιλέως. Το επόμενο στάδιο έρχεται με την υμνολογία του Θεού και δημόσια προτροπή προσκύνησης προς όλους τους αξιωματούχους του Βαβυλωνίου κράτους . (Δαν. γ΄28). Πολύ όμορφα εκφράζεται το θαύμα της διασώσεως στην αναστάσιμη καταβάσια της εβδόμης ωδής. Εκείνος ο οποίος παρείχε την σωτηρία ήταν ο των πατέρων Θεός, γενόμενος άνθρωπος (Εγκόλπιον, 2005:234) Ο ιερός Χρυσόστομος συμφωνεί απόλυτα ότι το τέταρτο πρόσωπο είναι ο Χριστός (Άγιος Χρυσόστομος, Εἰς τὸν Δανιήλ, PG 56, 212).

Όπως προκύπτει από τα παραπάνω η αφανής παρουσία του άσρκου Λόγου στα βιβλία της Παλαιάς Διαθήκης γίνεται αισθητή μέσα από τη Θεοφάνεια, δηλαδή μέσα από τις επεμβάσεις του στην ανθρώπινη ιστορία. Στις παραστάσεις αυτές η εμφάνιση

πραγματοποιείται με διάφορες μορφές αποκαλύπτοντας την εξέλιξη της ισραηλιτικής σκέψης. Άλλοτε με τη μορφή φυσικών φαινομένων, όπως οι αστραπές, οι βροντές, τα σύννεφα και άλλοτε αποκαλύπτοντας μέρος της δόξας του, αναπτύσσει μια πιο προσωπική σχέση με τον πιστό που βιώνει τη θεοφάνεια. Από παράδειγμα το πρόσωπο του Μωυσή που γίνεται άμεσος αποδέκτης, αφού ο Θεός μιλάει μαζί του στόμα με στόμα αποκαλύπτοντας το όνομα και τη δόξα Του (Εξ.20:24;33:19). Τέλος, ενώ οι θεοφάνειες του θεϊκού ονόματος τονίζουν την υπερβατικότητα του Θεού, οι θεοφάνειες της θεϊκής του δόξας μειώνουν την απόσταση μεταξύ Θεού-ανθρώπου αφού ο ίδιος είναι παρών όχι μόνο στον εκλεκτό λαό αλλά και στην ιστορία του κόσμου.

1.3 Ο «Υιός του Ανθρώπου»: Από την προφητική ενόραση στην προσδοκία της ενανθρώπισης

Η φράση «Υιός του Ανθρώπου» αποτελεί έναν από τους πλέον αμφιλεγόμενους και θεολογικά φορτισμένους όρους στην ερμηνευτική της Παλαιάς Διαθήκης προκαλώντας εκτεταμένες θεολογικές συζητήσεις. Μάλιστα, στα προφητικά κείμενα του Ιεζεκιήλ ο όρος απαντάται ενενήντα τρεις φορές και ενώ φαίνεται να προσδιορίζει την ανθρώπινη φύση έναντι της θεϊκής υπερβατικότητας (Καϊμάκης, 2007:236), μετέπειτα στο όραμα του Δανιήλ (7:13-14) μετασχηματίζεται σε μια εμβληματική εσχατολογική μορφή που λαμβάνει εξουσία από τον «Παλαιό των Ημερών» (Collins, 1984). Η διάκριση αυτή είναι ιδιαίτερα σημαντική στην κατανόηση της εξέλιξης των μεσσιανικών ιδεών του όψιμου Ιουδαϊσμού, καθώς η μορφή του Υιού του Ανθρώπου ενσαρκώνει την προσδοκία της θριαμβευτικής εγκαθίδρυσης της βασιλείας του Θεού (Collins, 1980). Επιπλέον, αποτελεί το συνδυαστικό κρίκο μεταξύ της αποκαλυπτικής γραμματείας και της Χριστολογίας της Παλαιάς και της Καινής Διαθήκης (Schweizer, 1960).

Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, στο παρόν υποκεφάλαιο, θα διερευνηθεί η χρήση και η σημασία της έκφρασης «ο Υιός του Ανθρώπου» λαμβάνοντας υπόψη τις σύγχρονες ερμηνευτικές προσεγγίσεις (Beale, 1999) με ιδιαίτερη έμφαση στην αποκαλυπτική ενόραση του Δανιήλ (Δαν. 7:13-14), η οποία αναδεικνύει μια γέφυρα ελπίδας που θέτει η προσδοκία ενανθρώπισης του Λόγου. Παράλληλα δίνεται προσοχή στη

σύνδεση της έκφρασης με ευρύτερα παλαιοδιαθηκικά εδάφια, όπως οι Ψαλμοί που συνθέτουν ένα πλούσιο θεολογικό πλαίσιο μεσσιανικής προσδοκίας.

Η φράση «Ben Adam» στη βιβλική εβραϊκή γλώσσα χρησιμοποιείται ως συνώνυμη της λέξης «άνθρωπος». Τονίζει την αδυναμία και τη θνητότητα του ανθρώπου μπροστά στο Θεό. Μάλιστα όταν ο Θεός απευθύνεται στον Ιεζεκιήλ ογδόντα επτά φορές ως «Υιό του Ανθρώπου» (Ιεζ. 2:1), δηλώνει την χαοτική απόσταση μεταξύ της θείας μεγαλοπρέπειας και της ανθρώπινης φύσεως. Κατά συνέπεια, ο Ιεζεκιήλ αποτελεί πρότυπο ταπεινότητας, η οποία απαιτείται ενώπιον της αποκάλυψης του θείου μεγαλείου (DeYoung, 1988), ενώ σύμφωνα με τον Teeple (1965) είναι ο εκπρόσωπος – μεσολαβητής μεταξύ του Θεού και του εκλεκτού λαού ενσαρκώνοντας συχνά τη μοίρα ή την κατάσταση του έθνους (π.χ. οι συμβολικές πράξεις στα κεφάλαια 4 και 5).

Παράλληλα, στον Ψαλμό 8:5 απαντά η γνωστή ρητορική ερώτηση: «*τί ἐστὶν ἄνθρωπος, ὅτι μνησθήσεται αὐτοῦ; ἢ Υἱὸς ἀνθρώπου, ὅτι ἐπισκέπτη αὐτόν;*». Η λέξη «άνθρωπος» αναφέρεται στη θνητότητα, ενώ ο όρος «Υιός Ανθρώπου» αποδεικνύει σύμφωνα με τους μελετητές την ανθρώπινη ευθραυστότητα (Brueggemann, 2014).

Ωστόσο, τον θεμέλιο λίθο των θεολογικών συζητήσεων στη βιβλική γραμματεία έθεσε ο προφήτης Δανιήλ με το έβδομο κεφάλαιο του βιβλίου για τον «Υιό του Ανθρώπου», στον οποίο παρέχεται παγκόσμια εξουσία και κυριαρχία (Caragounis, 1986; 103; Kim, 1983) και αναφέρει χαρακτηριστικά: «*ἐθεώρουν ἐν ὁράματι τῆς νυκτός, καὶ ἰδοὺ ἐπὶ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ ὡς υἱὸς ἀνθρώπου ἐρχόμενος ἦν, καὶ ἕως τοῦ παλαιοῦ τῶν ἡμερῶν ἔφθασε καὶ ἐνώπιον αὐτοῦ προσηνέχθη. Καὶ αὐτῷ ἐδόθη ἡ ἀρχὴ καὶ ἡ τιμὴ καὶ ἡ βασιλεία*» (Δαν.7:13-14).

Συγκεκριμένα, ο «Υιός του Ανθρώπου» είναι μια μορφή που έχει απασχολήσει έντονα τους μελετητές, με αποτέλεσμα να έχουν καταγραφεί πολλαπλές ερμηνείες αναφορικά με το συμβολισμό και το πρόσωπό του. Για τους Gunkel όσο και ο Zimmern η εικόνα που χρησιμοποιείται για την έλευση του Υιού του Ανθρώπου περιβάλλεται από μυθολογικά στοιχεία, τα οποία κατά πάσα πιθανότητα προέρχονται από μη εβραϊκές πηγές, όπως η βαβυλωνιακή μυθολογία του Μαρδούκ (Morgenstern, 1961). Κάποιες από αυτές τον ταυτίζουν με τον ίδιο το Δανιήλ, με τους Μιχαήλ και Γαβριήλ, με το λαό του Ισραήλ αλλά και με τον Μεσσία (Στεφούλης, 2000). Η τελευταία άποψη ενισχύεται και από τον Collins (1993) που θεωρεί ότι υπάρχουν

στοιχεία που μπορούν να ενισχύσουν τη μεσσιανική ταυτότητα, καθώς η βασιλεία προσφέρεται από τον ίδιο τον Γιαχβέ στον Υιό του Ανθρώπου.

Επίσης, στο χωρίο αυτό παρουσιάζεται μία μορφή που είναι ταυτόχρονα ανθρώπινη αλλά φέρει θεϊκά προνόμια, ενώ είναι υποταγμένη στον Παλαιό των Ημερών. «Ως υιός ανθρώπου» έρχεται επί των νεφελών. Στην εβραϊκή παράδοση η εικόνα αυτή συνδέεται αποκλειστικά με την παρουσία του Θεού (Day, 1985). Μάλιστα λαμβάνει αιώνια κυριαρχία επί πάντων των λαών και γλωσσών. Ο Feuillet (1953), όπως ο Νικολαου (2022) τον αναφέρει, επισήμανε ότι η χρήση της εικόνας του νέφους απαντάται εβδομήντα φορές στην Παλαιά Διαθήκη και πάντοτε σε συνάφεια με θεοφάνειες αποδεικνύοντας ότι στο βιβλίο του Δανιήλ ο Υιός του Ανθρώπου ανήκει στην κατηγορία της Θεότητας. Επ' αυτού αναδύεται ένα θεολογικά παράδοξο φαινόμενο. Η μορφή έχει ανθρώπινα χαρακτηριστικά ως υιός ανθρώπου, αλλά ενεργεί και τιμάται ως Θεός. Ο Νικολαου (2022) παραθέτει την άποψη του Habel (1970). Υποστηρίζει ότι το όραμα του Δανιήλ 7 διαδραματίζει σημαντικό ρόλο ως Magna Carta για την ταύτιση του Υιού του Ανθρώπου με τον Ιησού Χριστό. Η ερμηνεία αυτή εδράζεται στη δομή και τη γλώσσα του ιδίου του κειμένου και δεν είναι μεταγενέστερη χριστιανική προσαρμογή, διότι η αποκαλυπτική γραμματεία κατατάσσεται χρονικά στην κατασκευή του Δεύτερου Ναού.

Αντίστοιχα, στις Παραβολές του Ενώχ (*Α' Εν.* 37-71), ο «Υιός του Ανθρώπου» εμφανίζεται σαν μια ουράνια, μυστηριώδη, προϋπάρχουσα μορφή που θα αποκαλυφθεί στα έσχατα και θα έχει τον σημαντικό ρόλο του εσχατολογικού Κριτή. Παρόμοια στο λεγόμενο «Απόκρυφον Δανιήλ», δηλαδή στο κείμενο 4Q246 του Κουμράν (α' αι. π.Χ.), ο «Υιός του Θεού» ή «Υιός του Υψίστου» θα έχει ένα αιώνιο βασίλειο κάτι που φαίνεται να έχει άμεση λειτουργική σχέση με τον «Υιό του Ανθρώπου» του Δανιήλ του έβδομου κεφαλαίου (Steubel, 1996). Συνεπώς, στην εβραϊκή εσχατολογία, ο Υιός του Ανθρώπου είναι διακριτός από τον Υιό του Δαβίδ, αφού ο Υιός του Ανθρώπου νοείται ως ο Μεσσίας που επιτελεί ζωτικής σημασίας μεσσιανικές λειτουργίες. Συγκεκριμένα, θα τερματίσει την κυριαρχία των εθνών πάνω στη γη, θα εγκαινιάσει τη νέα εποχή ή τη νέα βασιλεία, θα είναι βασιλιάς όλων των εθνών και θα αποτελέσει φως για τα έθνη (Teeple, 1965).

Ο ίδιος όρος χρησιμοποιείται και από τους ευαγγελιστές στην Καινή Διαθήκη. Συγκεκριμένα ο ίδιος ο Χριστός τον χρησιμοποιεί στην Ομιλία Του στο Όρος των

Ελαιών (Ματθ. 24:29-31 πρβλ. Μάρκ. 13:26-27· Λουκ. 21:25-28). Αναφερόμενος στα χωρία Δανιήλ 7:13-14 και συνδέοντάς τα με το Ζαχαρίας 12:10-12, επισημαίνει ότι αυτές οι προφητείες βρίσκουν την ολοκλήρωσή τους καθώς Εκείνος, ο Υιός του Ανθρώπου, έρχεται με λαμπρότητα και δύναμη πάνω στα σύννεφα του ουρανού για να συγκεντρώσει τους εκλεκτούς από όλα τα πέρατα, προς μεγάλη απόγνωση των απίστων της γης. Μάλιστα, στην τελική Του εμφάνιση ενώπιον του Συνεδρίου (Ματθ. 26:64; Μάρκ. 14:62; Λουκ. 22:20), ο Ιησούς αντλεί ξανά από το Δανιήλ 7:13, συνδυάζοντάς το αυτή τη φορά με τον Ψαλμό 110:1. Εδώ χρησιμοποιεί την Παλαιά Διαθήκη για να τονίσει τη νόμιμη θέση Του όχι μόνο ως του αναμενόμενου Βασιλιά Μεσσία, αλλά και ως του κυρίαρχου Κριτή. Τέλος, στο προφητικό βιβλίο της Αποκάλυψης το βάρος του εβδόμου κεφαλαίου του Δανιήλ γίνεται πιο έντονα αισθητό. Σε μια εμπειριστατωμένη μελέτη για την επιρροή του βιβλίου του Δανιήλ στο βιβλίο της Αποκάλυψης, ο Beale (2011) αποδεικνύει ότι το Δανιήλ 7 αποτελεί την κυρίαρχη πηγή για μεγάλα τμήματα της Αποκάλυψης (π.χ. 1:4-7 ; 11-12.; 4:1-5:14 ιδιαίτερα το 5:2-14; 13:1-8, 11-18 ; 17:5-16α).

Η πατερική παράδοση ερμηνεύει με απολυτότητα την ταύτιση του «Υιού του Ανθρώπου» με το πρόσωπο του Χριστού. Ο Ιουστίνος ο φιλόσοφος, ο Ειρηναίος Λουγδούνου, ο Κύριλλος Αλεξανδρείας αλλά και ο ιερός Χρυσόστομος υποστήριξαν ταύτιση του «Υιού του Ανθρώπου» του Δανιήλ με το πρόσωπο του σαρκωθέντος Λόγου (Bucur, 2017). Έτσι, ομόφωνα οι Πατέρες ταυτοποιούν το πρόσωπο του Ιησού Χριστού με τον Μεσσία, τον Υιό του Ανθρώπου και τον Υιό του Θεού (Nikolaou, 2022).

Επίσης, όπως ήδη προαναφέρθηκε υπάρχει ακόμη ένα στοιχείο στον Δανιήλ που δύναται να υποστηρίξει την άποψη ότι ο Υιός του Ανθρώπου φέρει μεσσιανικά χαρακτηριστικά και αυτό είναι οι λεγόμενες «θεοφάνειες του Θρόνου» στη Παλαιά Διαθήκη που παρουσιάζουν μία αλληλουχία στα εδάφια Γ' Βασ. 22:19-23 , Ησ. 6:1-5 , Ιεζ. 1:26 και Δαν. 7:9-14. Σε αυτά μέσα από ανθρωπομορφικές εκφράσεις ο Γιαχβέ εμφανίζεται ένθρονος «έθεώρουν ἕως ὅτου θρόνοι ἐτέθησαν, καὶ Παλαιὸς ἡμερῶν ἐκάθητο, καὶ τὸ ἔνδυμα αὐτοῦ λευκὸν ὥσεὶ χιῶν, καὶ ἡ θριξὶς τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ ὥσεὶ ἔριον καθαρόν, ὁ θρόνος αὐτοῦ φλόξ πυρός, οἱ τροχοὶ αὐτοῦ πῦρ φλέγον...» να διατηρεί την υπερβατικότητά του, ενώ ο «Υιός του Ανθρώπου» έρχεται ενώπιον του «Παλαιού των Ημερών» και λαμβάνει από αυτόν αιώνια εξουσία (Moulder, 1974).

Μέσα σε αυτό το πλαίσιο πρέπει να επισημανθεί ότι ο προφήτης Δανιήλ παρουσιάζει μία ιδιαιτερότητα έναντι των προηγούμενων παράλληλων εδαφίων που αναφέρονται στις θεοφάνειες. Στο κείμενό του δεν εμφανίζεται απλώς ένας ένθρονος Θεός με ανθρώπινα χαρακτηριστικά, αλλά υπάρχουν δύο διακεκριμένες θεϊκές μορφές. Ο «Υιός του Ανθρώπου» ενώπιον του «Παλαιού των Ημερών». Οι Πατέρες ερμήνευσαν την διάκριση αυτή ως προτύπωση της σχέσης των δύο Προσώπων της Αγίας Τριάδος. Ο «Παλαιός των Ημερών» είναι ο Θεός Πατήρ και ο «Υιός του Ανθρώπου» είναι ο Χριστός (Bucur, 2017). Επομένως, η προφητεία του Δανιήλ δεν περιγράφει απλώς μία εσχατολογική σκηνή, αλλά προεικονίζει ολόκληρο το μυστήριο της Θείας Οικονομίας.

Σε κάθε περίπτωση, η αποκλειστικότητα του «Υιού του Ανθρώπου» δεν ανήκει μόνο στον Δανιήλ. Ο προφητάναξ (Εκκλησιαστική ορολογία) Δαβίδ μέσα από δύο ψαλμικά εδάφια συνδέει οργανικά την χρήση της έκφρασης με τον Μεσσία και αναδεικνύει πόσο βαθιά ριζωμένη ήταν η ιδέα αυτή στη λατρευτική ζωή του Ισραήλ. Ειδικότερα, ο Ψαλμός 79:16 και 18 αναφέρει χαρακτηριστικά: «...καὶ κατάρτισαι αὐτήν, ἣν ἐφύτευσεν ἡ δεξιὰ σου, καὶ ἐπὶ υἱὸν ἀνθρώπου, ὃν ἐκραταίωσας σεαυτῷ... γενηθῆτω ἡ χεὶρ σου ἐπ’ ἄνδρα δεξιᾶς σου καὶ ἐπὶ υἱὸν ἀνθρώπου, ὃν ἐκραταίωσας σεαυτῷ...» και εμπεριέχει δύο φορές τη φράση «ἐπὶ υἱὸν ἀνθρώπου, ὃ ἐκραταίωσας σεαυτῷ». Ο καθηγητής Μπρατσιώτης (1929) το θεώρησε ως ένα από τα αρχαιότερα χωρία στα οποία η έκφραση δίνει προαισθήματα μεσσιανικής χροιάς. Είναι εμφανής η ομοιότητα με το Δαν.7:13, καθώς και στα δύο αποσπάσματα το ίδιο πρόσωπο εξουσιοδοτείται από τον Γιαχβέ με ξεχωριστή αποστολή.

Επίσης, και ο ψαλμός 2:7 παρουσιάζει την γνωστή φράση «...διαγγέλλων τὸ πρόσταγμα Κυρίου Κύριος εἶπε πρὸς με·υἱός μου εἶ σύ, ἐγὼ σήμερον γεγέννηκά σε...». Εδώ για τον Neumann (2020) η ταύτιση του Μεσσία με τον Υιό του Θεού αποτελεί το Locus classicus για την θεία υιοθεσία και τη γέννηση του Μεσσία, αφού οι Ιουδαίοι ακόμη και μετά την εξαφάνιση της βασιλείας συνδέουν τον Ψαλμό με νέες παραστάσεις που σχετίζονται με την αναμονή του εσχατολογικού βασιλιά (Καϊμάκης, 1992:246). Το χωρίο ακολουθεί ανάλογο μοτίβο με το έβδομο κεφάλαιο του Δανιήλ. Ο Μεσσίας έχει άμεση σχέση με τον Παλαιό των Ημερών. Βρίσκεται αντιμέτωπος με εχθρικές δυνάμεις και στο τέλος εγκαθιδρύει την αιώνια βασιλεία. Υπάρχει ταύτιση μεταξύ του Ψαλμού 2 και Δαν.7:13-14 ως προς το σχήμα ενθρόνισης, υιοθεσίας και

αιώνιας κυριαρχίας, γεγονός που για κάποιους μελετητές (Μπρατσιώτης, 1929; Beale, 2011 ; Heiser, 201 ; Longman, 1999 ; Florovsky, 1987) ενισχύει την εικόνα περί μεσσιανικής προσδοκίας. Αντιθέτως, υπάρχουν και οι διαφωνούντες (Collins, 1993 ; Smith, 2001 ; Mowinckel, 2004 ; Ehrman, 2014) ότι πρόκειται για κείμενα που αφορούν σε πολιτικο-ιστορικά γεγονότα της εποχής τους με τη μεσσιανική χροιά να προστίθεται μετέπειτα από την Εκκλησία.

Σε κάθε περίπτωση, η συνολική ανάγνωση των χωρίων της Παλαιάς Διαθήκης, που αφορούν τον «Υιό του Ανθρώπου» αποκαλύπτει μία θεολογία που επικεντρώνει την προσοχή της σε ένα σημείο. Αυτό είναι η προσδοκία ενός προσώπου που θα είναι συγχρόνως τέλεια ανθρώπινο ον αλλά και τέλεια θεϊκό. Η Παλαιά Διαθήκη σκιαγραφεί αυτό το μυστήριο με έντεχνο τρόπο ώστε η ενανθρώπιση του Λόγου στην Καινή Διαθήκη να εμφανίζεται ως πλήρωμα και όχι ως ρήξη. Επ' αυτού ο Kassianidis (2011) αναφέρει ότι οι προφήτες επισημαίνουν τρία χαρακτηριστικά της μορφής του Μεσσία. Πρωτίστως, ο μεγάλος βασιλιάς που θα φέρει την σωτηρία, δευτερευόντως ο πάσχων δούλος που λυτρώνει μέσα από τον θάνατο και τέλος ως η πιο ζωντανή παρουσία του ίδιου του Θεού, μεταξύ του λαού του. Αυτά τα τρία χαρακτηριστικά ενώνονται στη μορφή του «Υιού του Ανθρώπου» του προφήτη Δανιήλ. Η βασιλεία με την ταπείνωση της ανθρώπινης μορφής και την θεϊκή παρουσία ταυτοποιούνται στο πρόσωπο του Χριστού ως Μεσσία και Λυτρωτή.

Επιπρόσθετα, σε κείμενα της Ιεράς Μονής Παντοκράτορος καταγράφεται ότι η Παλαιά Διαθήκη περιέχει συνολικά τριακόσιες τριάντα δύο (332) προφητείες που αφορούν στην επίγεια ζωή του Θεανθρώπου. Το θαυμαστό είναι ότι εκπληρώθηκαν όλες με ακρίβεια. Μέσα από τέτοια πληθώρα προφητειών ο «Υιός του ανθρώπου» του Δανιήλ, αποτελεί μία από τις πλέον εντυπωσιακές και ξεχωριστές προεικονίσεις. Δεν αρκείται στην περιγραφή και τις ιδιότητες του Μεσσία. Αποκαλύπτει την βαθύτερη οντολογική του φύση. Ο Μεσσίας είναι ένα ον που εναρμονίζει τις δύο φύσεις θεία και ανθρώπινη. Άλλωστε, οι δύο φύσεις του Ιησού Χριστού παρουσιάζονται πλουσιοπάροχα μέσα στην Καινή Διαθήκη. Ο ίδιος ο Κύριος χρησιμοποιεί τον τίτλο «Υιός του Ανθρώπου» ογδόντα μία (81) φορές στα τέσσερα Ευαγγέλια αναφερόμενος στον εαυτό Του (Παπασπύρου, 2023-2024). Ολόκληρη η προφητική παράδοση ενσωματώνεται στο πρόσωπό Του. Η Παλαιά Διαθήκη, μέσα από την προφητεία του Δανιήλ και τους ψαλμούς του Δαβίδ, διαγράφει τον ορίζοντα μέσα στο οποίο η

ενανθρώπιση αποκτά νόημα. Ένας και μοναδικός είναι ο «Υιός του Ανθρώπου» και είναι συγχρόνως «Υιός του Θεού». Ο ουράνιος Θεός έρχεται στη γη και ο αιώνιος εισέρχεται στο χρόνο.

Κεφάλαιο 2

Η προφητεία περί Ενανθρώπησης του Μεσσία στα κείμενα της Π.Δ.

2.1 Η γέννηση του Χριστού στα κείμενα της Παλαιάς Διαθήκης

Η έννοια του Μεσσία στην Παλαιά Διαθήκη αναπτύσσεται κυρίως από τους προφήτες πριν και μετά τη βαβυλώνια αιχμαλωσία και συνδέεται με την παράσταση της βασιλείας. Μάλιστα ο αρχαίος Ισραήλ πίστευε ότι όταν η βασιλεία του Γιαχβέ θα εγκαθίσταντο στη γη, ο Μεσσίας ως εκπρόσωπός του θα αναλάμβανε τη διακυβέρνηση (Καϊμάκης, 2007:225). Επομένως, ο Μεσσίας στην Παλαιά Διαθήκη δεν αποτελεί ένα αόριστο αφηρημένο θρησκευτικό σύμβολο, αλλά πρόκειται για συγκεκριμένο πρόσωπο που εισέρχεται στην ανθρώπινη ιστορία. Για αυτό και η προσδοκία της έλευσής του προετοιμάστηκε σταδιακά από τις πρώτες σελίδες του βιβλίου της Γένεσης και συνδέθηκε με την πορεία και την ιστορία του Ισραήλ, καθώς η καταγωγή και η γέννησή του αποτέλεσαν ορόσημο στο σχέδιο της θείας οικονομίας.

Συνεπώς, η ενσάρκωση του Λόγου είναι ένα γεγονός αποτυπωμένο ξεκάθαρα στην Παλαιά Διαθήκη. Αποτελεί την εκπλήρωση των επαγγελιών του Γιαχβέ που δόθηκε στους Πατριάρχες. Στην εποχή του Δαβίδ ανανεώθηκαν και φωτίστηκαν με τα λόγια των Προφητών. Ο καθηγητής Γιακάτζογλου, (2021:266) επισημαίνει πως η ενανθρώπιση του Υιού του Θεού πραγματοποιείται «διά την ημετέραν σωτηρία» και συνιστά το κέντρο του σχεδίου της θείας οικονομίας. Υπό αυτό το πρίσμα, η ιστορία της Παλαιάς Διαθήκης δεν είναι απλή καταγραφή γεγονότων ενός λαού, αλλά η προετοιμασία του κόσμου για την ενανθρώπιση του Λόγου.

Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, το παρόν υποκεφάλαιο εστιάζει στην ανάλυση των παλαιοδιαθηκικών χωρίων που αναφέρονται στην καταγωγή και τη γέννηση του Χριστού με ιδιαίτερη έμφαση στην υπόσχεση του Γιαχβέ προς τον Αβραάμ, στην δαυιδική καταγωγή του Μεσσία και στην παρθενική γέννησή του, σύμφωνα με τους προφήτες Ησαΐα και Μιχαία.

Όπως ήδη προαναφέρθηκε, η πρώτη νύξη για τον ερχομό του Λυτρωτή υπάρχει στο λεγόμενο πρωτευαγγέλιο της Γενέσεως. Μετά την πτώση των πρωτοπλάστων ο Θεός κατεργάζεται το σχέδιο της σωτηρία απευθυνόμενος στον όφι: «...καὶ ἔχθραν

θήσω ἀνὰ μέσον σοῦ καὶ ἀνὰ μέσον τῆς γυναικὸς, καὶ ἀνὰ μέσον τοῦ σπέρματός σου καὶ ἀνὰ μέσον τοῦ σπέρματος αὐτῆς· αὐτὸς σου τηρήσει κεφαλὴν» (Γεν. 3:15). Για τη χριστιανική παράδοση ο στίχος αυτός αποτέλεσε την πρώτη προφητική εξαγγελία της νίκης του Χριστού κατά του διαβόλου και της αμαρτίας.

Ιδιαίτερα σημαντική είναι η αναφορά στο «σπέρμα της γυναικός», καθώς στον αρχαίο Ισραήλ η καταγωγή προσδιοριζόταν μέσω του πατέρα (Meyers, 2005; Albertz, 1994). Επ' αυτού, η πατερική ερμηνεία δικαιολόγησε την πατρική απουσία στο πρόσωπο της Θεοτόκου με την προτύπωση της εκ Παρθένου γέννησης του θεανθρώπου. Η Παναγία διακονεί το μυστήριο της σάρκωσης. Με τον τρόπο αυτό ο Θεός εισέρχεται στην ανθρώπινη ιστορία χωρίς να χάσει καμία ιδιότητα Του, ως τέλειος Θεός και τέλειος άνθρωπος. Η γέννηση Του δεν αποτελεί μια απλή βιολογική λεπτομέρεια, αλλά καθίσταται σημαντικό θεολογικό γεγονός, επειδή αποδεικνύει την πρόσληψη ολόκληρης της ανθρώπινης φύσης.

Η Παπασπύρου (2023:11) τονίζει όχι μόνο την συμβολή του Αγίου Πνεύματος στη σάρκωση του Λόγου αλλά και την συμμετοχή της Παρθένου Μαρίας. Η Παναγία ως γυναικείο σπέρμα προσφέρει την ανθρώπινη φύση στον προαιώνιο Λόγο, μέσα στο πλαίσιο της θείας οικονομίας. Ωστόσο, μολονότι στο πρωτοευαγγέλιο δεν γίνεται μνεία για το όνομα του Μεσσία και τον τόπο της γέννησής του, δημιουργείται ένα νέο θεολογικό πλαίσιο, εντός του οποίου ο Λυτρωτής αναμένεται από γυναικεία γενιά ως τέλειος άνθρωπος και τέλειος Θεός που θα νικήσει την εξουσία του κακού. Η σωτηρία παρουσιάζεται ως γεγονός που πραγματοποιείται μέσα από την ανθρώπινη φύση και όχι ως αφηρημένη θεϊκή παρέμβαση.

Αυτή η μεσσιανική υπόσχεση αρχίζει με την κλήση του Αβραάμ. Ο Θεός τον καλεί να εγκαταλείψει την γη του, ενώ παράλληλα του υπόσχεται ότι μέσα από τη γενιά του θα ευλογηθούν όλα τα έθνη της γης: «...καὶ ἐνευλογηθήσονται ἐν τῷ σπέρματί σου πάντα τὰ ἔθνη τῆς γῆς» (Γεν.22:18). Η υπόσχεση αυτή αποκτά καθοριστική σημασία, διότι μετατρέπει την ιστορία ενός προσώπου και μιας οικογένειας σε ιστορία σωτηρίας ολόκληρης της ανθρωπότητας.

Επιπρόσθετα, η καταγωγή του Ιησού Χριστού από τον Αβραάμ δεν προσφέρει μόνο μια απλή γενεαλογική πληροφορία. Με τον αυτόν τον τρόπο αρχίζει το Ευαγγέλιο του ο Ευαγγελιστής Ματθαίος: «...Βίβλος γενέσεως Ἰησοῦ Χριστοῦ, υἱοῦ Δαυῖδ, υἱοῦ Ἀβραάμ» (Μτθ. 1:1). Παρουσιάζεται εξ αρχής ότι στο πρόσωπο του

Χριστού εκπληρώνεται η Διαθήκη και οι υποσχέσεις του Γιαχβέ προς τον Αβραάμ και τον Δαβίδ, ενώ η αναφορά στον Αβραάμ φανερώνει την καθολική διάσταση της σωτηρίας. Ο Μεσσίας δεν ανήκει μόνο στον εκλεκτό λαό αλλά μέσα από αυτόν γεννιέται με σκοπό να ευλογηθούν «εν Αυτώ όλα τα έθνη».

Ορισμένες σύγχρονες μελέτες τονίζουν την λειτουργικότητα της Παλαιάς Διαθήκης. Αρχικά, παρουσιάζεται προπαρασκευαστικά η γέννηση του Χριστού η οποία περνάει μέσα από την συνολική ιστορία του Ισραήλ, χωρίς να εστιάζει μόνο σε μεμονωμένες προφητείες. Όλα τα γεγονότα, όπως η κλήση του Αβραάμ, η συγκρότηση του λαού, η διαθήκη, ο νόμος αλλά και η προφητική παράδοση, προετοιμάζουν το ιστορικό και θεολογικό πλαίσιο μέσα στο οποίο θα φανερωθεί ο Χριστός (Mawikere et al., 2025:σσ.1-2). Επομένως, ο ερχομός του Μεσσία δεν αποτελεί μια απλή μελλοντική προσδοκία, αλλά είναι αναπόσπαστα συνδεδεμένη με την πορεία της θείας οικονομίας.

Μάλιστα, αυτή η υπόσχεση προς τον Αβραάμ προσδίδει ιστορική και καθολική διάσταση στην καταγωγή του Χριστού, αφενός επειδή η γέννησή του αναμένεται από συγκεκριμένη γενεαλογική δυναστεία, αφετέρου γιατί ο σκοπός της γέννησης Του δεν περιορίζεται μόνο στον Ισραήλ. Η σωτηρία αφορά όλα τα έθνη, για αυτό και από την πατριαρχική περίοδο, η γέννησή του υπερβαίνει τα εθνικά όρια και προβάλλεται ως παγκόσμιο γεγονός.

Πολύ χαρακτηριστικά στο βιβλίο Β' Σαμ. 7:1-17 ο προφήτης Νάθαν μεταφέρει το θέλημα του Γιαχβέ που υπόσχεται στον βασιλιά Δαβίδ αιώνια διαδοχή του θρόνου του και ανέγερση του Ναού από τον Σολομώντα, ενώ η ίδια προφητεία επαναλαμβάνεται και στο Β' Βασ. 7:12-16. Πρόκειται για μια υπόσχεση που υπερβαίνει τα όρια μιας απλής δυναστικής συνέχειας και αποκτά μεσσιανικό βάθος, αφού κανένας επίγειος βασιλιάς δεν μπορεί να εξουσιάζει ακατάπαυστα τους υπηκόους του. Αντίστοιχα, ο Ψαλμός (89:4-5 και 20-37) υπενθυμίζει μέσω του ψαλμωδού στον Θεό την υπόσχεση που έδωσε στον Δαβίδ: «Έκανα διαθήκη με τον εκλεκτό μου, ορκίστηκα στον Δαβίδ τον δούλο μου: Θα στερεώσω το σπέρμα σου για πάντα...». Επομένως, ο Μεσσίας όχι μόνο ανήκει στους απογόνους του Δαβίδ, αλλά είναι ο βασιλιάς που θα αποκαταστήσει την δικαιοσύνη και θα επιφέρει την ειρήνη στον Ισραήλ.

Εκτός όμως από τα παραπάνω βιβλία της Παλαιάς Διαθήκης, το βιβλίο του Ιερ. 23:5 & 33:17-21 αναφέρει με τη σειρά του ότι ο Θεός υπόσχεται στον βασιλιά Δαβίδ ότι δεν θα στερηθεί ποτέ απόγονο που θα κάθεται στον θρόνο του Ισραήλ, γεγονός που αποδεικνύει την αιώνια φύση της διαθήκης. Επίσης, ο προφήτης Ησαΐας (9:6-7) παρέχει συγκεκριμένη εικόνα για το παιδί που θα γεννηθεί «...*Θαυμαστός σύμβουλος, Θεός ισχυρός, έξουσιαστής, πατήρ του μέλλοντος και άρχων ειρήνης*» και επισημαίνει τέσσερις ξεχωριστές ιδιότητες που συνδέονται με τον μεσσιανικό ρόλο. Η πρώτη σύμφωνα με τον Motyer (1999) εστιάζει στη θεϊκή σοφία που τον διαφοροποιεί από τους άλλους κοσμικούς άρχοντες και θα την χρησιμοποιήσει για να καθοδηγήσει με σύνεση το λαό του Ισραήλ. Η δεύτερη σύμφωνα με τον Watts (2005) συνδέει τις θεϊκές ιδιότητες με το θρόνο του Δαβίδ, ενώ η τρίτη τον καθιστά αιώνιο άρχοντα και προστάτη. Τέλος, το τέταρτο χαρακτηριστικό αποδεικνύει πως ο στόχος της βασιλείας είναι η αποκατάσταση της ηθικής τάξης με βάση τη θεϊκή βούληση (Sweeney, 1996).

Ωστόσο, το ζήτημα της καταγωγής του Χριστού από τον Δαβίδ τονίζεται έντονα και στην Καινή Διαθήκη. Οι δύο Ευαγγελιστές Ματθαίος και Λουκάς παραθέτουν τη γενεαλογία του Ιησού. Σκοπός τους είναι να αποδείξουν την σύνδεση με τον προφητάνακτα. Έτσι, η φράση «υιός Δαβίδ» γίνεται μεσσιανικός τίτλος. Με τον τρόπο αυτό οι άνθρωποι αναγνωρίζουν στο πρόσωπο του Ιησού τον προσδοκώμενο Μεσσία. Στο σημείο αυτό συναντάται η Παλαιά και η Καινή Διαθήκη. Η υπόσχεση προς τον βασιλιά Δαβίδ όχι στο πρόσωπο ενός πολιτικού ηγεμόνα, αλλά σε αυτό του Χριστού και επισημαίνεται ότι η βασιλεία Του δεν θα έχει τέλος.

Ο Mawikere και οι συνεργάτες του (2025:σσ 1-2), τονίζουν την σύνδεση της προφητικής ελπίδας για τον Μεσσία με την δαυδική υπόσχεση και την προσδοκία ενός θεόσταλτου άρχοντα. Το πρόσωπο αυτό θα αποκαταστήσει τη δικαιοσύνη και θα φέρει την ειρήνη. Έτσι, η δαυδική καταγωγή δεν δηλώνει μόνο τη βασιλική νομιμότητα αλλά και τη θεολογική αποστολή. Ο Χριστός δεν είναι ο βασιλιάς που κυριεύει και εξουσιάζει με την βία, αλλά ο άρχοντας της ειρήνης, της δικαιοσύνης και της σωτηρίας.

Εξίσου σημαντικό είναι και το χωρίο του προφήτη Ησαΐα (7:14), το οποίο κατέχει ξεχωριστή θέση στις προφητείες για την γέννηση του Χριστού. «...*ἰδοὺ ἡ Παρθένος ἐν γαστρὶ λήψεται καὶ τέξεται υἱόν, καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἐμμανουὴλ*». Μέσα στη χριστιανική ερμηνεία αποκτά ιδιαίτερη βαρύτητα. Στο σημείο αυτό

οφείλουμε να επισημάνουμε ότι το Μασορίτικο κείμενο αντί της λέξης «παρθένος» αναφέρει τη λέξη “almah” που σημαίνει τη νεαρή γυναίκα που βρίσκεται σε ηλικία γάμου (Blenkinsopp, 2000 ; Bolen, 2022). Αντιθέτως, η μετάφραση των Εβδομήκοντα επιλέγοντας τη λέξη «Παρθένος» για τη Μαρία συνέδεσε άμεσα την προφητεία με την γέννηση του Χριστού από την Παρθένο Μαρία. (Μτ.1,22-23).

Όσο για το όνομα «Εμμανουήλ» ερμηνεύεται στην νεοελληνική «μεθ’ ἡμῶν ὁ Θεός» και συνοψίζει τη θεολογική σημασία της ενανθρώπισης. Έτσι, η γέννηση του Χριστού δεν αποτελεί ένα απλό γεγονός αλλά είναι μια αποκάλυψη, μια θεοφάνεια. Ο Θεός εισέρχεται στην ιστορία και η Παναγία διακονεί το μεγάλο μυστήριο, όπου το άκτιστο ενώνεται με το κτιστό ασύγχυτα και άτρεπτα. Πρόκειται για την ένωση των δύο φύσεων του Μεσσία που γίνεται υποστατικά στο πρόσωπο του Ιησού Χριστού. Η ανθρώπινη φύση προσφέρεται από την Κυρία Θεοτόκο με την χάρη και ενέργεια του Αγίου Πνεύματος (Παπασπύρου, 2023:11). Η γέννηση είναι παρθενική. Για αυτό και δεν αποτελεί δευτερεύον στοιχείο της χριστολογίας, αλλά το βασικό θεολογικό χριστολογικό δόγμα της Ανατολικής Ορθόδοξης διδασκαλίας, οπότε ο Χριστός παρουσιάζεται ως τέλειος Θεάνθρωπος.

Σε κάθε περίπτωση, η προφητεία αυτή του Ησαΐα αποδεικνύει την μοναδικότητα της γέννησης του Μεσσία. Θα εισέλθει ο Θεός στον κόσμο ως άνθρωπος. Η παρουσία Του θα είναι παρουσία του Θεού με τον λαό Του. Η διπλή αυτή διάσταση αποτελεί το κέντρο της χριστολογικής πίστεως στην Εκκλησία.

Εκτός όμως από τον Ησαΐα και στην προφητεία του Μιχαΐα προσφέρεται άλλη μία πληροφορία για την γέννηση του Μεσσία. Καθορίζεται πλέον μέσα από συγκεκριμένο γεωγραφικό προσδιορισμό ο χώρος και ο τόπος του γεγονότος: «Καὶ σύ, Βηθλεέμ, οἶκος τοῦ Ἐφραθά, ὀλιγοστός εἶ τοῦ εἶναι ἐν χιλιάσιν Ἰούδα· ἐκ σοῦ μοι ἐξελεύσεται τοῦ εἶναι εἰς ἄρχοντα ἐν τῷ Ἰσραὴλ, καὶ αἱ ἔξοδοι αὐτοῦ ἀπ’ ἀρχῆς ἐξ ἡμερῶν αἰῶνος...» (Μιχ. 5:1). Το απόσπασμα αναφέρει τον τόπο της γέννησης. Η Βηθλεέμ της Ιουδαίας θα είναι η πόλη που θα υποδεχθεί την γέννηση του Μεσσία. Μια μικρή κωμόπολη, φαινομενικά ασήμαντη καθίσταται πλέον σημαντική. Ο ίδιος ο προφήτης την χαρακτηρίζει «ὀλιγοστή» ανάμεσα στις χιλιάδες του Ιούδα. Σύμφωνα με τον Smith (1984), η χρήση του παραπάνω όρου εξυπηρετεί ιδιαίτερα τη θεολογική ανατροπή της ανθρώπινης λογικής, όπου το ασήμαντο επιλέγεται από τον Θεό για να εκπληρώσει το σχέδιο της σωτηρίας.

Έτσι, μέσα από την μικρή και ταπεινή πόλη θα εξέλθει ο βασιλιάς του Ισραήλ αμβλύνοντας την αντίθεση ανάμεσα σε αυτήν και στη μεγαλειότητα του προσώπου που θα γεννηθεί. Όπως είναι αναμενόμενο, απ' όλο αυτό ανακύπτει ένα βαθύ θεολογικό νόημα ότι ο Θεός ενεργεί με βάση την ταπείνωση και η σάρκωση του Λόγου δεν στηρίζεται στην ανθρώπινη δύναμη και υπερηφάνεια. Επιπρόσθετα, όπως η προφητεία του Ησαΐα, έτσι και του Μιχαΐα αναφέρεται στην έλευση του Μεσσία από τη γενιά του Δαβίδ, ο οποίος είχε γεννηθεί στη Βηθλεέμ αποδεικνύοντας ότι η γέννηση του Χριστού σε αυτήν φανερώνει τη συνέχεια της επαγγελίας προς το βασιλιά Δαβίδ και τη σύνδεση με την βασιλική ρίζα του Ισραήλ.

Ιδιαίτερη σημασία κατέχει και η φράση «...αἱ ἑξοδοὶ αὐτοῦ ἀπ' ἀρχῆς ἕξ ἡμερῶν αἰῶνος» που υπερβαίνει το επίπεδο της ιστορικής γενεαλογίας, αφού δεν δηλώνει μια παλιά καταγωγή. Από την μία ο άρχοντας που θα έρθει, έχει ανθρώπινη έξοδο από την Βηθλεέμ. Από την άλλη οι «ἑξοδοὶ» του ανάγονται «ἕξ ἡμερῶν αἰῶνος». Οι πατέρες βλέπουν σε αυτό το στίχο τη διπλή διάσταση του Χριστού. Γεννιέται μέσα στο χρόνο από την Παρθένο Μαρία, αλλά υπάρχει προαιωνίως ως Υιός και Λόγος του Θεού.

Μέσα στη Καινή Διαθήκη επιβεβαιώνεται η μεσσιανική πρόσληψη του χωρίου. Οι μάγοι όταν φθάνουν στα Ιεροσόλυμα αναζητούν τον νεογέννητο βασιλιά των Ιουδαίων. Ο Ηρώδης ταραάζεται. Οι αρχιερείς και οι γραμματεῖς επικαλούνται την προφητεία του Μιχαΐα για να προσδιορίσουν τον τόπο της γέννησης (Μτ.2:5-6), γεγονός που αποδεικνύει ότι η μεσσιανική ερμηνεία του χωρίου ήταν ήδη γνωστή στο ιουδαϊκό περιβάλλον την εποχή του Χριστού. Επίσης, η Βηθλεέμ λειτουργεί ως τόπος θεολογικής αντιστροφής. Η μικρή και ασήμαντη κωμόπολη γίνεται το κέντρο της ιστορίας της σωτηρίας. Δεν αναιρείται απλώς η σημαντικότητά της, αλλά καθίσταται το σημείο φανέρωσης της θείας οικονομίας. Ο Χριστός δεν γεννιέται στα Ιεροσόλυμα που βρίσκεται η έδρα της πολιτικής και θρησκευτικής ισχύος. Αντίθετα, γεννιέται στην ταπεινή Βηθλεέμ με την ίδια να αποτελεί την θεολογική προτύπωση της κένωσης του Λόγου.

Συνεπώς, η γέννηση του Χριστού στη Παλαιά Διαθήκη δεν είναι μόνο αντικείμενο προφητικής πρόβλεψης, αλλά πρέπει να εξετάζεται ως μέρος του σχεδίου της θείας οικονομίας. Για αυτό και η Παλαιά Διαθήκη αποκαλύπτει ότι η σωτηρία του ανθρώπου περνάει από στάδια. Και επιτυγχάνεται με την έλευση και την παρέμβαση

του Θεού στην ανθρώπινη ιστορία, καθώς το απ' αιώνος μυστήριο κορυφώνεται στην ενανθρώπιση του Υιού και Λόγου του Θεού.

Η πατερική παράδοση επισημαίνει ότι με την ενανθρώπιση δεν σημαίνει ότι ο Θεός παύει να είναι Θεός. Ο Υιός του Θεού προσλαμβάνει πλήρως την ανθρώπινη φύση. Είναι πολύ χαρακτηριστική η επισήμανση της Παπασπύρου (2023:7), η οποία αναφερόμενη στο Μέγα Αθανάσιο σημειώνει ότι ο Λόγος έγινε σάρκα χωρίς να αλλοιωθεί η θεία φύση. Αντιθέτως, προσέλαβε ολόκληρο τον άνθρωπο ως σάρκα, νου και ψυχή, με αποτέλεσμα η γέννηση του Χριστού να μην είναι συμβολική ή φαινομενική.

Την ίδια θεολογική γραμμή αναπτύσσει και ο Κύριλλος Αλεξανδρείας στη Γ' Οικουμενική Σύνοδο που αντιτέθηκε στις αιρετικές απόψεις του Νεστορίου. Ο Χριστός είναι ένας και αποτελείται από δύο τέλει φύσεις, την θεία και την ανθρώπινη. Η ανθρώπινη φύση που προσέλαβε ο Υιός του Θεού περιλαμβάνει σάρκα και λογική ψυχή. Η ένωση των δύο φύσεων στο πρόσωπό Του είναι πραγματική, συνεχής και άρρητη. Η γέννηση του Χριστού από την Παρθένο Μαρία φανερώνει αυτήν την αλήθεια. Αυτός είναι ο λόγος που η Μητέρα του Ιησού έλαβε το όνομα «Θεοτόκος». Ο προαιώνιος Λόγος γίνεται τέλειος άνθρωπος και τέλειος Θεός (McGuckin, 2004).

Σε κάθε περίπτωση, η Παλαιά Διαθήκη προετοιμάζει σταδιακά το μυστήριο της σάρκωσης μέσα από εικόνες και επαγγελίες που συγκλίνουν στο ίδιο πρόσωπο χρησιμοποιώντας φράσεις όπως, «*το σπέρμα της γυναικός*», «*το σπέρμα του Αβραάμ*», ο «*υιός Δαβίδ*». ο «*Εμμανουήλ*» και ο άρχοντας που εξέρχεται από την Βηθλεέμ. Με αυτόν τον τρόπο η γέννηση του Χριστού ενώνει σε μία στιγμή όλες τις διάσπαρτες προφητικές γραμμές και η Παλαιά Διαθήκη ενώνεται με την Καινή αποκτώντας πλήρες νόημα. Επ' αυτού, ο Kassianidis (2011) ισχυρίζεται ότι ο λαός αυξάνει τον πόθο του για τον ερχομό του Μεσσία εξαιτίας των προφητειών της Παλαιάς Διαθήκης. Έτσι, παρουσιάζεται άλλοτε ως βασιλιάς, άλλοτε ως πάσχων δούλος και άλλοτε ως η πλέον ζωντανή απόδειξη και παρουσία του ίδιου του Θεού μεταξύ του λαού Του, αφού γεννιέται ως βασιλιάς από τον οίκο του Δαβίδ, εισέρχεται στην ιστορία για να πάθει και να σώσει, και είναι ο ίδιος ο Εμμανουήλ, ο Θεός μεθ' ημών.

Στο σημείο αυτό πρέπει να επισημανθεί ότι η Καινή Διαθήκη βλέπει το ιστορικό γεγονός της γέννησης του Χριστού ως εκπλήρωση των προφητειών. Μάλιστα

ο Ευαγγελιστής Ματθαίος χρησιμοποιεί συχνά τη φράση «ἵνα πληρωθῇ τὸ ῥηθὲν» για να δείξει ότι τα γεγονότα της Παλαιάς Διαθήκης εκπληρώνονται στο πρόσωπο του Ιησού. Έτσι, η παρθενική γέννηση, η ονομασία «Εμμανουήλ» και η γέννηση στη Βηθλεέμ εμφανίζονται ως γεγονότα που εκπληρώνουν τον προφητικό λόγο. Η καταγωγή του Χριστού ως Μεσσία τονίζονται ήδη από την αρχή του πρώτου Ευαγγελίου. Ο Ματθαίος ονομάζει τον Ιησού «υἱὸ Δαβίδ» και «υἱὸ Ἀβραάμ» (Μτ.1:1). Στο πρόσωπο του Ιησού ταυτοποιεί τις δύο επαγγελίες της Παλαιάς Διαθήκης, δηλαδή την βασιλική και πατριαρχική συνάμα καταγωγή. Άρα, η γέννησή του δεν αποτελεί σημείο τυχειότητας, αφού ο ίδιος είναι το πλήρωμα της ιστορίας που άρχισε με την υπόσχεση του Αβραάμ και συνέχισε με την δαυδική διαθήκη. Για τον ευαγγελιστή Ματθαίο, η γέννησή του από την Θεοτόκο εμφανίζεται ως εκπλήρωση του Ησ. 7:14 με αποτέλεσμα η προφητεία να αποκτά βαθύτερο νόημα. Ο Θεός δεν είναι απλώς προστάτης του εκλεκτού λαού. Εισέρχεται ο ίδιος στην ιστορία και η γέννηση του Χριστού αποτελεί την φανέρωση της θείας παρουσίας στον κόσμο.

Ο τόπος της Βηθλεέμ παρουσιάζεται ως εκπλήρωση της προφητείας του Μιχαία. Ιδιαίτερα, η απάντηση των γραμματέων στον Ηρώδη εμφανίζει την Βηθλεέμ αναγνωρίσιμη ως τόπο μεσσιανικής προσδοκίας. Αυτή η μικρή πόλη που στα κείμενα της Παλαιάς Διαθήκης συνδέεται με τον Δαβίδ, στην Καινή Διαθήκη γίνεται ο τόπος της γέννησης του Χριστού εκπληρώνοντας την παλαιοδιαθηκική προσδοκία.

Εν κατακλείδι, η καταγωγή και η γέννηση του Χριστού συγκλίνουν στο μυστήριο της ενανθρώπισης. Η Παλαιά Διαθήκη χαρίζει την ελπίδα με την αναγγελία της έλευσης του Μεσσία, ενώ η Καινή ολοκληρώνει με την παρουσία του γεγονότος. Για αυτό και οι προφητείες δεν λειτουργούν ανεξάρτητα η μία από την άλλη. Αντίθετα συνθέτουν μια ενιαία θεολογία ιστορίας αποδεικνύοντας ότι ο Θεός δεν ενεργεί μεμονωμένα και αποσπασματικά. Παιδαγωγεί τον λαό Του με σκοπό να τον προετοιμάσει για το γεγονός της ενανθρώπισης. Υπό αυτό το πρίσμα, η Παλαιά Διαθήκη δεν είναι ένα απλό προοίμιο της Καινής. Μέσα της βρίσκεται το μυστήριο του Χριστού το οποίο προαναγγέλλεται, προτυπώνεται και αναμένεται. Έτσι, η γέννηση του Χριστού αποκαλύπτει ότι ο Μεσσίας είναι ταυτόχρονα βαθιά ριζωμένος στην ιστορία αλλά ταυτόχρονα υπερβατικός. Από την μία είναι ο Εμμανουήλ, δηλαδή ο Θεός που βρίσκεται με τον λαό Του. Από την άλλη γίνεται απόγονος του Αβραάμ και του Δαβίδ και γεννιέται στη Βηθλεέμ από την Παρθένο Μαρία. Η ανθρώπινη

καταγωγή Του δεν βλάπτει την Θεότητα Του και ούτε η θεότητά Του αναλώνει την ανθρώπινη υπόστασή Του. Η Παλαιά Διαθήκη σκιαγραφεί αυτό το μυστήριο και η Καινή Διαθήκη το αποκαλύπτει. Η Βηθλεέμ από μικρή πόλη γίνεται μεγάλη. Από ασήμαντη στα μάτια των ανθρώπων, γίνεται το κέντρο της σωτηρίας. Συνοψίζει με θαυμαστό τρόπο την θεολογία της καταγωγής και της γέννησης του Ιησού Χριστού. Από αυτήν γεννιέται ο άρχοντας της ειρήνης, ο Υιός Δαβίδ, ο Εμμανουήλ, ο Χριστός. Με τον τρόπο αυτό η Παλαιά Διαθήκη παρουσιάζει τον Θεό να φανερώνει την δόξα Του μέσα από τον δρόμο της ταπείνωσης. Η σωτηρία των ανθρώπων έρχεται μέσα από την κένωση και την αγάπη του Θεού.

2.2 Σημαντικά γεγονότα της Γέννησης: Η προσκύνηση των μάγων και ο θρήνος της Ραχήλ

Αναμφίβολα η γέννηση του Χριστού συνοδεύτηκε από σημαντικά γεγονότα, που μολονότι δεν υπάρχει ξεκάθαρη αναφορά για αυτά στα βιβλία της Παλαιάς Διαθήκης, λειτουργούν ως προφητική απεικόνιση και αξίζει να επισημανθούν. Με πολύ χαρακτηριστικό τρόπο ο Ψαλμός 71 (10-11) αναφέρει: «...*Βασιλείς Θαρσίς και αι νήσοι δώρα προσοίσουσι βασιλείς Αράβων και Σαβά δώρα προσάξουσιν· και προσκυνήσουσιν αυτό πάντες οι βασιλείς της γης, πάντα τα έθνη δουλεύουσιν αυτό...*». Επ' αυτού, οι βιβλικοί μελετητές επισημαίνουν ότι η αναφορά που γίνεται περί προσκύνησης των ξένων βασιλέων στον Μεσσία και η προσφορά των δώρων θεμελιώνουν τη μετέπειτα ερμηνεία του ευαγγελιστή Ματθαίου (Brown, 1993).

Παραπλήσια εικόνα με περισσότερες λεπτομέρειες καταγράφει και ο Ησαΐας (60:3,6) «...και πορεύονται έθνη τω φωτί σου και βασιλείς τη λαμπρότητι ανατολή σου... ήξουσιν εις Βαιθέλ, χρυσίον οίσουσιν και λίβανον οίσουσιν και το όνομα Κυρίου αναγγελοῦσιν...» που μιλάει για το λιβάνι και το χρυσό – δώρα που μοιάζουν με αυτά των Μάγων της Καινής Διαθήκης, ενώ η αναφορά του φωτός που θυμίζει το άστρο και τους βασιλείς που καταφθάνουν από την ανατολή αποτελούν στοιχεία που ενισχύουν περαιτέρω την προφητική αντιστοιχία.

Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, η γέννηση του Χριστού στην Καινή Διαθήκη δεν είναι ένα απομονωμένο ιστορικό γεγονός. Για αυτό και ο ευαγγελιστής Ματθαίος το παρουσιάζει ως εκπλήρωση του προφητικού λόγου της Παλαιάς Διαθήκης που εντάσσεται στο σχέδιο της Θείας Οικονομίας χρησιμοποιώντας συχνά τη φράση «ίνα

πληρωθῇ τὸ ῥηθὲν». Αυτή είναι άλλωστε ο κρίκος που συνδέει τα γεγονότα της βρεφικής ηλικίας του Ιησού με τις συγκεκριμένες προαναφερθείσες παλαιοδιαθηκικές προφητείες.

Ανάμεσα στα γεγονότα που συνέβησαν την χρονική περίοδο της γέννησης του Ιησού Χριστού, θα αναλυθούν δύο εξ αυτών που θεωρούνται ιδιαίτερα σημαντικά. Αυτά είναι η προσκύνηση των Μάγων (Μτθ.2:1-12) και ο θρήνος της Ραχήλ (Ιερ.31:15; Μτθ. 2:13-18). Στο πρώτο γεγονός αναδεικνύεται η καθολική αναγνώριση του Μεσσία από τα έθνη, όπου εθνικοί -αλλόθρησκοι σημαντικά πρόσωπα της εποχής, οι Μάγοι ερχόμενοι από την Ανατολή εκδηλώνουν τον απεριόριστο θαυμασμό τους στον γεννηθέντα Κύριο και ζητούν να τον προσκυνήσουν ως βασιλέα και λυτρωτή. Το δεύτερο, ο θρήνος της Ραχήλ για τη σφαγή των νηπίων από τον Ηρώδη αξιοποιείται με έντεχνο τρόπο από τον ευαγγελιστή, προκειμένου να ενισχύσει την ιστορική και σωτηριολογική συνέχεια.

Μέσα σε αυτό το πλαίσιο η σύνδεση των Ευαγγελίων με την Παλαιά Διαθήκη καθίσταται θεμελιώδης, διότι περιλαμβάνει πλήθος προφητικών μαρτυριών που αφορούν όλο το φάσμα της επίγεια ζωής του Χριστού. Έτσι, τα γεγονότα που περιβάλουν τη γέννηση του Χριστού δεν είναι απλώς περιγραφικά επεισόδια αλλά θεολογικά σημεία που αποκαλύπτουν το μεγαλείο του Θεανθρώπου.

Επ' αυτού, ο Ματθαίος (2:1-2) αναφέρει: «...Τοῦ δὲ Ἰησοῦ γεννηθέντος ἐν Βηθλεὲμ τῆς Ἰουδαίας ἐν ἡμέραις Ἡρώδου τοῦ βασιλέως, ἰδοὺ μάγοι ἀπὸ ἀνατολῶν παρεγένοντο εἰς Ἱεροσόλυμα 2. λέγοντες ποῦ ἐστὶν ὁ τεχθεὶς βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων; εἶδομεν γὰρ αὐτοῦ τὸν ἀστέρα ἐν τῇ ἀνατολῇ καὶ ἤλθομεν προσκυνῆσαι αὐτῷ....». Το γεγονός της προσκύνησης των μάγων δεν ήταν μια άγνωστη συνήθεια για τους αναγνώστες του ευαγγελιστή, αφού σύμφωνα με τον Humphrey (1992) ο βασιλιάς της Αρμενίας Τιριδάτης, οδήγησε τους μάγους, ώστε να προσκυνήσουν τον Νέρωνα στην Ρώμη το 66 μ.Χ. Αντίστοιχα, σε θεολογικό επίπεδο οι μάγοι ήταν οι πρώτοι αλλοεθνείς που προσήλθαν, για αυτό και η γέννηση του Μεσσία δεν αποτέλεσε απλώς εθνικό αλλά πανανθρώπινο γεγονός.

Στην πραγματικότητα έγιναν οι πρώτοι πρεσβευτές του εθνικού κόσμου που αναζήτησαν το φως της αλήθειας με την πορεία τους προς την Βηθλεέμ να προεικονίζει την πορεία των εθνών προς τον Μεσσία. Ήδη ο Ησαΐας (60:3) προανήγγειλε την έλευσή τους με τη φράση «...καὶ πορεύονται βασιλεῖς τῷ φωτί σου

καὶ ἔθνη τῇ λαμπρότητί σου...». Μάλιστα, ο Ησαΐας (60:6) προχωράει και σε άλλη σημαντική λεπτομέρεια. Κάνει αναφορά στα δώρα τα οποία θα λάβει ο Μεσσίας «...πάντες ἐκ Σαβὰ ἥξουσι, χρυσίον καὶ λίβανον οἴσουσι...» (Ησ.60:6). Η χριστιανική παράδοση και οι Πατέρες της Εκκλησίας συνδέουν αυτό το χωρίο με τα δώρα των Μάγων που ήταν χρυσός, σμύρνα και λιβάνι.

Με δώρα προσέρχονται σύμφωνα με τον προφητάναξ Δαβίδ (Ψαλμ. 71:10) «...*βασιλεῖς Θαρσῖς καὶ νῆσοι δῶρα προσοίσουσιν, βασιλεῖς Ἀράβων καὶ Σαβὰ δῶρα προσάξουσιν...*» οι βασιλείς των εθνών στον Μεσσία, γεγονός που αναδεικνύει ότι στο ευαγγέλιο του Ματθαίου σημαντικά γεγονότα της ζωής του Χριστού έχουν το άρωμα της παλαιδιαθηκικής προσδοκίας.

Εκτός των άλλων η προσκύνηση έχει εκτός από θεολογικό και χριστολογικό χαρακτήρα. Οι Μάγοι δεν προσφέρουν απλώς τιμητικά δώρα σε ένα βασιλικό παιδί, αλλά σύμφωνα με τον ευαγγελιστή «...*πесόντες προσεκύνησαν αὐτῷ...*» (Μτ.2:11), παρουσιάζεται και ο τρόπος της προσκύνησης. Πρόκειται για μια πράξη που υποδηλώνει θρησκευτικό σεβασμό και ευλάβεια, καθώς στο πρόσωπο του Ιησού αναγνωρίζουν τον λυτρωτή που δεν είναι ένας βασιλιάς σύμφωνα με τα κοσμικά πρότυπα, αλλά προσδίδουν αναγνώριση στην υπερβατική ταυτότητα του Χριστού ως Μεσσία και Υιό του Θεού.

Ο Mawikere και οι συνεργάτες του (2025) υπογραμμίζουν την μεσσιανική ελπίδα της Παλαιάς Διαθήκης που περιλαμβάνει την αποκατάσταση του Ισραήλ και την οικουμενική διάσταση της θείας σωτηρίας. Ο Μεσσίας συνδέεται άμεσα με την αποκατάσταση, τη δικαιοσύνη και την ειρήνη όλων των λαών Αυτό ακριβώς φανερώνει η προσκύνηση των Μάγων, την οικουμενικότητα του Μεσσία. Τα έθνη αρχίζουν να αναγνωρίζουν τον Χριστό ως τον αναμενόμενο βασιλιά και σωτήρα.

Επίσης, ένας λαμπρός αστερισμός καθοδηγεί τους Μάγους στη πορεία τους προς τον Χριστό. Οι ίδιοι λένουν: «...*εἶδομεν γὰρ αὐτοῦ τὸν ἀστέρα ἐν τῇ ἀνατολῇ...*» (Μτ.2:2). Όπως φαίνεται ο αστέρας δεν λειτουργεί σαν ένα απλό φυσικό φαινόμενο, αλλά αποκτά την αξία ενός θεολογικού σημείου. Οδηγεί τους Μάγους στο γεννηθέν παιδίον και φανερώνει την συμμετοχή της κτίσης με τον δικό της τρόπο στην αποκάλυψη του Μεσσία (Γεωργιάδης, 1992). Στο σημείο αυτό πρέπει να επισημανθεί ότι στο βιβλίο των Αριθμών (24:17) ο μάντης Βαλαάμ συνέδεσε την εμφάνιση του άστρου με την έλευση του Χριστού: «...*ἀνατελεῖ ἄστρον ἐξ Ἰακώβ, καὶ ἀναστήσεται*

ἄνθρωπος ἐξ Ἰσραὴλ...». Η χριστιανική παράδοση αναγνώρισε την προφητεία αυτή ως μεσσιανική και προεικόνιση του Χριστού (ΒΕΠΕΣ τ.3, 1955; Baskin, 1983) γεγονός που αποδεικνύει για άλλη μια φορά τη βαθιά σύνδεση της ευαγγελικής διήγησης με την προφητική παράδοση της Παλαιάς Διαθήκης.

Για τον Ματθαίο φύση, ιστορία και προφητεία ενώνονται στο πρόσωπο του Μεσσία, καθώς ο αστέρας εκπέμπει το φως που καθοδηγεί. Γενικά, η εικόνα του φωτός είναι γνωστή στη μεσσιανική θεολογία. Ο προφήτης Ησαΐας (Ησ. 9:1) αναφέρεται στο φως που καθοδηγεί το λαό στο σκοτάδι : «... ὁ λαὸς ὁ πορευόμενος ἐν σκότει, ἴδετε φῶς μέγα...». Η γέννηση του Χριστού παρουσιάζεται σαν ανατολή φωτός. Οι Μάγοι βλέπουν το φως και το ακολουθούν. Η πορεία του μοιάζει με την πορεία εξόδου από την άγνοια. Η αναζήτηση τους κατευθύνει στην προσκύνηση και τη θεογνωσία.

Επ' αυτού, ο Kassianidis (2011) επισημαίνει πως οι προφύτες της Παλαιάς Διαθήκης καλλιέργησαν στο λαό τον πόθο για τον ερχομό του Μεσσία. Παρουσιάζεται ως βασιλιάς, ως πάσχων δούλος και ως Εμμανουήλ μεταξύ των ανθρώπων. Εδώ στην περίπτωση των Μάγων ο Χριστός φανερόνεται πρώτα ως βασιλιάς. Ακολουθούν τα Δώρα που προσφέρουν και αναδεικνύεται η Θεότητά Του αλλά και το πάθος που έπεται. Με τον τρόπο αυτό η προσκύνηση των Μάγων δεν ανήκει μόνο στη θεολογία της Γέννησης αλλά καθίσταται προάγγελος ολόκληρης της Θείας Οικονομίας.

Επιπλέον, τα δώρα κατέχουν εξέχουσα συμβολική σημασία. Ο Ματθαίος (2:11) αναφέρει: «...ἀνοίξαντες τοὺς θησαυροὺς αὐτῶν προσήνεγκαν αὐτῷ δῶρα, χρυσὸν καὶ λίβανον καὶ σμύρναν...». Σύμφωνα με την πατερική παράδοση κάθε δώρο αποκτά ένα βαθύ συμβολισμό που αφορά την ταυτότητα και την αποστολή του Μεσσία που συνάδει με την εικόνα που εμφανίζεται στην Παλαιά Διαθήκη. Από την Δαυιδική διαθήκη μέχρι τον Μιχαΐα και τον Ησαΐα αναζωπυρώνεται η προσμονή του Μεσσία ως άρχοντα που θα εγκαθιδρύσει την δικαιοσύνη και την ειρήνη. Για αυτό και κάποιοι ερμηνευτές συνδέουν τον Μεσσία της Βηθλεέμ με τον «ἄρχοντα ειρήνης» του Ησαΐα αποδεικνύοντας ότι η βασιλεία Του δεν είναι βασιλεία πολέμου, αλλά ειρήνης και ευλογίας (Pemptousia, 2025). Έτσι, ο χρυσός δηλώνει την βασιλική ιδιότητα του Χριστού και για αυτό του προσφέρεται.

Όσο για το λιβάνι υποδηλώνει τη θεϊκή φύση του Χριστού. Στη Παλαιά Διαθήκη το λιβάνι συνδέθηκε με την λατρεία προς τον Γιαχβέ. Συγκεκριμένα, ο

Ψαλμός 140:2 δηλώνει: «...κατευθυνθήτω ἡ προσευχή μου ὡς θυμίαμα ἐνώπιόν σου...». Η προσφορά του λοιπόν στο Χριστό φανερώνει ότι το παιδί της Βηθλεέμ δεν είναι ένας απλός άνθρωπος, αλλά ο Εμμανουήλ της προφητείας, ο Θεός μεθ' ημών. Επομένως η προσκύνηση των Μάγων αποτελεί καθαρά λατρευτική πράξη.

Τέλος, η σμύρνα παραπέμπει στο θάνατο, στο πάθος και την ταφή του Χριστού (Turner, 2008). Ανέκαθεν ήταν αρωματικό ρητινούχο υλικό που υποστήριζε το τύλιγμα του νεκρού με ευρεία χρήση στην αρχαία Αίγυπτο. Και επειδή ήδη από τη γέννηση του παιδιού προαναγγέλλεται το Πάθος και ο Σταυρικός θάνατός Του η σμύρνα συνδέει κατά παράδοξο τρόπο την φάτνη με τον τάφο. Άρα, η Γέννηση και το Πάθος ενώνονται στην αρχή της επίγειας ζωής του Χριστού, αφού μέσα από το τελευταίο ολοκληρώνεται η σωτηριώδη αποστολή Του. Συνεπώς, τα δώρα των Μάγων λειτουργούν σαν μικρή προφητική σύνοψη του προσώπου και του έργου του Χριστού.

Το δεύτερο σημαντικό και παράλληλα τραγικό γεγονός που συνδέεται με την γέννηση του Χριστού, είναι η σφαγή των νηπίων από τον Ηρώδη και ο θρήνος της Ραχήλ. Όπως ήδη προαναφέρθηκε ο Ματθαίος χρησιμοποιεί την περιγραφή του Ιερεμία (31:15) «... Φωνή εν Ραμά ηκούσθη, θρήνου και κλαυθμού και οδυρμού Ραχήλ αποκλειομένη ουκ ἤθελε παύσασθαι ἐπὶ τοῖς υἱοῖς αὐτῆς, ὅτι ουκ εἰσίν...» και γράφει: «Φωνή ἐν Ραμᾶ ἠκούσθη, θρήνος καὶ κλαυθμὸς καὶ ὄδυρμος πολὺς· Ραχήλ κλαίουσα τὰ τέκνα αὐτῆς, καὶ οὐκ ἤθελε παρακληθῆναι, ὅτι οὐκ εἰσίν...». Αρχικά, ο προφήτης Ιερεμίας παρουσιάζει τη Ραχήλ, αγαπημένη σύζυγο του Πατριάρχη Ιακώβ να θρηνεί τα παιδιά του Ισραήλ που οδηγούνται στην αιχμαλωσία. Αυτή είναι η μητέρα του πάγκαλου Ιωσήφ και του αγαπημένου Βενιαμίν και λειτουργεί συμβολικά ως μητέρα του λαού. Ο θρήνος της γίνεται θρήνος της κάθε μητέρας που χάνονται τα παιδιά της. Πρόκειται για μια εικόνα που αξιοποιείται από τον ευαγγελιστή που επιδιώκει να αποτυπώσει το μέγεθος της τραγωδίας που ξεσπάει, όταν ο Ηρώδης αντιλαμβάνεται ότι εξαπατήθηκε από τους Μάγους. Η Ραχήλ είναι η προσωποποίηση του πάσχοντος Ισραήλ που αρνείται την ανθρώπινη παρηγοριά μπροστά στην απώλεια των παιδιών, προσδίδοντας στο γεγονός της σφαγής των νηπίων μια διάσταση απόλυτου πόνου προμηνύοντας τη λύτρωση που θα επιφέρει ο Χριστός μέσω της θυσίας και της Ανάστασής Του.

Σε κάθε περίπτωση, η χρήση της προφητείας από τον Ευαγγελιστή δεν είναι μια απλή παράθεση ή τυχαίος συνειρμός, αλλά αποτελεί ξεκάθαρη τυπολογική

ερμηνεία. Ο Ισραήλ βίωσε τον πόνο της εξορίας και της απώλειας. Ήρθε η στιγμή της Βηθλεέμ να γνωρίσει τον πόνο της βίας του Ηρώδη. Ο προφήτης Ιερεμίας δεν παραδίδεται ολοκληρωτικά στο θρήνο, αφού αμέσως μετά τον θρήνο της Ραχήλ ακολουθεί ο λόγος της ελπίδας: «...παῦσαι τὴν φωνήν σου ἀπὸ κλαυθμοῦ... ὅτι ἔστιν μισθὸς τοῖς σοῖς ἔργοις...» (*Ιερ.31:16*). Η θλίψη εντάσσεται στην προοπτική της αποκατάστασης αφού ο Εμμανουήλ αποκαθιστά την δικαιοσύνη και χαρίζει τον μισθό των έργων μας. Αντιστοίχως, ο θρήνος της Ραχήλ φανερώνει την ποιότητα του κόσμου μέσα στην οποία γεννήθηκε ο Χριστός. Η ειρήνη είναι τόσο εύθραυστη που μια βασιλική διαταγή την διαλύει, διότι ο κόσμος δεν είναι ειρηνικός και αθώος. Ο Χριστός ζει σε ταραγμένο περιβάλλον, όπου η βία, ο φόβος και ο θάνατος κυριαρχούν. Ο Ηρώδης αντιπροσωπεύει την εξουσία που απειλείται από την έλευση του αληθινού βασιλιά. Η αμαρτωλή ανθρώπινη εξουσία συγκρούεται με την γέννηση του Χριστού. Ο Μεσσίας λυτρώνει από την αμαρτία και συγκρούεται μαζί της αφού «τὰ ὁψώνια τῆς ἀμαρτίας θάνατος» (*Ρωμ. 6:23*).

Η μεσσιανική ελπίδα σύμφωνα με τον Miwíkere και τους συνεργάτες του (2025) συνδέεται μέσα στη προφητική παράδοση με την αποκατάσταση και την ειρήνη, αλλά και με την αντιμετώπιση της αδικίας και της βίας μέσα στην ιστορία. Ο θρήνος της Ραχήλ αποδεικνύει ότι η έλευση του Μεσσία διαθλά τον ανθρώπινο πόνο. Εισέρχεται σε αυτόν για να τον μεταβάλει και να τον μεταμορφώσει.

Συνεπώς, η σφαγή των νηπίων αποτελεί αναμφίβολο ιστορικό γεγονός που συνδέεται με τη γέννηση του Χριστού. Με την χριστολογική θεώρηση αποκτά βαθύτερη σημασία, καθώς προαναγγέλλει το Πάθος. Χωρίς να το έχουν επιλέξει, τα νήπια γίνονται μάρτυρες για τον Χριστό. Η Εκκλησία τους τιμά στις 29 Δεκεμβρίου, λίγες μέρες μετά την Γέννηση του Σωτήρος. Το θανατηφόρο μίσος του Ηρώδη προς το νεογέννητο παιδί σκορπά τον θάνατο. Αυτός ο πόνος φανερώνει το κόστος της έλευσης του Μεσσία.

Η θυσία των νηπίων συνδέεται τυπολογικά και με τον Μωυσή, από τη στιγμή που ο Φαραώ εξέδωσε διαταγή για τη θανάτωση των πρωτότοκων αρσενικών παιδιών των Εβραίων. Τότε ο Μωυσής διασώθηκε για να γίνει με την χάρη Του Θεού ο ελευθερωτής του Ισραήλ. Την εποχή του Χριστού, ο Ηρώδης εξέδωσε παρόμοια διαταγή και ο Χριστός διασώθηκε για να γίνει ο Σωτήρας του κόσμου. Δεν είναι τυχαίο το γεγονός ότι ο ευαγγελιστής Ματθαίος παρουσιάζει τον Χριστό ως νέο

Μωυσή. Ο παλαιός ελευθερώνει από την δουλεία της Αιγυπτίου. Ο Νέος είναι πολύ ανώτερος. Κατέχει αυτούσια την δύναμη για την ελευθερία από την δουλεία της αμαρτίας και του θανάτου.

Ο Kassianidis (2011) στην ανάλυση των μεσσιανικών προφητειών, αναφέρει ότι ο Μεσσίας παρουσιάζεται στην Παλαιά Διαθήκη και ως πάσχων δούλος. Αυτός σώζει το ανθρώπινο γένος μέσα από το Πάθος Του. Η σφαγή των νηπίων αποτελεί ένα ακούσιο πάθος. Εντάσσεται στη λογική του πάθους που συνοδεύει την έλευσή Του. Η αντίδραση του κόσμου στη φανέρωση του Θεού είναι βίαιη, αλλά δεν έχει την δύναμη να ματαιώσει το σχέδιο της Θείας Οικονομίας.

Συνοψίζοντας, η προσκύνηση των Μάγων και ο θρήνος της Ραχήλ αποτελούν δύο γεγονότα που φορτίζουν την ψυχή του ανθρώπου με εκ διαμέτρου διαφορετικά συναισθήματα. Από την μία πλευρά οι Μάγοι πετυχαίνουν τον στόχο τους. Ακολουθούν τον αστέρα, βρίσκουν τον βασιλέα Χριστό και τον προσκυνούν προσφέροντας δώρα. Γεμίζουν χαρά από την θεϊκή ευλογία. Από την άλλη ο Ηρώδης γεμάτος πονηρία, φοβάται, ταραάζεται και επιχειρεί να εξοντώσει το παιδί. Η αμαρτία γεμίζει την καρδιά του και τα πάθη του τον οδηγούν στον όλεθρο. Η ζωή είναι γεμάτη από το ποτήρι της χαρμολύπης. Είτε ο Ηρώδης, είτε οι Μάγοι αποτελούν μια προσωπική επιλογή φόβου και βίας ή πίστης και προσκύνησης.

Παράλληλα, οι Μάγοι όπως αναφέρθηκε είναι εθνικοί και μολονότι βρίσκονται μακριά από την πίστη των Ιουδαίων, αναγνωρίζουν τον Μεσσία. Αντιθέτως, ο Ηρώδης όντως Ιουδαίος γνωρίζει τις Γραφές. Παρόλα αυτά απορρίπτει τον Μεσσία. Θυμίζει τον λόγο του Δικαίου Συμεών ότι ο Χριστός θα είναι αιτία *«εἰς πτώσιν καὶ ἀνάστασιν πολλῶν»* (Λουκ.2:34). Ωστόσο, όταν η γνώση των Γραφών δεν συνοδεύεται από την πίστη και την ταπείνωση, τότε είναι κενή. Οι Μάγοι διαθέτουν πίστη και ταπείνωση για αυτό και αξιώνονται να προσκυνήσουν τον Μεσσία. Η καρδιά του Ηρώδη διαθέτει την πληροφορία, αλλά όχι την μετάνοια.

Πρόκειται για μια αντίθεση που καθίσταται ως προφητεία στη μετέπειτα πορεία του Χριστού. Ορισμένοι θα τον προσκυνήσουν και άλλοι θα τον απορρίψουν. Μερίδα των ανθρώπων θα αναγνωρίσει στο πρόσωπό Του τον Μεσσία. Αυτοί θα τον αγαπήσουν υπερβολικά, ώστε και την ζωή τους θα δώσουν με το μαρτύριο ή τον ασκητικό βίο. Στην αντίθετη περίπτωση, κάποιιοι θα ακολουθήσουν τον δρόμο του Ηρώδη.

Σε κάθε περίπτωση, τα δύο γεγονότα αποκαλύπτουν ότι η ενανθρώπιση έχει δύο όψεις. Η μία πλευρά μέσα από την γέννηση του Χριστού γεμίζει από χαρά, φως, προσκύνηση και εκπλήρωση των προφητειών. Από την άλλη πλευρά η είσοδος του Μεσσία στην ιστορία προκαλεί φόβο, βία και πόνο. Η φάτνη και ο θρήνος, τα δώρα και τα δάκρυα, η προσκύνηση και η σφαγή αναδύονται ως συνύπαρξη στο μυστήριο της Γέννησης. Έτσι, η Παλαιά Διαθήκη διαμορφώνει το θεολογικό υπόβαθρο για την κατανόηση των γεγονότων. Ο Ησαΐας προαναγγέλλει το φως των εθνών και τα δώρα. Ο προφητάναξ Δαβίδ μιλά για βασιλείς που προσφέρουν δώρα. Ο Βαλαάμ προφητεύει το άστρο από τον Ιακώβ. Ο Ιερεμίας εκφράζει τον θρήνο της Ραχήλ και την ελπίδα που ανθίζει με την χάρη του Θεού.

Όλα αυτά εκπληρώνονται μέσα στο πρόσωπο του Χριστού. Έτσι, τα δύο αυτά επεισόδια της παιδικής ηλικίας του Ιησού δεν είναι τυχαία γεγονότα. Αποτελούν θεολογικά σημεία που αποκαλύπτουν την ταυτότητα και την αποστολή Του. Η γέννησή Του ως βασιλιά δεν είναι προϊόν βίας και κοσμικής επιβολής. Αντίθετα είναι ο Μεσσίας που δέχεται την προσκύνηση των εθνών. Η σωτηρία θα περάσει μέσα από τον πόνο, το πάθος και τελικά τον Σταυρό και την Ανάσταση. Επομένως, η Γέννηση του Χριστού δεν είναι ένα απλώς χαρμόσυνο γεγονός. Ανοίγει ολόκληρο το από αιώνας μυστήριο της Θείας Οικονομίας. Στη Βηθλεέμ αποκαλύπτεται ο Χριστός ως βασιλιάς, Θεός, Πάσχων και Σωτήρας. Οι Μάγοι τον προσκυνούν, ενώ η Ραχήλ θρηνεί. Ο Ηρώδης τον φοβάται, όμως το σχέδιο του Θεού προχωράει παρόλα τα εμπόδια. Η Παλαιά Διαθήκη συναντά την Καινή Διαθήκη μέσα από τα γεγονότα που συγκλίνουν στο πρόσωπο του Χριστού που είναι το πλήρωμα των προφητειών και η ελπίδα του κόσμου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

Η Βάπτισμα του Χριστού ως προφητική και τυπολογική μαρτυρία

3.1 Η προαναγγελία του Τιμ. Προδρόμου «Φωνή βοώντος εν τη ερήμω...»

Η μορφή του Τιμίου Προδρόμου κατέχει ιδιαίτερη θέση τόσο στην Παλαιά όσο και στην Καινή Διαθήκη, διότι αποτελεί το συνδετικό κρίκο μεταξύ προφητικής εσχατολογίας και ιστορικής πραγματικότητας. Είναι το πρόσωπο που σφραγίζει την προφητική περίοδο ενώ ταυτόχρονα εγκαινιάζει την έλευση του Μεσσία. Η αποστολή του παρουσιάζει το στοιχείο της δέσμευσης, αφού εξαρτάται άμεσα από το πρόσωπο του Χριστού για αυτό και είναι πλήρως χριστοκεντρική. Σκοπός του γίνεται η προετοιμασία του λαού ώστε να δεχθεί τον προσδοκώμενο «εν σαρκί Λόγο». Μάλιστα υποδεικνύει το πρόσωπό Του ως τον αναμενόμενο «ἀμνὸν τοῦ Θεοῦ» (Ιω. 1:29).

Ωστόσο, και η παρουσία του Προδρόμου προαναγγέλλεται μέσα στην Παλαιά Διαθήκη τόσο από τον προφήτη Ησαΐα (40:3) όσο και από τον Μαλαχία (3:1). Συγκεκριμένα, ο Ησαΐας αναφέρει «...φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ· ἐτοιμάσατε τὴν ὁδὸν Κυρίου, εὐθείας ποιεῖται τὰς τρίβους τοῦ Θεοῦ ἡμῶν ...» προαναγγέλλοντας όχι μόνο την εμφάνιση του Ιωάννη αλλά και την αποστολή του. Στα κεφάλαια (εντός των οποίων εντάσσεται και η παραπάνω φράση Ησ. 40-50) και αποτελούν το «βιβλίο της παρηγορίας» καλλιεργείται η προσδοκία της σωτηρίας, αναγγέλλεται η επιστροφή του λαού από τη Βαβυλώνα και η αποκατάστασή του (Blenkinsopp, 2002). Σε αυτά ο προφήτης επιχειρεί να δώσει το μήνυμα ότι ο Ισραήλ εξιλεώθηκε για τις αμαρτίες του και ο αληθινός Θεός θα καθοδηγήσει το λαό του πίσω στην πατρώα γη (Ησ.40:2)

Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, ο προφήτης Ησαΐας τοποθετεί την προετοιμασία του λαού για την έλευση του Θεού ως λυτρωτή και σωτήρα προσφέροντας άπλετη παρηγοριά στον Ισραήλ. Ο τόπος της προετοιμασίας είναι η έρημος, όπου εκεί γίνεται η κάθαρση και η νέα έξοδος. Πρόκειται για έναν γνώριμο τόπο που έχει αποτυπωθεί στην ιστορία του ισραηλιτικού λαού από την εποχή που οι πρόγονοί του διέμεναν στην έρημο για σαράντα έτη στηριζόμενοι στον Γιαχβέ για την επιβίωσή τους αναδεικνύοντας ταυτόχρονα τη νέα γενιά που θα μετέβαινε στη γη της Επαγγελίας (Von Rad, 1965; Childs, 1979; Stuhlmuehler, 1959). Ο ίδιος τόπος για τον Ιωάννη τον

Πρόδρομο λαμβάνει πιο εσχατολογικό και ασκητικό χαρακτήρα. Από κει ο Ιωάννης θα προσκαλέσει το λαό να προετοιμαστεί για τη νέα σωτηριώδη επέμβαση του Θεού στην ιστορία με τη φωνή του να διακονεί την έλευση Εκείνου που έρχεται (Marcus, 1992).

Η Καινή Διαθήκη αξιοποιεί ρητά το χωρίο του Ησαΐα με τον ευαγγελιστή Ματθαίο να αναφέρει: «...οὗτος γάρ ἐστιν ὁ ρῆθεις ὑπὸ τοῦ προφήτου λέγοντος· φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ· ἐτοιμάσατε τὴν ὁδὸν Κυρίου...» (Μτ. 3:3). Αντίθετα, ο Μάρκος αρχίζει το Ευαγγέλιό του με την σύνδεση των δύο χωρίων του Ησαΐα και του Μαλαχία. Αμέσως παρουσιάζει τον Ιωάννη ως τον προφητευμένο Πρόδρομο (Μκ. 1:2-4). Ο Λουκάς παραθέτει εκτενέστερα το χωρίο του Ησαΐα. Προσθέτει το «...ὄψεται πᾶσα σὰρξ τὸ σωτήριον τοῦ Θεοῦ...» (Λκ. 3:6) αναδεικνύοντας την οικουμενική διάσταση της αποστολής του Χριστού.

Η φράση «φωνὴ βοῶντος» είναι άκρως αποκαλυπτική. Ο Τίμιος Πρόδρομος παρουσιάζεται ως «φωνή» και όχι ως «λόγος». Ο Λόγος είναι ο Χριστός. Ο Ιωάννης παρομοιάζεται με την φωνή που Τον προαναγγέλλει. Μέσα στη διάκριση αυτή υποκρύπτεται βαθύ θεολογικό νόημα. Η φωνή υπάρχει μόνο για να ειπωθεί και να φανερωθεί ο Λόγος. Ποτέ δεν τον αντικαθιστά. Ο Ιωάννης δεν κηρύσσει για τον εαυτό του τίποτα. Σκοπός του λόγου του είναι η έλευση του Μεσσία. Ο ίδιος θα ομολογήσει στους μαθητές του: «...ἐκεῖνον δεῖ αὐξάνειν, ἐμὲ δὲ ἐλαττοῦσθαι...» (Ιω. 3:30).

Ο ίδιος επιλέγει την έρημο να ασκητεύσει που, όπως ήδη αναφέρθηκε, θα αποτελέσει για αυτόν τόπο δοκιμασίας και συνάντησης με το Θεό. Δεν είναι τυχαίο το γεγονός ότι την επιλέγει, αφού στην έρημο παιδαγωγήθηκε ο λαός και έλαβε το Νόμο γνωρίζοντας την πρόνοια και την κρίση του Θεού. Κατά συνέπεια, η έρημος καθίσταται το σημείο επιστροφής στον Θεό, αφού εκεί ο Ιωάννης προετοιμάζει με το κήρυγμα της μετάνοιας τον δρόμο για την ανοικοδόμηση καινής σχέσης Πατέρα και τέκνων. Έτσι, ο λαός καλείται να εξέλθει από την πνευματική του αυτάρκεια και τον εγωισμό της αμαρτίας και να πορευθεί στην έρημο της μετάνοιας. Μάλιστα, σύμφωνα με τον (Marcus, 1992) η έρημος συμβολίζει την απόρριψη της κοσμικής διαφθοράς που κυριαρχούσε στην Ιερουσαλήμ σηματοδοτώντας το νέο πέρασμα στην οδό του Χριστού (Brown, 1997).

Η δεύτερη προφητεία που αφορά στο πρόσωπο του Προδρόμου βρίσκεται στο βιβλίο του Μαλαχία και κατά τρόπο τινά συμπληρώνει το απόσπασμα του Ησαΐα προαναγγέλλοντας την αποστολή του αγγελιοφόρου πριν τον ερχομό του Χριστού.

Συγκεκριμένα εξαγγέλλει: «...ἰδοὺ ἐγὼ ἐξαποστέλλω τὸν ἄγγελόν μου, καὶ ἐπιβλέμεται ὁδὸν πρὸ προσώπου μου...» (Μαλ.3:1). Στο σημείο αυτό πρέπει να επισημανθεί ότι η αγγελικές μορφές είναι γνωστές στην Παλαιά Διαθήκη. Πρόκειται για πνευματικά όντα που ως «υιοί του Θεού» πράττουν το θέλημα του Θεού και το μεταφέρουν στους ανθρώπους (North, 1967, Καϊμάκης, 2007:197). Συνεπώς, ο ερχομός του αγγέλου της διαθήκης στο χωρίο του Μαλαχία προετοιμάζεται από έναν μυστηριώδη απεσταλμένο. Η προφητεία έχει έντονο εσχατολογικό χαρακτήρα. Ο Κύριος πρόκειται να εισέλθει στο ναό Του και πριν την είσοδο στέλνει τον απεσταλμένο Του. Η παρουσία του αγγελιοφόρου έχει σκοπό την προετοιμασία.

Ωστόσο, το κήρυγμα της μετάνοιας του Ιωάννη οδηγεί ορισμένους στην απόρριψη του. Τότε η κρίση βγαίνει δριμεία από την «φωνή». Αντίθετα, το αποτέλεσμα της μετάνοιας οδηγεί στην κάθαρση. Έτσι, ο Ιωάννης προετοιμάζει την οδό του Κυρίου. Ο ερχομός Του δεν προσφέρει μόνο την παρηγοριά, αλλά και την κρίση διότι φανερώνει το περίσσειμα της καρδιάς του λαού.

Το απόσπασμα αυτό του προφήτη Μαλαχία αποκτά μεσσιανική χροιά στην Καινή Διαθήκη, αφού στο πρόσωπο του αγγελιοφόρου οι Ευαγγελιστές είδαν τον Ιωάννη τον Πρόδρομο (Μτθ.11:10; Λκ.7:27; Μκ.1:2). «...οὗτος ἐστὶν περὶ οὗ γέγραπται· ἰδοὺ ἐγὼ ἀποστέλλω τὸν ἄγγελόν μου πρὸ προσώπου σου, ὃς κατασκευάσει τὴν ὁδὸν σου ἔμπροσθέν σου...» (Μτ. 11,10). Ο Ιωάννης ο Βαπτιστής είναι ο προφητευόμενος αγγελιοφόρος που αποστέλλεται από το τον Κύριο με σκοπό την προπαρασκευή της οδού διέλευσης Του.

Η χριστολογική βαρύτητα της προφητείας του Μαλαχία είναι εμφανής. Ο απεσταλμένος προετοιμάζει την οδό «πρὸ προσώπου σου», δηλαδή ενώπιον του ίδιου του Κυρίου. Η Καινή Διαθήκη εφαρμόζει το χωρίο αυτό στον Χριστό και στον Ιωάννη. Φανερώνει πως ο ερχόμενος μετά τον Βαπτιστή είναι ο ίδιος ο Κύριος της Παλαιάς Διαθήκης που προετοιμάζει την έλευσή του στην ανθρώπινη ιστορία.

Σε κάθε περίπτωση, η προετοιμασία του λαού είναι πνευματική. Ο Ιωάννης παρουσιάζεται «...κηρύσσων βάπτισμα μετάνοίας εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν...» (Μκ. 1:4) και το κήρυγμά του συνοψίζεται στις μετρημένες φράσεις: «...μετανοεῖτε· ἦγγικε γὰρ ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν...» (Μτθ. 3:2). Η μετάνοια αποτελεί την μοναδική οδό μέσα από την οποία ο λαός διαβαίνει προς υποδοχή του Μεσσία. Η «οδός του Κυρίου» ανοίγεται μέσα στη καρδιά του ανθρώπου. Τα όρη και οι λόφοι που πρέπει να

ταπεινωθούν (Λκ. 3,4-5) είναι τα πάθη και οι αδυναμίες μας που υποτάσσονται στο θέλημα του Θεού. Οι κοιλιάδες που είναι τα αγγεία της ψυχής, πρέπει να γεμίσουν από αρετές. Παράλληλα, οι επιθυμίες πρέπει να ομοιάσουν τους ευθείς δρόμους που κατευθύνουν προς τον Κύριο με τη μεταμόρφωση του ανθρώπου να είναι εσωτερική και πνευματική. Ο παλαιός άνθρωπος πεθαίνει και ο καινός αναγεννιέται με την μετάνοια. Έτσι, η προφητική παράδοση της Παλαιάς Διαθήκης συνδέει τη μεσσιανική ελπίδα με την μετάνοια και την δικαιοσύνη με την επιστροφή στο Θεό. Επ' αυτού, ο Mawikere και οι συνεργάτες του (2025) επισημαίνουν ότι οι προφύτες καλούν τον λαό σε «*teshuvah*», δηλαδή επιστροφή, καθώς και σε «*mishpat*» και «*tsedeq*» δηλαδή δικαιοσύνη και ορθότητα ζωής.

Ο Ιωάννης ο Βαπτιστής ακολουθεί πιστά την προφητική παράδοση. Το κήρυγμά του δεν γίνεται καινούργια θρησκευτική διδασκαλία που είναι αποκομμένη από την Παλαιά Διαθήκη, αλλά αποτελεί την κορύφωση της προφητικής κλήσης σε μετάνοια. Μάλιστα, καλεί το λαό σε ηθικό βελτίωση και αναγέννηση μέσω του βαπτίσματός του. Μολονότι δεν μπορεί να ταυτιστεί με το χριστιανικό βάπτισμα, αφού δεν είναι ισοδύναμό του, οδηγεί τους πιστούς προς Αυτόν που θα τους βαπτίσει «...έν Πνεύματι Αγίω και πυρί...» (Μτθ. 3:11). Ο ίδιος επίσης, δηλώνει ότι είναι υποδεέστερος και η διακονία του δεν συγκρίνεται με αυτή του ερχόμενου Μεσσία. Ο ευαγγελιστής Ματθαίος καταθέτει αυτούσια την ομολογία του: «...οὐκ εἰμὶ ἰκανὸς τὰ ὑποδήματα βαστάσαι...» (Μτθ. 3: 11).

Επομένως μία είναι η αποστολή του Ιωάννη. Μέσα από το κήρυγμά του ο άνθρωπος να συνειδητοποιήσει την ανάγκη για σωτηρία. Η μετάνοια αποτελεί το βασικό στοιχείο που πρέπει να κατέχει ο λαός για να δεχθεί τον Χριστό. Ο Βαπτιστής ίσταται στο μεταίχμιο Παλαιάς και Καινής Διαθήκης και φωνάζει στον άνθρωπο να εγκαταλείψει την αμαρτία, την υποκρισία και την αυτάρκεια. Μόνο με τον τρόπο αυτό μπορεί να αναγνωρίσει στο πρόσωπο του Ιησού τον Μεσσία Χριστό.

Πράγματι ο Τίμιος Πρόδρομος αποτελεί τον τελευταίο κρίκο της προφητικής αλυσίδας μεταξύ Παλαιάς και Καινής Διαθήκης. Ο Χριστός του αποδίδει τον χαρακτηρισμό ως «περισσότερον προφήτου» (Μτθ. 11:9). Διατηρεί το πλεονέκτημα να μην απέχει χρονικά από το πρόσωπο που αναγγέλλει και αξιώνεται όχι μόνο να δει τον Μεσσία, αλλά να τον αγγίζει στην κεφαλή Του με το βάπτισμα. Στο πρόσωπό του η

προφητεία γίνεται άμεση μαρτυρία και ο ίδιος είναι μάρτυρας της αποκεκαλυμμένης αλήθειας (Παλαντζά, 2003:81).

Και ενώ όλοι οι προφύτες της Παλαιάς Διαθήκης προανήγγειλαν τον Μεσσία με εικόνες, σύμβολα και επαγγελίες, μόνο ο Πρόδρομος αξιώθηκε να Τον δείχνει με το δάχτυλο και να λέει: «...ἴδε ὁ ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ ὁ αἵρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου...» (Ιω. 1:29). Η φράση αυτή αποτελεί το πιστέγασμα της μεσσιανικής θεολογίας. Ο Χριστός προεικονίζεται ως πρόβατο, διότι θα θυσιαστεί για την σωτηρία των ανθρώπων. Παράλληλα είναι ο Υιός του Θεού, ο οποίος μπορεί να σηκώσει στους ώμους Του το βαρύ φορτίο των αμαρτιών του κόσμου.

Αυτή η αναφορά στον «αμνόν» συνδέει το πρόσωπο του Χριστού με την αρχαία παράδοση της Παλαιάς Διαθήκης αλλά και με την πασχαλιά όπως παρουσιάζεται η εικόνα του πάσχοντος δούλου από τον προφήτη Ησαΐα. Ο Kassianidis (2011) επισημαίνει πως μια από τις βασικές εικόνες του Μεσσία μέσα στη προφητική παράδοση, είναι αυτή του πάσχοντος δούλου. Είναι το εξιλαστήριο θύμα που οδηγείται στον θάνατο για την άφεση των αμαρτιών όλων των ανθρώπων (Kassianidis, 2011). Ο Ιωάννης αποκαλώντας τον Χριστό «ἀμνὸν τοῦ Θεοῦ», αποκαλύπτει τις δύο όψεις του Μεσσία. Από την μία έρχεται ως βασιλιάς των βασιλευόντων και από την άλλη το τέλειο θύμα για την ομορφότερη θυσία.

Ο Ιωάννης ο Βαπτιστής γίνεται μάρτυρας της θεότητας του Χριστού. Την στιγμή της βάπτισης βλέπει το Πνεύμα το Άγιο να κατεβαίνει με την μορφή περιστεριού και να μένει πάνω του, ενώ από τους ουρανόσ ακούγεται η φωνή του Πατέρα να μαρτυρεί την συγγένεια (Ιω. 1:32-34). Οπότε η μαρτυρία του δεν αποτελεί προϊόν ανθρώπινης κρίσης. Είναι καρπός Θείας αποκάλυψης. Όπως, ο Μωυσής γίνεται μάρτυρας στην αποκάλυψη του ονόματος του Θεού (Εξ.3:14) έτσι και ο Ιωάννης συνειδητά φωνάζει ότι ο Ιησούς είναι «ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ» (Ιω. 1:34). Η ενέργεια της αυτοαποκαλύψεως του Θεού τον καθιστά μάρτυρα της αλήθειας και της αληθινής γνώσης, με αποτέλεσμα τα πρόσωπα που μετέχουν να γίνονται και μάρτυρές του (Παλαντζά, 2003).

Η θέση του Τιμίου Προδρόμου ως εσχατολογικού προφήτη είναι μοναδική, καθώς ανήκει και στις δύο Διαθήκες. Το παρουσιαστικό του είναι όμοιο με των ασκητών της ερήμου. Η ύφανση του ενδύματος του αποτελείται από τρίχες καμήλου, η δε διατροφή του εμπλουτίζεται από μέλι άγριο και ακρίδες. Η εικόνα του θυμίζει τους

προφήτες της Παλαιάς Διαθήκης με ιδιαίτερη έμφαση τον προφήτη Ηλία. Όμως ανήκει ήδη στο φως της Καινής Διαθήκης, αφού συγκαταλέγεται στους ανθρώπους που μαρτύρησαν για τον Χριστό. Αποτελεί την γέφυρα που ενώνει την προσδοκία με την εκπλήρωση.

Ωστόσο, σημαντικό στοιχείο της παλαιοδιαθηκικής προαναγγελίας του είναι ότι ταυτίζεται με τον προφήτη Ηλία. Στο τέλος του βιβλίου του Μαλαχία διαβάζουμε: «...ἰδοὺ ἐγὼ ἀποστέλλω ὑμῖν Ἡλίαν τὸν Θεσβίτην, πρὶν ἔλθειν ἡμέραν Κυρίου τὴν μεγάλην καὶ ἐπιφανῆ...» (Μαλ. 3:23). Η έλευση του Ηλία συνδέθηκε στην ιουδαϊκή παράδοση με την εσχατολογική προετοιμασία του λαού, αφού η παρουσία του προαναγγέλλει την ημέρα του Κυρίου.

Ο Χριστός χρησιμοποιεί την προφητεία αυτή για τον Ιωάννη. Ο Ευαγγελιστής Ματθαίος λέγει: «...καὶ εἰ θέλετε δέξασθαι, αὐτὸς ἐστὶν Ἡλίας ὁ μέλλων ἔρχεσθαι...» (Μτ. 11:14). Με την ταύτιση αυτή δεν υπονοείται η φυσική παρουσία του Ηλία, αλλά η ομοιότητα των πράξεων και των λόγων του Τιμ. Προδρόμου απλά παραπέμπουν στον προφήτη. Ο Λουκάς συμπληρώνει ότι ο Ιωάννης έρχεται «ἐν πνεύματι καὶ δυνάμει Ἡλίου» (Λκ. 1:17). Δηλαδή ο Τίμιος Πρόδρομος διαθέτει την ίδια προφητική δύναμη, τον ίδιο ζήλο αλλά και την ίδια αποστολή μεταστροφής του λαού.

Πράγματι η ασκητική μορφή του Ιωάννη θυμίζει έντονα τον προφήτη Ηλία. Την όψη ακολουθεί και η ζωή. Τρία πράγματα ξεχωρίζουν, η ασκητική εμφάνιση, η παρρησία του απέναντι στην εξουσία και η κλήση του σε μετάνοια του λαού. Όλα αυτά παραπέμπουν στον προφήτη Ηλία, επειδή αντιστάθηκε στην αποστασία του Ισραήλ. Ο ένας ήλεγξε την εξουσία του Αχαάβ και δημιουργώντας άσπονδο εχθρό την γυναίκα του Ιεζάβελ. Ο άλλος ήλεγξε με παρρησία τον Ηρώδη και τη γυναίκα του Ηρωδιάδα που ζήτησε «ἐπὶ πίνακι τὴν κεφαλὴν του» αποδεικνύοντας ότι η προφητική αλήθεια δεν φοβάται ούτε υποτάσσεται στην κοσμική εξουσία.

Ο Ιωάννης λοιπόν, συνδέεται με τον Ηλία και δείχνει ότι δεν είναι μόνο ο κήρυκας μιας νέας εποχής. Αποτελεί την εκπλήρωση της παλαιοδιαθηκικής προσδοκίας. Με το πρόσωπό του ολοκληρώνεται η προφητική αναμονή. Ο ερχομός του προμηνύει την ανατολή της ημέρας του Κυρίου. Μόνο η παρουσία του φανερώνει ότι ο καιρός της εκπλήρωσης έχει φθάσει: «...καὶ οὐκ ἤδειν αὐτὸν, ἀλλ' ἵνα φανερωθῇ τῷ Ἰσραὴλ, διὰ τοῦτο ἦλθον ἐγὼ ἐν τῷ ὕδατι βαπτίζων...» (Ιω. 1:31). Για τον Τίμιο Πρόδρομο η στιγμή της βάπτισης του Χριστού σηματοδοτεί το τέλος της

αποστολής του. Εκεί στον Ιορδάνη φανερώνεται η Αγία Τριάδα. Ο Υιός βαπτίζεται από τα χέρια του, ενώ συνάμα κατεβαίνει το Άγιο Πνεύμα ως περιστέρα και η φωνή του Πατέρα ακούγεται από τον ουρανό. Ο Ιωάννης γίνεται μάρτυρας της Τριαδικής φανέρωσης. Η οδός την οποία προετοίμασε οδηγεί στην τριαδική αποκάλυψη.

Η μαρτυρία του Βαπτιστού έχει μεγάλη χριστολογική σημασία. Ο προφήτης δεν διαμηνύει μόνο ότι έρχεται κάποιος ισχυρότερος. Αναγνωρίζει ότι αυτός που έρχεται «*ἔμπροσθέν μου γέγονεν, ὅτι πρῶτος μου ἦν*» (Ιω. 1:15). Με αυτή την φράση δηλώνεται το άναρχο του Χριστού. Μπορεί ο Ιωάννης να γεννήθηκε χρονικά πριν τον Ιησού, αλλά ο Χριστός είναι «πρῶτος», επειδή είναι ο προαιώνιος Λόγος. Η διπλή διάσταση των δύο φύσεων του Χριστού ενυπάρχει ήδη στην παλαιδιαθηκική προφητεία: ο Κύριος έρχεται, και πριν από Αυτόν αποστέλλεται ο άγγελός Του.

Επίσης, στην Παλαιά Διαθήκη η προαναγγελία του Τιμίου Προδρόμου φανερώνει την ενότητα της Θείας Οικονομίας. Ο Ησαΐας προφητεύει αυτήν την φωνή που βοά στην έρημο και καλεί σε μετάνοια τον λαό του Θεού. Ο Μαλαχίας προαναγγέλλει τον αγγελιοφόρο που θα προηγηθεί της έλευσης του Μεσσία. Η προφητεία του Ηλία δείχνει ότι πριν την μεγάλη ημέρα του Κυρίου θα υπάρξει προφητική κλήση επιστροφής και μετάνοιας. Όλες αυτές οι προφητείες βρίσκουν την εκπλήρωσή τους στο πρόσωπο του Προδρόμου. Με την αποστολή του προετοιμάζει τον άνθρωπο εσωτερικά για να μπορέσει να αναγνωρίσει στο πρόσωπο του Μεσσία όχι μόνο τον διδάσκαλο ή τον προφήτη, αλλά τον ίδιο τον Κύριο που εισέρχεται στην ιστορία.

Επομένως, η «*φωνή βοώντος ἐν τῇ ἐρήμῳ*» φανερώνει τον χαρακτήρα κάθε αληθινής προφητείας. Δηλαδή δεν αυτονομείται, δεν κρατάει δεσμευμένο τον λαό γύρω από τον εαυτό του. Όλους τους κατευθύνει προς Εκείνον που έρχεται μετά από αυτόν, διότι είναι «*ἰσχυρότερός*» του (Μτθ.3:11). Η ταπείνωση του Ιωάννη αποτελεί το χαρακτηριστικό στοιχείο της αποστολής του. Διαθέτει την αυτοσυνειδησία ότι είναι η φωνή του Λόγου. Δεν είναι αυτός το φως αλλά ο εωσφόρος του φωτός και φίλος του Νυμφίου. Η έρημος γίνεται ο τόπος της πνευματικής αφύπνισης. Η ετοιμασία της οδού του Κυρίου δεν αφορά εξωτερικές τελετουργικές πράξεις. Γίνεται με την μεταστροφή της καρδιάς, την αποκατάσταση της δικαιοσύνης και την εγκατάλειψη της υποκρισίας. Με την έννοια αυτή, το κήρυγμα του Ιωάννη, βρίσκεται σε διαδοχική συνέχεια με το κήρυγμα των προφητών της Παλαιάς Διαθήκης. Αυτοί καλούσαν τον λαό να

επιστρέφει στην αγκαλιά του Θεού, στην δικαιοσύνη και στην αλήθεια (Mawikere et al., 2025).

Συνοψίζοντας, στο πρόσωπο του Βαπτιστή η Παλαιά Διαθήκη συναντά την Καινή. Όλος ο Νόμος και οι Προφήτες οδηγούν σε αυτόν, που με την σειρά του κατευθύνει τους πάντες στο Χριστό. Η αποστολή του ολοκληρώνεται την στιγμή που δείχνει τον Ιησού και μαρτυρεί ότι Αυτός είναι ο Υιός του Θεού. Με τον τρόπο αυτό οι προφητείες του Ησαΐα και του Μαλαχία δεν αποτελούν άγονα φιλολογικά παράλληλα, αλλά ζωντανές μαρτυρίες που φανερώνουν την ενότητα του σχεδίου της Θείας Οικονομίας. Ο ίδιος ο Θεός προετοιμάζει τον δρόμο Του μέσα στην ιστορία μέσα από την παιδαγωγία της προφητείας, της προσδοκίας και της μετάνοιας. Αυτός στέλνει τον Ιωάννη πριν τον Μεσσία, ώστε ο λαός Του να μπορέσει να δεχθεί το φως της σωτηρίας. Ο Τίμιος Πρόδρομος καλεί τον άνθρωπο να εξέλθει από την πνευματική έρημο του εγωισμού. Πρέπει μέσα από πνευματικό αγώνα να ευθυγραμμίσει την καρδιά του στο θέλημά Του και να αναγνωρίσει στο πρόσωπο του Ιησού Χριστού, τον Κύριο και Λυτρωτή. Να αναγνωρίσει τον αληθινό Μεσσία.

3.2 Οι προδιατυπώσεις του βαπτίσματος στην ιστορία του Ισραήλ

Ο τρόπος που η Εκκλησία βιώνει το μυστήριο του βαπτίσματος αποδεικνύει την οργανική ένωσή του με την ιστορία της Θείας Οικονομίας. Όπως παρουσιάζεται στη Καινή Διαθήκη, αποτελεί το εισαγωγικό μυστήριο στο σώμα του Χριστού. Δηλώνει την συμμετοχή στον θάνατο και την ανάστασή Του και παράλληλα προσφέρει την αναγέννηση «ἐξ ὕδατος καὶ Πνεύματος» (Ιω. 3:5). Ωστόσο τα βασικά θεολογικά στοιχεία που είναι το ύδωρ, η κάθαρση, η διάβαση, η σωτηρία, η νέα αρχή καθώς και η ένταξη στον λαό του Θεού έχουν ήδη προδιατυπωθεί στην ιστορία του Ισραήλ.

Με τον όρο «προδιατυπώσεις» εννοούνται τα γεγονότα οι εικόνες και οι τυπολογικές μορφές της Παλαιάς Διαθήκης που προαναγγέλλουν ή προεικονίζουν το μυστήριο του βαπτίσματος. Έτσι, η ανάγνωση των γεγονότων της Παλαιάς Διαθήκης από την Εκκλησία δεν έχει τον νόημα της ιστορικής απαγγελίας, αλλά μέσα στις αφηγήσεις υπάρχουν οι τύποι της εν Χριστώ σωτηρίας. Κλασικά παραδείγματα αποτελούν η διάβαση της Ερυθράς θάλασσας, η πορεία στην έρημο, οι καθαρμοί του Νόμου, η διάβαση του Ιορδάνη αλλά και η προφητική υπόσχεση για καθαρό ύδωρ.

Δηλαδή γεγονότα που συνθέτουν ένα πλούσιο θεολογικό υπόβαθρο για την κατανόηση του χριστιανικού βαπτίσματος.

Πρώτος ο απόστολος των εθνών Παύλος διατυπώνει με σαφήνεια την τυπολογική σύνδεση της ιστορίας του Ισραήλ με το βάπτισμα. Γράφει: «...οἱ πατέρες ἡμῶν πάντες ὑπὸ τὴν νεφέλῃν ἦσαν καὶ πάντες διὰ τῆς θαλάσσης διήλθον καὶ πάντες εἰς τὸν Μωϋσῆν ἐβαπτίσαντο ἐν τῇ νεφέλῃ καὶ ἐν τῇ θαλάσσῃ...» (Α' Κορ. 10:1-2). Πρόκειται για μια φράση που μας παραπέμπει στα γεγονότα της εξόδου του Ισραήλ από την Αίγυπτο και κυρίως στη διάβαση της Ερυθράς θάλασσας που αποτελούν τυπολογικές ερμηνείες του βαπτίσματος. Ο παλαιός λαός για να ελευθερωθεί από την δουλεία του Φαραώ, περνάει μέσα από τα ύδατα. Αυτός που θέλει να ζήσει την νέα εν Χριστῷ ζωή, εμβαπτίζεται στο ὕδωρ της κολυμπήθρας και ελευθερώνεται από το κράτος της αμαρτίας. Έτσι, στο παρόν υποκεφάλαιο εξετάζονται οι βασικές προδιατυπώσεις του βαπτίσματος και αναδεικνύεται η άρρηκτη σχέση τους με την θεολογία της σωτηρίας, της κάθαρσης και της αναγέννησης.

Θεμελιώδες σωτηριολογικό γεγονός της Παλαιάς Διαθήκης αποτελεί η έξοδος του Ισραήλ από την Αίγυπτο που βιώνει την δουλεία του Φαραώ με το σκληρότερο τρόπο. Η απελευθέρωση έρχεται μετά από την επέμβαση του Θεού που επιλέγει τον Μωυσή για να οδηγήσει το λαό στη γη της Επαγγελίας. Το κεντρικό γεγονός αυτής της περιπέτειας είναι το άνοιγμα των υδάτων και η διάβασή τους από την Ερυθρά θάλασσα (Εξ. 14). Το ίδιο ὕδωρ παρουσιάζει διπλή λειτουργία. Από τη μία σώζει τον Ισραήλ, από την άλλη καταποντίζει την αλαζονεία του Φαραώ. Έτσι, το τέλος της δουλείας και η αρχή της ελεύθερης ζωής ταυτοποιούνται με το σωτήριο νερό. Η χριστιανική παράδοση με τη σειρά της αναγνωρίζει σε αυτό το γεγονός το μυστήριο της βάπτισης, με τον πιστό να λυτρώνεται από την δουλεία της αμαρτίας και να εντάσσεται στην εν Χριστῷ ζωή (Ιερομ. Γρηγόριος, 2007:23; Παπαδόπουλος, 2018).

Ανάλογη ερμηνεία δίνει ο Απόστολος Παύλος σε επιστολή του προς Κορινθίους που αποκαλεί την διάβαση της θάλασσας ως βάπτισμα «εἰς τὸν Μωϋσῆν» (Α' Κορ. 10:2). Αυτό σημαίνει ότι ο χριστιανός ενώνεται με τον Χριστό που είναι ο αληθινός ελευθερωτής και μεσίτης της νέας διαθήκης. Ο Μωϋσής ομοιάζει με τον Χριστό καθώς ηγήθηκε της ελευθερίας του Ισραήλ. Όλοι όσοι τον ακολούθησαν γεύτηκαν την ελευθερία τους. Η έξοδος εκείνη αποτελεί την προτύπωση του βαπτίσματος που οδηγεί στην σωτηρία.

Η Παπασπύρου (2024) επισημαίνει πως ο πιστός με το βάπτισμα συμμετέχει στον θάνατο και την ανάσταση του Χριστού. Με αυτό επιτυγχάνεται η ανακαίνιση της ανθρώπινης φύσης καθώς ενδύεται το ένδυμα της αφθαρσίας και απαλλάσσεται από τα δεσμά της αμαρτίας. Έχοντας ως βάση αυτό το γεγονός, η διάβαση της Ερυθράς θάλασσας μπορεί να θεωρηθεί ως προτύπωση της διάβασης από τον θάνατο στη ζωή αλλά και της νέας σχέσης με το Θεό. Ο λαός του Ισραήλ δεν είναι πλέον δούλος του Φαραώ αλλά ο λαός του Θεού. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, το μυστήριο του βαπτίσματος δεν προσφέρει μόνο την προσωπική κάθαρση, αλλά εντάσσει τον πιστό στο σώμα του Χριστού που είναι η Εκκλησία.

Ο Απόστολος των εθνών παράλληλα με την θάλασσα αναφέρει και την νεφέλη: *«πάντες ὑπὸ τὴν νεφέλῃν ἦσαν»* και *«έβαπτίσαντο ἐν τῇ νεφέλῃ καὶ ἐν τῇ θαλάσῃ»* (*Α΄ Κορ. 10: 1-2*). Αυτή η νεφέλη στην Παλαιά Διαθήκη αποτελεί στοιχείο θεοφάνειας και υποδηλώνει ταυτόχρονα την παρουσία και την απόκρυψη του Θεού, αφού η δόξα του είναι ακατάληπτη για τον άνθρωπο (Γαλίτης, 2015). Ο Γιαχβέ λοιπόν, οδηγεί τον λαό Του την ημέρα με ένα στύλο νεφέλης και την νύκτα με πύρινο στύλο (*Εξ. 13: 21-22*). Αυτή η νεφέλη λειτουργεί ως ομπρέλα που σκεπάζει, οδηγεί, προστατεύει φανερώνοντας ταυτόχρονα την θεία παρουσία. (Καραβιδόπουλος, 2009; Muhlestein, 2007).

Η σύνδεση της νεφέλης με την θάλασσα προσδίδει ιδιαίτερο θεολογικό νόημα στο βάπτισμα. Συγκεκριμένα, η νεφέλη παραπέμπει στην παρουσία και ενέργεια του Θεού, ενώ η θάλασσα στο ύδωρ. Στην Καινή Διαθήκη το βάπτισμα καθίσταται προσωπικό γεγονός που συνδέεται με το Άγιο Πνεύμα και δεν είναι ένα απλό λουτρό με νερό που καθαρίζει την σωματική ακαθαρσία. Η σημαντικότητά του αποδεικνύεται από τα λόγια του Χριστού προς τον Νικόδημο: *«...ἐὰν μὴ τις γεννηθῇ ἐξ ὕδατος καὶ Πνεύματος, οὐ δύναται εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ...»* (*Ιω. 3:5*).

Σύμφωνα με την Παπασπύρου (2024) το βάπτισμα δεν είναι μόνο τριπλή κατάδυση και ανάδυση στο νερό, αλλά η κάλυψη του ανθρώπου με τη χάρη του Αγίου Πνεύματος. Αυτό φωτίζει την παύλεια ερμηνεία της εξόδου που επισημαίνει ότι ο λαός δεν περνάει απλώς μέσα από φυσικά ύδατα, αλλά βρίσκεται διαρκώς υπό της σκέπη της νεφέλης – θείας παρουσίας. Η σωτηρία δεν πραγματοποιείται μηχανικά αλλά μόνο με την επέμβαση της Θείας Χάριτος.

Η διάβαση υπό την σκέπη της νεφέλης και δια της θαλάσσης, φανερώνει ότι η σωτηρία διαθέτει δύο διαστάσεις, την εσωτερική και την εξωτερική. Ο Ισραήλ σώζεται από την εξωτερική δουλεία της Αιγύπτου, καλείται όμως να ενισχύσει την εσωτερική του πίστη προς τον Θεό. Κατά τον ίδιο τρόπο, ο βαπτιζόμενος απαλλάσσεται από την εξουσία της αμαρτίας, αλλά καλείται να καταθέσει το θέλημά του για να απολαύσει την εν Χριστό ζωή. Υπό αυτό το πρίσμα, το βάπτισμα δεν αποτελεί το τέλος, αλλά την αρχή μιας νέας πορείας. Επίσης, το νερό συνδέεται με πλήθος καθαρμών που υπάρχουν στη Παλαιά Διαθήκη. Ο Μωσαϊκός νόμος το θεωρεί απαραίτητο για τελετουργικούς καθαρμούς καθώς και για αποκατάσταση της λατρευτικής καθαρότητας ή ακόμη και για την επανένταξη του ανθρώπου στη κοινότητα. Αυτοί οι καθαρμοί δεν σχετίζονται με το βάπτισμα αλλά αποτελούν προπαρασκευαστικές μορφές που θεωρούν το νερό απαραίτητο στοιχείο για την κάθαρση (Porter, 1976).

Σε κάθε περίπτωση, οι νομικοί καθαρμοί αποδεικνύουν πως ο άνθρωπος δεν μπορεί να προσεγγίσει τον Θεό βρώμικος και η ακαθαρσία δεν δηλώνει πάντοτε ηθική ενοχή. Παρόλα αυτά η συχνή χρήση του ύδατος στους καθαρμούς διαμορφώνει μία θεολογική γλώσσα, όπου το ύδωρ συνδέεται όχι μόνο με την αποκατάσταση, την ανανέωση, αλλά και με την είσοδο στην παρουσία του Θεού (Wright, 1987).

Η τήρηση και η υπέρβαση των νομικών καθαρμών είναι δεδομένη και στην Καινή Διαθήκη. Ωστόσο, το βάπτισμα δεν συγκαταλέγεται σε αυτούς, αφού δεν είναι επαναλαμβανόμενος τελετουργικός καθαρμός αλλά μοναδική αναγέννηση. Δεν μένει στον εξωτερικό καθαρισμό, αλλά εισάγει τον άνθρωπο στην καινή εν Χριστώ ζωή. Αυτή η διαφορά είναι ουσιώδης, αφού οι καθαρμοί της Παλαιάς Διαθήκης δείχνουν την ανάγκη της κάθαρσης ενώ το βάπτισμα παρέχει την πληρότητα της κάθαρσης εν Χριστώ.

Παράλληλα, η σχέση μεταξύ παλαιών καθαρμών και χριστιανικού βαπτίσματος παρουσιάζεται στο κήρυγμα του Τιμίου Προδρόμου. Το βάπτισμα του Ιωάννη είναι «βάπτισμα μετανοίας» (Μκ.1:4), δηλαδή καθαρά προπαρασκευαστικό για τον ερχομό του Χριστού. Αποτελεί το μεταίχμιο των νομικών καθαρμών και του μυστηρίου της Εκκλησίας. Ο Ιωάννης καλεί σε μετάνοια και ο ίδιος αναγνωρίζει την ανωτερότητα του βαπτίσματος του Χριστού, αφού Αυτός θα βαπτίσει «έν Πνεύματι Αγίω» (Μκ. 1:8). Στο σημείο αυτό γίνεται φανερή η σταδιακή προπαρασκευή στη θεολογία του βαπτίσματος, όπως αναπτύσσεται μέσα στην ιστορία του Ισραήλ. Πρώτα εμφανίζεται

το νερό ως αναγκαίο στοιχείο σωτηρίας στη διάβαση της θάλασσας. Έπειτα χρησιμοποιείται στους Νομικούς καθαρμούς, κατόπιν ως κήρυγμα μετανοίας στον Ιωάννη και καταλήγει στο εισαγωγικό μυστήριο αναγέννησης στην Εκκλησία. Αυτή η πορεία φανερώνει την διαδοχική συνέχεια της Θείας Οικονομίας.

Εκτός από τη διάβαση στην Ερυθρά Θάλασσα υπάρχει ακόμη ένα γεγονός της ιστορίας του Ισραήλ που λειτουργεί τυπολογικά που είναι η διάβαση του Ιορδάνη υπό τον Ιησού του Ναυή (3-4). Μετά την σαρανταετή περιπλάνηση στην έρημο, ο λαός του Θεού περνά μέσα από τα ύδατα του Ιορδάνη και εισέρχεται στη γη της Επαγγελίας. Όπως η διάβαση της Ερυθράς Θάλασσας σηματοδοτεί την αρχή της ελευθερίας, έτσι και η διάβαση του Ιορδάνη σηματοδοτεί την είσοδο στη κληρονομιά. Το ύδωρ δεν είναι μόνο ένα όριο αλλά ένα εισαγωγικό πέρασμα. Ο Ισραήλ αφήνει πίσω του την έρημο για να εισέλθει σε μια νέα κατάσταση. Αντιστοίχως, ο βαπτιζόμενος περνάει από την παλαιά ζωή στη καινή ζωή της χάριτος. Το βάπτισμα είναι έξοδος και είσοδος. Είναι η διάβαση από την αμαρτία στην εν Χριστώ ζωή της Εκκλησίας.

Στην Καινή Διαθήκη πάλι, ο Ιορδάνης ποταμός αποκτά ιδιαίτερη σημασία, διότι εκεί βαπτίζεται ο Χριστός από τον Ιωάννη. Η βάπτισή του στο νερό του Ιορδάνη δεν γίνεται επειδή ο ίδιος έχει ανάγκη κάθαρσης και εξαγνισμού. Αντιθέτως, ως Θεός καταδύεται στο ύδωρ για να το αγιάσει και να φανερώσει το μυστήριο της σωτηρίας. Στον χώρο εκείνον αποκαλύπτεται η Αγία Τριάδα. Ο Υιός βαπτίζεται, ενώ το Πνεύμα κατεβαίνει και η φωνή του Πατρός μαρτυρεί (Μτ. 3:16-17). Έτσι, η παλαιοδιαθηκική διάβαση του Ιορδάνη και η καινοδιαθηκική βάπτισή του Χριστού στον Ιορδάνη συνδέονται τυπολογικά. Στην πρώτη περίπτωση ο Ισραήλ εισέρχεται στη γη της Επαγγελίας, ενώ στη δεύτερη ο Χριστός εγκαινιάζει την είσοδο του ανθρώπου στη βασιλεία του Θεού. Όσο για τον Ιορδάνη, αυτός καθίσταται ο κοινός τόπος περάσματος από την παλαιά στην καινή πραγματικότητα.

Ο βαπτιζόμενος γίνεται μέλος του σώματος του Χριστού. Μπορεί και μετέχει της ζωής Του μέσα από την κοινωνία των αχράντων μυστηρίων. Με τον τρόπο αυτό αποκτά το δικαίωμα της κληρονομίας της Βασιλείας των Ουρανών. Η γη της επαγγελίας προτυπώνει τη βασιλεία και η διάβαση του Ιορδάνη αντίστοιχα της εισόδου σε αυτήν.

Η θεολογία του βαπτίσματος προαναγγέλλεται με ιδιαίτερη σαφήνεια και στον προφήτη Ιεζεκιήλ, όπου ο Θεός υπόσχεται: «...καὶ ῥανθῶ ἐφ' ὑμᾶς ὕδωρ καθαρὸν καὶ

καθαρισθήσεσθε ἀπὸ πασῶν τῶν ἀκαθαρσιῶν ὑμῶν... καὶ δώσω ὑμῖν καρδίαν καινὴν, καὶ πνεῦμα καινὸν δώσω ἐν ὑμῖν...» (Ιεζ. 36: 25-26). Πρόκειται για το απόσπασμα που συνδέει το καθαρό ύδωρ με την εσωτερική ανακαίνιση και τη δωρεά του Πνεύματος. Η κάθαρση δεν αφορά κάποια εξωτερική ή τελετουργική διαδικασία. Ο Θεός δίνει την υπόσχεση καθαρισμού από την ακαθαρσία και τα είδωλα και χαρίζει νέα καρδιά και νέο πνεύμα. Η προφητεία προετοιμάζει άμεσα τον αναγνώστη για την χριστιανική κατανόηση του βαπτίσματος ως πηγή αναγέννησης. Το βάπτισμα δεν καθαρίζει μόνο το σώμα, αλλά ανακαινίζει συνολικά την ανθρώπινη ύπαρξη, πρόκειται για οντολογική μεταμόρφωση του προσώπου.

Ο Ιεζεκιήλ συνδέει το ύδωρ με το Πνεύμα και φωτίζει τον λόγο του Χριστού προς τον Νικόδημο: «ἐὰν μὴ τις γεννηθῇ ἐξ ὕδατος καὶ Πνεύματος...» (Ιω. 3:5). Ο Χριστός προαναγγέλλει την νέα γέννηση η οποία έχει άμεση σχέση με την προφητική υπόσχεση και την εκπλήρωσή της. Το καθαρό ύδωρ του Ιεζεκιήλ βρίσκει την πληρότητά του στο βάπτισμα της Εκκλησίας. Με αυτό δεν εξαλείφεται μόνο το αμαρτωλό παρελθόν αλλά ο άνθρωπος γίνεται κληρονόμος της Βασιλείας και κατοικητήριο του Θεού, Θεός κατά Χάρη. Οπότε η βαπτισματική θεολογία περιέχει την θεολογία της αναγέννησης, της καινής καρδιάς και της νέας σχέσης με τον Θεό (Zizioulas, 2006).

Η Καινή Διαθήκη δεν κατανοεί το βάπτισμα ως μια τελετουργική πράξη κάθαρσης αλλά δίνει νόημα στη συμμετοχή της ζωής του Χριστού, του θανάτου Του και της Ανάστασής Του. Πολύ χαρακτηριστικά ο απόστολος Παύλος αναφέρει στους Ρωμαίους: «...ὅσοι ἐβαπτίσθημεν εἰς Χριστὸν Ἰησοῦν, εἰς τὸν θάνατον αὐτοῦ ἐβαπτίσθημεν...» (Ρωμ. 6:3) επισημαίνοντας ότι το βάπτισμα είναι το μυστήριο της συσταύρωσης και της συνανάστασης.

Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, κατανοούνται πληρέστερα οι παλαιοδιαθηκικές προτυπώσεις. Ειδικότερα, η Ερυθρά Θάλασσα προεικονίζει τον θάνατο του παλαιού ανθρώπου και την αναγέννηση του νέου στην εν Χριστώ ζωή. Ο Ιορδάνης την είσοδο στη νέα κληρονομία. Οι Νομικοί καθαρμοί προεικονίζουν την ανάγκη κάθαρσης και ο Ιεζεκιήλ προαναγγέλλει την καινή καρδιά και το καινό Πνεύμα. Όλα αυτά συγκλίνουν στο χριστιανικό βάπτισμα, όπου ο άνθρωπος ενώνεται με τον Χριστό. Επομένως, το μυστήριο του βαπτίσματος αποτελεί εκκλησιολογικό γεγονός. Ο άνθρωπος ολοκληρώνεται ως πρόσωπο ενταγμένο στο σώμα του Χριστού κάτι που βρίσκεται σε

αντιστοιχία με τις ιστορικές ενέργειες του Ισραήλ, όπου κατά την διάβαση της θάλασσας δεν σώθηκαν μεμονωμένα άτομα, αλλά τα πρόσωπα που συγκροτούσαν τον εκλεκτό λαό του Θεού (Παπασπύρου, 2024).

Σε κάθε περίπτωση, οι προδιατυπώσεις του βαπτίσματος στην ιστορία του Ισραήλ, αποκαλύπτουν απτά και φυσικά την ενότητα της Παλαιάς Διαθήκης με την Καινή Διαθήκη. Μολονότι η Παλαιά Διαθήκη δεν εμπεριέχει το χριστιανικό βάπτισμα ως μυστήριο με την πληρότητα που αυτό έχει στην Εκκλησία, ωστόσο προσφέρει τους τύπους, τις εικόνες και τις προφητικές υποσχέσεις που προετοιμάζουν για την κατανόησή του. Η θεολογία που οδηγεί στο βάπτισμα ακολουθεί την πορεία που οδηγεί το ύδωρ, η διάβαση, η κάθαρση, η νεφέλη, ο Ιορδάνης και τέλος η νέα καρδιά.

Η Ερυθρά Θάλασσα προτυπώνει την απελευθέρωση από την δουλεία της αμαρτίας. Η νεφέλη φανερώνει την παρουσία του Θεού και προεικονίζει τη σχέση ύδατος και Πνεύματος. Οι καθαρμοί του Νόμου προετοιμάζουν την έννοια της καθάρσεως. Η διάβαση του Ιορδάνη δηλώνει την είσοδο στη κληρονομία της επουράνιας Βασιλείας. Η υπόσχεση του Ιεζεκιήλ παρουσιάζει το βάθος της αληθινής καθάρσης ότι θα είναι αμιγώς εσωτερική, πνευματική και ανακαινιστική. Στο χριστιανικό βάπτισμα όλα αυτά βρίσκουν την εκπλήρωσή τους. Ο άνθρωπος αναγεννάτε πνευματικά και οντολογικά. Δεν καταδύεται απλώς στο νερό, αλλά γεννιέται στη κολυμπήθρα ως μέλος της Εκκλησίας και με την Θεία Χάρη αξιώνεται της θεώσεως.

Εν κατακλείδι η ιστορία του Ισραήλ λειτουργεί ως προπαιδεία του βαπτίσματος. Ο Θεός παιδαγωγεί τον λαό Του μέσα από γεγονότα που προαναγγέλλουν την εν Χριστώ σωτηρία. Η διάβαση της θάλασσας, η καθοδήγηση της νεφέλης, οι καθαρμοί, ο Ιορδάνης και το καθαρό ύδωρ του Ιεζεκιήλ δεν αποτελούν γεγονότα του παρελθόντος. Γίνονται προφητικές εικόνες της καινούργιας ζωής που προσφέρεται στο βάπτισμα. Για τον λόγο αυτό το εισαγωγικό μυστήριο της Εκκλησίας φανερώνεται ως πλήρωμα της ιστορίας της σωτηρίας και ως είσοδος του ανθρώπου στην καινή ζωή του Χριστού.

3.3 Η φανέρωση του Πνεύματος στους Ψαλμούς

Η παρουσία και η ενέργεια του Πνεύματος του Θεού δεν πρωτοεμφανίζεται στην Καινή Διαθήκη. Ήδη η Παλαιά Διαθήκη μέσα στην ιστορία της σωτηρίας βρίθει

από γεγονότα που είναι καταγεγραμμένα, με τον όρο «πνεύμα» (ruah) να εμφανίζεται σε αυτήν συνολικά τριακόσιες ογδόντα εννέα (389) φορές (Εξ. 10:19 ; Ψαλ. 103:16; Ψαλ.48:8; Ησα.7:2; Ψαλ. 76:13; Α΄ Σαμ. 10:10; Ιεζ. 37:5-14). Από το πρώτο βιβλίο της Γένεσης το Άγιο Πνεύμα φαίνεται να αναλαμβάνει ενεργό ρόλο στη δημιουργία του κόσμου «... καὶ πνεῦμα Θεοῦ ἐπεφέρετο ἐπάνω τοῦ ὕδατος...» (Γεν. 1:2) και συνδέεται άμεσα με το στοιχείο της θείας επενέργειας και του εξαγιασμού, εμπνέει τους προφήτες, ανακαινίζει τον άνθρωπο, στηρίζει τους δικαίους και προετοιμάζει την έλευση του Μεσσία (Καλαντζάκης, 2016).

Ιδιαίτερο χαρακτήρα αποκτά η φανέρωση του στο βιβλίο των Ψαλμών. Εκεί συνδέεται άμεσα με την προσευχή, την μετάνοια, την βασιλική χρίση, την προφητική έμπνευση, αλλά και την δημιουργική δύναμη του Θεού. Οι Ψαλμοί δεν αποτελούν μόνο ποιητικά ή λατρευτικά κείμενα του αρχαίου Ισραήλ. Γίνονται θεόπνευστη προσευχή στη λατρευτική ζωή της Εκκλησίας και αναδεικνύεται ο προφητικός λόγος (Halley, 1978). Σε αυτούς διακρίνεται η ενέργεια του Πνεύματος. Αυτό φωτίζει τον ψαλμωδό, εμπνέει την προσευχή του, αποκαλύπτει το μυστήριο του Μεσσία και καλλιεργεί στον άνθρωπο την προσδοκία της αναγέννησης. Μάλιστα η πατερική παράδοση, χωρίς να παραγκωνίζει την ανθρώπινη θρησκευτική ποίηση του περιεχομένου, ανέγνωσε στους ψαλμούς τον προφητικό λόγο που φανερώνει τον Χριστό και το Πνεύμα Του.

Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, στο παρόν υποκεφάλαιο θα αναδειχθούν και θα αναλυθούν τα σημεία φανέρωσης του Πνεύματος στου Ψαλμούς με ιδιαίτερη εστίαση στους Ψαλμούς, 2, 32, 50, 103 που συνδέονται με τη μετάνοια, τη δημιουργική δύναμη του Θεού, την ανανέωση της κτίσης και τη μεσσιανική χρίση που φανερώνει την ενέργεια του Θεού στον βασιλιά-Μεσσία.

Αναμφίβολα, οι Ψαλμοί ανήκουν στα διδακτικά βιβλία της Παλαιάς Διαθήκης και αποτελούν το κατεξοχήν λατρευτικό βιβλίο προσευχής με την Εκκλησία να το χρησιμοποιεί ευρέως στις ιερές ακολουθίες του νυχθημέρου, ενώ η φύση τους είναι βαθιά προφητική, διότι εμπεριέχουν σημαντικές προφητείες για την έλευση του Μεσσία. Ο ίδιος ο Χριστός και οι Απόστολοι κατά τη διάρκεια της διδασκαλίας τους αξιοποιούσαν φράσεις των Ψαλμών, προκειμένου να αποδείξουν ότι πολλά σημαντικά γεγονότα που είχαν ήδη προφητευθεί σε αυτούς, εκπληρώθηκαν στο πρόσωπο του Χριστού. Ο λόγος που το βιβλίο των Ψαλμών αποκτά τέτοια βαρύτητα είναι η

θεοπνευστία που συνδέεται με την ενέργεια του Αγίου Πνεύματος, εμπνέει τον ψαλμωδό και καθιστά τον λόγο του φορέα αποκάλυψης.

Χαρακτηριστικό είναι ότι ο Δαβίδ δεν θεωρείται μόνο βασιλιάς ή ποιητής, αλλά και προφήτης. Ο ίδιος ο Χριστός αναφέρει τον Ψαλμό 109 για το πρόσωπο του Δαβίδ και λέει: «...*πῶς οὖν Δαβὶδ ἐν Πνεύματι καλεῖ αὐτὸν Κύριον;*...» (Μτ. 22:43). Η φράση «ἐν Πνεύματι» είναι αποφασιστικής σημασίας, διότι δηλώνει ότι το Άγιο Πνεύμα βρίσκεται σε διαρκή σχέση με τον προφήτη καθοδηγώντας τον να διατυπώσει σημαντικές αλήθειες που αφορούν στη θεϊκή φύση του Μεσσία (Κύριος) ως προαιώνια ύπαρξη, η οποία υπερβαίνει το γεγονός της καταγωγής από τη δαυιδική δυναστεία. Έτσι, όταν ο Δαβίδ προφητεύει περί του Μεσσία, εμφορείται με την χάρη του Παναγίου Πνεύματος.

Ίδια αντίληψη κυριαρχεί και στις Πράξεις των Αποστόλων. Ο απόστολος Πέτρος αναφερόμενος στον Ψαλμό που προφητεύει την προδοσία του Ιούδα, λέγει: «...*ἔδει πληρωθῆναι τὴν γραφὴν ταύτην, ἣν προεῖπε τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον διὰ στόματος Δαβὶδ...*» (Πραξ. 1:16). Εδώ το Άγιο Πνεύμα παρουσιάζεται ως το υποκείμενο της προφητείας, ενώ ο Δαβίδ γίνεται το όργανο δια του οποίου εκφέρεται ο θεϊκός λόγος. Συνεπώς η προφητεία στους Ψαλμούς είναι καρπός της φανέρωσης του Αγίου Πνεύματος.

Η Παπασπύρου (2024), αναφερόμενη στην ορθόδοξη χριστολογική ερμηνεία, υπογραμμίζει ότι η ενανθρώπιση και η φανέρωση του Χριστού συνδέονται με τη θεία οικονομία, στην οποία ενεργεί το Άγιο Πνεύμα. Η ίδια λογική επικρατεί και για τους Ψαλμούς. Το Πνεύμα λειτουργεί προφητικά προετοιμάζοντας την κατανόηση του μυστηρίου του Χριστού αποκαλύπτοντας τα μέλλοντα.

Ωστόσο, η προφητική διάσταση των Ψαλμών δεν έγκειται μόνο στην πρόβλεψη μελλοντικών γεγονότων, αλλά στην αποκάλυψη του θεϊκού θελήματος στη παιδαγωγή του ανθρώπου προς τη μετάνοια, τη δικαιοσύνη και την προσδοκία της σωτηρίας. Όπως υποστηρίζει ο Mawikere και οι συνεργάτες του (2025), η προφητική πνευματικότητα στη Παλαιά Διαθήκη συνδέεται με την κλήση του λαού σε μετάνοια, δικαιοσύνη και ανανέωση της διαθήκης. Οι Ψαλμοί συμμετέχουν σε αυτή την «προφητική πνευματικότητα», διότι μετατρέπουν τον προφητικό λόγο σε λατρεία και προσευχή (Mawikere et al., 2025).

Ο πεντηκοστός Ψαλμός αποτελεί έναν από τους κορυφαίους ψαλμούς που αναφέρονται στη σχέση του Αγίου Πνεύματος με την μετάνοια και την αναγέννηση του ανθρώπου αναδεικνύοντας την ανάγκη για ριζική ανανέωση της ανθρώπινης οντολογίας μέσω της ενέργειας του Αγίου Πνεύματος. Ο προφητάναξ μετά την πτώση του προσεύχεται: «...καρδίαν καθαρὰν κτίσον ἐν ἐμοί, ὁ Θεός, καὶ πνεῦμα εὐθὲς ἐγκαίνισον ἐν τοῖς ἐγκάτοις μου...» (Ψαλμ. 50:12). Έτσι, ο βασιλιάς Δαβίδ αναγνωρίζει ότι έχει υποπέσει σε βαρύ ηθικό παράπτωμα που δεν επανορθώνεται μόνο με αλλαγή συμπεριφοράς, αλλά απαιτείται «νέα καρδιά», η οποία αποτελεί το κέντρο της βουλητικής και πνευματικής υπόστασης του ανθρώπου (Κωνσταντίνου, 2012). Για αυτό και λίγο παρακάτω παρακαλεί: «...τὸ Πνεῦμά σου τὸ Ἅγιον μὴ ἀντανέλης ἀπ' ἐμοῦ...» (Ψαλμ. 50:13). Στην Παλαιά Διαθήκη, το Πνεύμα Θεού δινόταν ως ένδειξη χάρις στους βασιλείς που θα κυβερνούσαν τον Ισραήλ. Στο παρόν απόσπασμα ο Δαβίδ συνδέει την παρουσία του Αγίου Πνεύματος με την ύπαρξη της πνευματικής του ζωής και απεύχεται την απομάκρυνση του Πνεύματος από τον ίδιο που σημαίνει την πνευματική νέκρωση (Fitzmyer, 2008).

Συνεπώς, με βάση όσα προαναφέρθηκαν η μετάνοια δεν είναι μία ψυχολογική κατάσταση συντριβής, ή μια ηθική απόφαση αλλά αποτελεί έργο του Θεού. Για αυτό και ο βασιλιάς Δαβίδ δεν αναζητά μόνο την συγχώρεση, αλλά νέα καρδιά και νέο πνεύμα. Η λέξη «κτίσον» παραπέμπει στη δημιουργική ενέργεια του Θεού. Ακριβώς όπως ο Θεός δημιούργησε τον κόσμο εκ του μηδενός, με τον ίδιο τρόπο καλείται να δημιουργήσει την καθαρή καρδιά στον άνθρωπο. Όσο για το Άγιο Πνεύμα επέχει την θέση της παρουσίας του Θεού που δεν πρέπει να απομακρυνθεί από τον άνθρωπο. Ο ψαλμωδός γνωρίζει ότι η αμαρτία δεν είναι απλώς μία παράβαση, αφού το αποτέλεσμα της είναι τρομερό και προκαλεί ρήξη της κοινωνίας ανθρώπου-Θεού. Για αυτό και περισσότερο από την τιμωρία φοβάται την απώλεια του Αγίου Πνεύματος. Με την αντίληψη αυτή συμφωνεί απόλυτα και ο Παύλος : «...τὰ γὰρ ὁψώνια τῆς ἁμαρτίας θάνατος» (Ρωμ. 6:23). Η μετάνοια είναι η επιστροφή στην κοινωνία του Θεού και συμμετοχική απόλαυση στη ζωή του Αγίου Πνεύματος.

Τέλος, η θεολογία του πεντηκοστού Ψαλμού συνδέεται και με την προφητική υπόσχεση του Ιεζεκιήλ: «...δώσω ὑμῖν καρδίαν καινὴν, καὶ πνεῦμα καινὸν δώσω ἐν ὑμῖν...» (Ιεζ. 26:26). Η διακηρυκτική υπόσχεση των προφητών μέσα στο βιβλίο των Ψαλμών μεταβάλλεται σε προσευχή. Η καθαρή καρδιά και το πνεύμα αποτελούν

προαναγγελία της εσωτερικής ανακαίνισης η οποία θα πραγματοποιηθεί «εν Χριστώ και εν Αγίω Πνεύματι». Επ' αυτού η Παπασπύρου (2024) επισημαίνει ότι στο βάπτισμα ο άνθρωπος πλουτίζεται με τη χάρη του Αγίου Πνεύματος και απελευθερώνεται από τις αμαρτίες του. Έτσι, ο Ψαλμός 50 μπορεί να αποτελέσει «προσευχητική προτύπωση» της αναγέννησης μέσω του βαπτίσματος, αφού ο άνθρωπος δεν ζητάει από τον Θεό να λησμονηθεί η αμαρτία του, αλλά να δεχθεί την αναγεννητική χάρη του Αγίου Πνεύματος (Ιερομ. Βενέδικτος, 2017). Διότι η αληθινή λατρεία δεν απαιτεί εξωτερικά τελετουργικά σχήματα αλλά συντριβή της καρδιάς: «Θυσία τῷ Θεῷ πνεῦμα συντετριμμένον» (Ψαλμ. 50:19). Το Πνεύμα του Θεού με αυτήν την προϋπόθεση κατεργάζεται την σωτηρία στον ταπεινό και μετανοημένο άνθρωπο. Με τον τρόπο αυτό ο Ψαλμός δημιουργεί έναν συνδετικό κρίκο ανάμεσα στην πνευματολογία, την ασκητική και την λατρευτική ζωή.

Ο Ψαλμός 32 περιέχει μία από τις σημαντικότερες αναφορές της δημιουργικής ενέργειας του Αγίου Πνεύματος: «...τῷ λόγῳ τοῦ Κυρίου οἱ οὐρανοὶ ἐστερεώθησαν, καὶ τῷ πνεύματι τοῦ στόματος αὐτοῦ πᾶσα ἡ δύναμις αὐτῶν...» (Ψαλμ. 32:6). Εμφανώς το παρὼν χωρίο συνδέει τον Λόγο και το Πνεύμα στη δημιουργία του κόσμου. Οι ουρανοὶ στερεώνονται διὰ του Λόγου του Κυρίου και ὅλη ἡ δύναμη της κτίσης δια του Πνεύματος του στόματός Του συγκροτοῦνται. Σύμφωνα με τον Mowinckel (2004), ἡ χρήση του ρ. «εστερεώθησαν» παραπέμπει ὄχι μόνο στη σταθεροποίηση ἀλλὰ και στην τάξη που ἐπιβάλλει ὁ Θεός στο χάος μετατρέποντάς το σε ἕνα καλὰ διατεταγμένο κόσμο. Ἐπίσης, ἡ δημιουργία της κτίσης δεν ἀποτελεῖ προϊόν μίας ἀπρόσωπης δύναμης. Ἐἵναι δημιούργημα και ἔργο του Θεοῦ διὰ του Λόγου και του Πνεύματος. Ἡ πατερική ἐρμηνεία προσδίδει στο χωρίο αὐτό τριαδολογική διάσταση (Ἰωα. Δαμασκηνός, 1998). Ὁ Πατήρ δημιουργεῖ ἐκ του μηδενός δια του Λόγου τη συνεργεία του Αγίου Πνεύματος. Κατὰ τον τρόπο αὐτό γίνεται ἐμφανές ὅτι στους Ψαλμούς ἐνυπάρχει ἡ ἀποκάλυψη του Θεοῦ ὡς κοινωνίας Προσώπων, ὁ Πατέρας, ὁ Υἱός και τὸ Ἅγιο Πνεῦμα.

Μέσα σε αὐτό το πλαίσιο, τὸ Ἅγιο Πνεῦμα δεν συνδέεται μόνο με τὴν μετάνοια και τὴν προφητεία, ἀλλὰ συνάμα και με τὴν δημιουργία. Ἀποτελεῖ τὴν ζωοποιό δύναμη, τὴν πηγή της τάξης και τέλος του κάλλους και της ζωῆς. Ἡ ἴδια δημιουργική ἐνέργεια που στερεώνει τους ουρανούς, ἀναλαμβάνει να ἀνακαινίσει τὴν καρδιά του ἀνθρώπου.

Επομένως υπάρχει σύνδεση δημιουργίας και αναδημιουργίας. Το Πνεύμα που δημιουργεί είναι και το Πνεύμα που αναγεννά (Ιερομ Γρηγόριος, 2007).

Η τριαδολογική ανάγνωση του χωρίου είναι ιδιαίτερα σημαντική για την ορθόδοξη θεολογία. Η Παπασπύρου (2024) σημειώνει ότι η ενανθρώπιση του Λόγου και η πρόσληψη της ανθρώπινης φύσης συνιστώνται από τις ενέργειες του Αγίου Πνεύματος. Με παρόμοιο τρόπο, ο Ψαλμός δείχνει ότι η δημιουργία είναι έργο του Θεού στο οποίο φανερώνεται ο Λόγος και το Πνεύμα. Συνεπώς, στους Ψαλμούς το Πνεύμα δεν εμφανίζεται μόνο ως ηθική δύναμη αλλά και ως κοσμική και δημιουργική παρουσία. Η κτίση οφείλει την υπόστασή της στον Θεό, αφού την στηρίζει δια του Πνεύματός Του.

Η αντίληψη αυτή αποκτά πληρέστερη διάσταση στον Ψαλμό 103, όπου το Άγιο Πνεύμα παρουσιάζεται ρητά ως δύναμη ανακαίνισης της κτίσης. Πράγματι ο εν λόγω Ψαλμός αποτελεί έναν ύμνο στη δημιουργία και στην πρόνοια του Θεού. Μέσα σε αυτόν συναντούμε μία από τις ωραιότερες αναφορές στο Πνεύμα. Συγκεκριμένα, παρουσιάζεται ως πηγή ζωής και αναγέννησης ολόκληρης της κτίσης: «...ἐξαποστελεῖς τὸ Πνεῦμα σου, καὶ κτισθήσονται, καὶ ἀνακαινιεῖς τὸ πρόσωπον τῆς γῆς...» (Ψαλμ.103:30).

Η φράση «ἐξαποστελεῖς τὸ Πνεῦμά σου» φανερώνει την ιδιότητα του Αγίου Πνεύματος. Είναι εκπορευτό εκ του Πατρός. Επίσης δηλώνει την εξάρτηση της ζωής και ύπαρξης της κτίσης από την συνεχή παρουσία και άκτιστη ενέργεια του Θεού. Η δημιουργία δεν αποτελεί κάποιο γεγονός που ολοκληρώθηκε και εγκαταλείφθηκε. Υπάρχει διαρκής εξάρτηση από τον Θεό, ο οποίος δεν παύει να συμβάλει στην κτίση. Οπότε ο Πατέρας εξαποστέλλει το Άγιο Πνεύμα με την συνέργεια του Υιού και τα όντα δημιουργούνται και έτσι ανακαινίζεται το πρόσωπο της γης (Αρχμ. Χριστοφόρου Ν. Παπουτσόπουλου, 1992).

Η αναφορά αυτή λαμβάνει ιδιαίτερη σημασία για την χριστιανική πνευματολογία. Το Πνεύμα είναι δημιουργικό και ανακαινιστικό. Δεν δίνει απλώς την αρχική ζωή, αλλά μάλλον ανανεώνει τη ζωή. Η ανακαινιστική έννοια συνδέεται πρωταρχικά με την αναγέννηση της εν Χριστώ ζωής αλλά και με την εσχατολογική ελπίδα της Παλαιάς Διαθήκης. Αυτό το ίδιο Πνεύμα συμβάλει στην ανακαίνιση της κτίσης και στην αναγέννηση του ανθρώπου.

Η προφητική πνευματικότητα της Παλαιάς Διαθήκης, όπως τονίζουν οι Mawikere et al.(2025) δεν αποτελεί μια απομονωμένη εσωτερική εμπειρία. Συνδέεται με την αποκατάσταση, τη δικαιοσύνη και την ανανέωση της κοινότητας. Ο Ψαλμός 103 διευρύνει την προοπτική αυτή σε κοσμικό επίπεδο. Η ανακαίνιση του Πνεύματος δεν είναι ιδιωτικό δικαίωμα, αλλά αφορά ολόκληρη την κτίση. Η σωτηρία δεν περιορίζεται σε ένα πρόσωπο. Περιλαμβάνει τον κόσμο ως δημιούργημα Θεού.

Η Εκκλησία χρησιμοποιεί αυτό τον στίχο στα περίφημα «ανοιξαντάρια» του εσπερινού σε κάθε πανηγυρική ακολουθία (Δίπτυχα 2026). Ιδιαίτερα στην εορτή της Πεντηκοστής, καθότι βλέπει στην κάθοδο του Αγίου Πνεύματος την ανακαίνιση όλου του κτιστού κόσμου με πρώτο τον άνθρωπο. Η Πεντηκοστή δεν είναι απλώς το γεγονός ίδρυσης της Εκκλησίας, αλλά η αναγέννηση της δημιουργίας. Αυτό που προφητικά ψάλλεται στον Ψαλμό 103 εκπληρώνεται στο γεγονός της δωρεάς του Αγίου Πνεύματος.

Τέλος, ο Ψαλμός 2 κατέχει σημαντική θέση στους μεσσιανικούς Ψαλμούς (Καϊμάκης, 1992:241). Αυτό διότι περιέχει την φράση: «...Υἱός μου εἶ σύ, ἐγὼ σήμερον γεγέννηκά σε» (Ψαλμ. 2:7). Στο στίχο αυτό εμφανίζεται ο ίδιος ο βασιλιάς να αναλαμβάνει τις ευθύνες του και να επιβάλει την κυριαρχία του πάνω στα έθνη (Καϊμάκης, 1992:252). Με την ενθρόνισή του γίνεται κατ' υιοθεσίαν γιος του Γιαχβέ. Στο σημείο αυτό πρέπει να επισημανθεί ότι στην Παλαιά Διαθήκη η εικόνα της βασιλείας δεν συνδέεται με τη θεϊκότητα του φορέα της αφού ο χαρακτήρας της είναι άκρως κοσμικός (North, 1932:36-37).

Ωστόσο, η φράση αυτή βρίσκεται και στη Καινή Διαθήκη: «ὥς μονογενοῦς παρὰ πατρός» (Ιω. 1,14) και δηλώνει την ιδιότητα του Υιού ξεκαθαρίζοντας ότι είναι γεννητός από τον Πατέρα ως Θεός και γεννημένος από την Θεοτόκο ως άνθρωπος . Ο Ψαλμός αναφέρεται στον χρισμένο βασιλιά του Θεού, εναντίον του οποίου συμμαχούν τα έθνη και οι άρχοντες της γης. Επομένως, ο χρισμένος βασιλιάς του Ψαλμού προτυπώνει τον Μεσσία -Χριστό. Η Καινή Διαθήκη αξιοποιεί τον Ψαλμό αναφορικά με την ανάσταση και την θεϊκή φύση Του. Η μεσσιανική χρίση του Χριστού παρουσιάζεται πλήρως στη βάπτισή Του. Το Πνεύμα το Άγιο κατέρχεται επάνω Του με την μορφή περιστεράς και η φωνή του Πατρός μαρτυρεί: «...οὗτος ἐστὶν ὁ Υἱός μου ὁ ἀγαπητός...» (Μτ. 3:17). Οπότε συνδέονται θεολογικά η φανέρωση του Πνεύματος με την βάπτισή του Χριστού και τον Ψαλμό 2.

Ο Νικολαου (2022) αναφέρει πως ο Ψαλμός 2, αποτελεί βασικό χωρίο για την ανάπτυξη του δαυδικού μεσσιανισμού, όπως και για την ταύτιση του Μεσσία με τον Υιό του Θεού. Ακολουθώντας, η μεσσιανική αυτή διάσταση συνδέεται με το Πνεύμα, αφού ο Μεσσίας είναι ο κατεξοχήν «Κεχρισμένος Χριστός». Η χρίση Του δεν είναι μόνο συμβολική. Μέσα από αυτήν φανερώνεται η αιώνια σχέση Του με τον Πατέρα και το Άγιο Πνεύμα. Κεχρισμένος ολοκληρώνει το σχέδιο της Θείας Οικονομίας. Επίσης ο Ψαλμός 2, δείχνει πως η φανέρωση του Πνεύματος στους Ψαλμούς δεν περιορίζεται στην προσωπική ευσέβεια. Συνδέεται με τη βασιλεία του Μεσσία και την εσχατολογική νίκη του Θεού. Ο Υιός λαμβάνει την εξουσία επί των εθνών. Δεν παρουσιάζεται ως κοσμικός τύραννος, επειδή κατέχει θεϊκή δύναμη, αλλά αντίθετα καθίσταται φορέας της θείας δικαιοσύνης. Η μεσσιανική βασιλεία διακατέχεται από την βασιλεία του Πνεύματος, της δικαιοσύνης και της ειρήνης (orthodoxia.info, 2019).

Σε κάθε περίπτωση, οι αναφορές του Αγίου Πνεύματος στους Ψαλμούς προετοιμάζουν θεολογικά τον αναγνώστη για το γεγονός της Πεντηκοστής. Ο πεντηκοστός Ψαλμός συνδέεται με την μετάνοια και την ανακαίνιση της καρδιάς. Αντίστοιχα ο Ψαλμός 32 συνδέεται με την δημιουργία, ο Ψαλμός 103 παρουσιάζει την αναγέννηση της κτίσης, ενώ ο Ψαλμός 2 ασχολείται με την χρίση του Μεσσία. Όλες αυτές οι όψεις θα φανερωθούν πληρέστερα στην καινή Διαθήκη.

Η Πεντηκοστή είναι η έκχυση του Αγίου Πνεύματος στην Εκκλησία. Αυτό που εμφανίζεται στους Ψαλμούς ως προσευχή, προφητεία και υπόσχεση, στην Πεντηκοστή γίνεται εμπειρία της κοινότητας. Η Εκκλησία υποδέχεται το Πνεύμα και με την δύναμη αυτή κηρύσσει τον Χριστό και παράλληλα γίνεται ο κατεξοχήν χώρος αναγέννησης του ανθρώπου. Οι Ψαλμοί που ήταν ήδη προσευχή του Ισραήλ, γίνονται τώρα προσευχή της Εκκλησίας «εν Αγίω Πνεύματι».

Η Παπασπύρου (2024) σημειώνει πως το Άγιο Πνεύμα κατά την ημέρα της Πεντηκοστής εγκαθίσταται στη Εκκλησία και φωτίζει τους πιστούς, οδηγώντας τους στην αλήθεια του Θεού. Η φανέρωση του Πνεύματος στους Ψαλμούς προετοιμάζει ακριβώς αυτή την πραγματικότητα. Το Άγιο Πνεύμα είναι το τρίτο Πρόσωπο του Θεού και είναι αυτό που ενέπνευσε τον Δαβίδ και φωτίζει τους Αποστόλους στην Εκκλησία.

Το μυστήριο της Θείας Οικονομίας γίνεται εμφανές μέσα από αυτήν την διαδοχική ενότητα. Το Πνεύμα δεν ενεργεί σπασμωδικά και απομονωμένα. Λειτουργεί με σχέδιο

που οδηγεί την ιστορία από την δημιουργία στην αναδημιουργία. Παιδαγωγεί από την προφητεία στην εκπλήρωση. Συγκροτεί μια νοητή αλυσίδα που αποτελείται με κρίκους που οδηγούν από τον Δαβίδ στον Χριστό και από τον Χριστό στην Εκκλησία. Οι Ψαλμοί αποτελούν το προφητικό εργαστήριο αυτής της πορείας.

Συνοψίζοντας, με την φανέρωση του Πνεύματος μέσα από την προφητεία στους Ψαλμούς, αναδεικνύεται ο βαθύς πνευματολογικός χαρακτήρας της Παλαιάς Διαθήκης, καθώς το Πνεύμα ενεργεί δημιουργικά, προφητικά, ανακαινιστικά και μεσσιανικά. Προετοιμάζει τον κόσμο, εμπνέει τον Δαβίδ, γίνεται η βακτηρία του μετανοημένου ανθρώπου, δημιουργεί και ανακαινίζει την κτίση και τέλος προαναγγέλλει τη χρίση του Μεσσία. Έτσι, οι Ψαλμοί διαμορφώνουν τον θεολογικό ορίζοντα που οδηγεί στη Καινή Διαθήκη. Υπό το φως της χριστιανικής ερμηνείας, η προφητεία των Ψαλμών εκπληρώνεται στον Χριστό και στην Εκκλησία. Η Εκκλησία γίνεται ο χώρος όπου το Πνεύμα αναπαύεται, φωτίζει, αγιάζει και ανακαινίζει. Κατά αυτόν τον τρόπο η ψαλτική πνευματολογία δεν είναι αποκλειστικό θέμα της Παλαιάς Διαθήκης. Γίνεται βίωμα και ζωντανή πραγματικότητα της εκκλησιαστικής ζωής.

Κεφάλαιο 4

Οι προφητείες της Π.Δ. για το Πάθος, τη Σταύρωση και την Ανάσταση του Χριστού.

4.1 Ο Πάσχων δούλος του Γιαχβέ

Η μορφή του «πάσχοντος δούλου του Γιαχβέ» αποτελεί μια από τις σημαντικότερες και θεολογικά βαθύτερες προτυπώσεις του Χριστού στη Παλαιά Διαθήκη. Οι περισσότερες μεσσιανικές προφητείες εμφανίζουν την εικόνα του Μεσσία ως ένα άρχοντα της ειρήνης, υιό του Δαβίδ, βασιλέα ισχυρό και εσχατολογικό κριτή που περιβάλλεται από υπερβολικά μεγάλη δόξα. Αντιθέτως τα άσματα του Δούλου στον Ησαΐα αποκαλύπτουν μία διαφορετική και συνάμα παράδοξη όψη στη μεσσιανική αποστολή. Εδώ ο Μεσσίας παρουσιάζεται πάλι ως σωτήρας, αλλά με μια τεράστια διαφορά. Αυτή έγκειται στη μέθοδο σωτηρίας. Ο Μεσσίας σώζει όχι με κοσμική ισχύ, αλλά χρησιμοποιώντας την ταπείνωση, μέσα από την πορεία του πάθους της απόρριψης και τέλος του θυσιαστικού θανάτου.

Η Παλαιά Διαθήκη με επίκεντρο το βιβλίο του Ησαΐα παρουσιάζει το πάθος του Μεσσία ως μέρος του σχεδίου της Θείας Οικονομίας. Ο δούλος του Κυρίου εμφανίζεται ως εξιλαστήριο θύμα, αφού πάσχει όχι εξαιτίας των αμαρτιών Του, αλλά για την άφεση των αμαρτιών του λαού. Η θυσία Του έχει καθαρά λυτρωτικό και αλτρουιστικό χαρακτήρα. Ο Kassianidis (2011) επισημαίνει πως οι προφύτες παρουσιάζουν τον Μεσσία με τρεις βασικές εικόνες. Στη πρώτη είναι ο μεγάλος βασιλιάς που θα φέρει τη λύτρωση και τη δικαίωση του Ισραήλ. Στη δεύτερη εμφανίζεται ως πάσχων δούλος που πεθαίνει για να σώσει την ανθρωπότητα από τη δουλεία. Τέλος, στην τρίτη ο Μεσσίας αποτελεί τη ζωντανή παρουσία του ιδίου του Θεού μεταξύ του λαού Του (Φούντας, 2009).

Στο πρόσωπο του Ιησού Χριστού ολόκληρη η Καινή Διαθήκη αναγνωρίζει την εκπλήρωση πάντων των μεσσιανικών προφητειών. Ο Χριστός οδηγείται στο πάθος και τον Σταυρό και η πράξη του αυτή δεν επικεντρώνει την προσοχή στην αδικία που έγινε. Ένας αθώος καταδικάζεται σε θάνατο. Αυτό παραγκωνίζεται εμπρός στο μεγάλο όφελος που κέρδισε η ανθρωπότητα. Ο Μεσσίας σηκώνει στους ώμους του την αμαρτία του κόσμου. Ο Τίμιος Πρόδρομος συνοψίζει αυτή την αλήθεια στην προφητική του φράση: «...ἴδε ὁ ἄμνός τοῦ Θεοῦ ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου...»

(Ιω. 1:29). Η εικόνα του αμνού προτυπώνεται στον Χριστό με την πασχάλια θυσία, αλλά και με τον Δούλο του Γιαχβέ, ο οποίος «...ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν ἤχθη» (Ησ. 53:7).

Στόχος του παρόντος λοιπόν υποκεφαλαίου είναι η επισημάνση και ανάλυση των κυριότερων παλαιοδιαθηκικών προφητειών που αναφέρονται στο πάθος του Μεσσία και ειδικά στα άσματα του Δευτεροησαΐα, στους Ψαλμούς 21 και 40 και στα αποσπάσματα του προφήτη Ζαχαρία που αναφέρονται στο Πάθος και αναδεικνύουν την εκπλήρωση του σχεδίου της Θείας Οικονομίας που προαναγγέλλει την οδό της σωτηρίας των ανθρώπων και αποτελεί θεολογικά αναπόσπαστο μέρος της σωτηριώδους αποστολής Του.

Ειδικότερα, στο βιβλίο του Ησαΐα περιλαμβάνονται τέσσερις λυρικές ενότητες που γνωστές ως «άσματα του Δούλου» του Γιαχβέ. Αναλυτικά είναι οι εξής: Ησ. 42:1-4, Ησ. 49:1-6, Ησ. 50: 4-9 και Ησ. 52: 13-53,12. Μέσα στις περικοπές αυτές εμφανίζεται μία μυστηριώδη μορφή. Είναι ο δούλος του Κυρίου, ο οποίος αναλαμβάνει από τον Θεό μια ιδιαίτερη αποστολή, να συγκεντρώσει το λαό, να σκορπίσει φως στα έθνη και να διδάξει την αληθινή πίστη. Υπομένει τα πάθη και με το θάνατό του προσφέρει ως θυσία τον εαυτό του για την σωτηρία των πολλών και δοξάζεται από το Θεό (Καϊμάκης, 1991:154).

Το πρώτο άσμα του Ησ. 42, 1-4, εμφανίζει τον δούλο που είναι ο εκλεκτός του Θεού. Επάνω του αναπαύεται το Πνεύμα Του, χαρακτηριστικά αναφέρει: «...*Ἰακώβ ὁ παῖς μου, ἀντιλήψομαι αὐτοῦ· Ἰσραὴλ ὁ ἐκλεκτός μου, προσεδέξατο αὐτὸν ἢ ψυχὴ μου ἔδωκα τὸ Πνεῦμά μου ἐπ'αὐτόν*». Στους στίχους αυτούς η ιουδαϊκή παράδοση υποστήριξε ότι ο δούλος του Γιαχβέ είναι το πρόσωπο από το οποίο θα επέλθει η σωτηρία αφαιρώντας φυσικά το θέμα του πάθους, επειδή η σωτηρία για αυτούς δεν συνδέεται με το πάθος του δούλου του Γιαχβέ (Καϊμάκης, 1991:154). Αντίθετα, οι Πατέρες της Εκκλησίας θεώρησαν ότι οι λέξεις «Ἰακώβ και Ἰσραὴλ» σχετίζονται με την καταγωγή του Μεσσία που με βάση τις προφητείες θα γεννιόταν από τη γενιά του Δαβίδ (Ευσέβιος, Ψαλτάκης, 2002, Λκ.22:19-20, Μκ.10:45). Ωστόσο, ο δούλος διατηρεί το χαρακτηριστικό ότι φέρνει κρίση στα έθνη, αλλά όχι με κραυγή και βία. Είναι γεμάτος από πραότητα και σιωπηλή δύναμη. Αυτό τον καθιστά διαφορετικό βασιλιά Μεσσία από κάθε μορφή κοσμικής εξουσίας.

Στο δεύτερο άσμα, Ησ. 49: 1-6, δείχνει να επεκτείνεται η αποστολή του δούλου σε όλα τα έθνη. Ο δούλος δεν αποστέλλεται μόνο για την αποκατάσταση του Ισραήλ. Σκοπός του καθίσταται να γίνει «φῶς ἐθνῶν» και να επεκταθεί η σωτηρία του Θεού «ἕως ἑσχάτου τῆς γῆς» (Ησ. 49: 6). Ο kassianidis (2011) σημειώνει πως η Καινή Διαθήκη επιβεβαιώνει την εγκυρότητα της μεσσιανικής ερμηνείας. Ο Χριστός είναι εκείνος που φέρνει τη σωτηρία στα έθνη. Επομένως το πάθος του Μεσσία αποχρωματίζεται από την εθνική ταυτότητα και αποκτά οικουμενική σημασία (Ακ.2:32).

Το τρίτο άσμα, Ησ. 50: 4-9, ο δούλος παρουσιάζεται ως μαθητής του Θεού, ο οποίος μάλιστα δέχεται διωγμό και εξευτελισμό χωρίς να αντιστέκεται. Ο δούλος αποφαινεται: «...τὸν νῶτόν μου δέδωκα εἰς μάστιγας, τὰς δὲ σιαγόνας μου εἰς ραπίσματα, τὸ δὲ πρόσωπόν μου οὐκ ἀπέστρεψα ἀπὸ αἰσχύνῃς ἐμπτυσμάτων» (Ησ. 50:6). Πρόκειται για μια εικόνα προαναγγέλλει με θαυμαστή ακρίβεια τα πάθη του Χριστού. Πράγματι όλη η σωματική κακοποίηση πριν την σταύρωση, διατυπώνεται στη προφητεία, οι εμπαιγμοί, τα ραπίσματα, οι εμπτυσμοί. Το μαρτύριό του θα προέλθει από το γεγονός ότι η διδασκαλία του τίθεται ενάντια στις ιδέες της εποχής του (Φούντας, 2009).

Τέλος, το τέταρτο άσμα, Ησ. 52,13-53,12 σύμφωνα με τους μελετητές μάλλον προστέθηκε μετά το θάνατο του προφήτη Ησαΐα και ο δούλος θεωρήθηκε ως το πρόσωπο που θα ενσάρκωνε το πεπρωμένο του λαού (Καϊμάκης, 1991:154). Σύμφωνα με τη χριστιανική παράδοση, το τέταρτο απόσπασμα αποτελεί το κορυφαίο μεσσιανικό κείμενο για το Πάθος. Μολονότι ο δούλος ως παγκόσμια προσωπικότητα, θα προκαλέσει δια της διδασκαλίας του, την κατάπληξη των βασιλέων των εθνών, θα γίνει το εξιλαστήριο θύμα. Πλέον ο δούλος παρουσιάζεται ως πρόσωπο σε πλήρη εξευτελισμό. Δέχεται καταφρόνηση, απορρίπτεται, τραυματίζεται και οδηγείται στη σφαγή για να προσφέρει την ζωή του ως θυσία υπέρ των πολλών. Ο Kassianidis (2011) δίνει το χαρακτηρισμό στην αναφερόμενη περικοπή ως το αποκορύφωμα των μεσσιανικών προφητειών για τον Δούλο του Γιαχβέ. Μέσα στο χωρίο η θυσία του δούλου αποκτά ρητά εξιλαστήριο χαρακτήρα.

Το πεντηκοστό τρίτο κεφάλαιο στο βιβλίο του Ησαΐα, αποτελεί το πλέον συγκλονιστικό προφητικό κείμενο της Παλαιάς Διαθήκης. Πράγματι η περιγραφή του πάσχοντος δούλου είναι θαυμαστή, με την έννοια της εγγύτητας των γεγονότων που

μέλλουν να συμβούν αιώνες μετά. Με πόση θαυμαστή ακρίβεια γράφεται το Πάθος του Χριστού. Ο δούλος παρουσιάζεται ως πρόσωπο «*ἄτιμον καὶ ἐκλείπον παρὰ πάντας ἀνθρώπους*» (Ησ. 53:3). Δηλαδή γίνεται ο άνθρωπος του πόνου και της δοκιμασίας, ενώ ο λαός δεν καταλαβαίνει ότι Αυτός είναι ο Μεσσίας του.

Κεντρικό σημείο της προφητείας τίθεται η στιγμή που ο δούλος πάσχει για τις αμαρτίες των άλλων και όχι τις δικιές του: «...*οὗτος τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν φέρει καὶ περὶ ἡμῶν ὀδυνᾶται*» (Ησ. 53:4). Ο Ησαΐας ανατρέπει την κοινή αντίληψη της εποχής. Ο πάσχων είναι αναγκαστικά ένοχος και τιμωρείται από τον Θεό. Ο δούλος είναι αθώος, αλλά αναλαμβάνει τις πληγές των άλλων (Μτθ.12:17-21; Ιω.1:29). Την αντίληψη ότι αυτός που πάσχει τιμωρείται για τα δικά του αμαρτήματα, υποστηρίζει ο Kassianidis (2011). Εδώ ο προφήτης παρουσιάζει έναν αναμάρτητο Μεσσία ο οποίος όμως πάσχει και υποφέρει. Δηλαδή αξιοποιείται η αντίληψη της εποχής με σκοπό να παρουσιαστεί το μέγεθος της αδικίας. Με τον τρόπο αυτό φανερώνεται και η βούληση του δούλου, αφού δεν αντιδρά στην αδικία. Γίνεται το εξιλαστήριο θύμα και με αυτό αναδεικνύεται το σωτηριολογικό έργο του Θεανθρώπου.

Η φράση «*τῷ μώλωπι αὐτοῦ ἡμεῖς ἰάθημεν*» (Ησ. 53:5) περιγράφει με ιδιαίτερη πυκνότητα το μυστήριο της σωτηρίας. Η πληγή του δούλου γίνεται αφορμή θεραπείας για τους άλλους. Η οδύνη του γίνεται καρποφόρα και σκορπάει την ιαματική χάρη. Η χριστιανική ερμηνεία δίνει υπέρλαμπρη αξία στις πληγές του Χριστού επάνω στον Σταυρό. Το αίμα Του αποτελεί πηγή Ζωής για τα μέλη της Εκκλησίας και η θεραπεία από τον θάνατο γίνεται γεγονός σωτηρίας. Ο Σταυρός από ατιμωτικό όργανο τιμωρίας και θανάτου μεταβάλλεται σε σύμβολο ελπίδας και σωτηρίας.

Με ιδιαίτερη σημασία καταγράφεται και η σιωπή του δούλου. «...*ὥς πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν ἤχθη, καὶ ὥς ἄμνος ἐναντίον τοῦ κείροντος αὐτὸν ἄφωνος, οὕτως οὐκ ἀνοίγει τὸ στόμα*» (Ησ. 53:7). Η σιωπή του προβάτου και αμνού ολοκληρώνεται τη στιγμή του Πάθους του Χριστού. Ενώπιον των κατηγορών Του δεν απολογείται με κοσμικό τρόπο ούτε αντιστέκεται βίαια. Ο ίδιος ο Πιλάτος θαυμάζει την σιωπή Του (Μτ. 27:14). Με την σιωπή αυτή φανερώνει την εκούσια αποδοχή Του στο σωτηριώδες Πάθος.

Και ενώ η κατάληξη του δούλου είναι θανατηφόρα, δεν φέρει τα στοιχεία της αποτυχίας. Ο Ησαΐας λέγει: «*Κύριος βούλεται καθαρίσαι αὐτὸν τῆς πληγῆς*» και ότι η ψυχή του δίνεται «*περὶ ἁμαρτίας*» (Ησ. 53:10). Το καθάρισμα της πληγῆς από τον

Κύριο, προμηνύει την Ανάστασή Του. Οπότε η θυσία του δούλου οδηγεί στην νίκη και την δικαίωση των πολλών. Αναμφίβολα, η μορφή του δούλου προαναγγέλλει τον Χριστό, ο οποίος προσφέρει τον εαυτό Του *«λύτρον ἀντὶ πολλῶν»* (Μκ. 10:45) και νικηφόρα εξέρχεται από την οδύνη με την Ανάστασή Του.

Η προφητεία του Ησαΐα είναι πολύ σημαντική, καθώς παρουσιάζει το πάθος του δούλου ως εκούσια αποστολή. Ο δούλος δεν είναι θύμα κάποιας τυχαίας ιστορικής συνθήκης, ούτε ο αδύναμος άνθρωπος που συντρίβεται από την ορμή της κοσμικής εξουσίας. Αυτός είναι ο εκλεκτός του Θεού που αποδέχεται το πάθος ως μέρος της αποστολής του. Η υπακοή του δεν δηλώνει παθητικότητα, αλλά ενεργή συμμετοχή στο θέλημα του Θεού. Ο Ησαΐας βλέπει το πρόσωπο του Χριστού να σχεδιάζει το Πάθος Του και ως Νέος Αδάμ να προσθέτει την υπακοή του στην παράβαση των πρωτοπλάστων και το καταγράφει στη προφητεία αυτή.

Βέβαια εδώ βρίσκεται το κρίσιμο σημείο για την κατανόηση του Πάθους του Χριστού. Ο Χριστός δεν οδηγείται στο Σταυρό επειδή απέτυχε την αποστολή Του. Αντίθετα, αυτή ήταν η αποστολή Του και με τον Σταυρό ολοκληρώνεται. Το Πάθος δεν είναι το εμπόδιο στη μεσσιανική αποστολή Του. Μέσα από τον δρόμο του Πάθους γίνεται βαθύτερη η φανέρωση της ταυτότητάς Του ως Σωτήρας Μεσσίας Χριστός. Δεν αποφεύγει τον πόνο. Εισέρχεται μέσα σε αυτόν και τον μεταβάλλει σε Ανάσταση και χαρά.

Το εκούσιο στοιχείο του Πάθους φανερώνεται και στην Καινή Διαθήκη. Ο ίδιος ο Χριστός μαρτυρεί: *«οὐδεὶς αἶρει αὐτὴν ἀπ' ἐμοῦ, ἀλλ' ἐγὼ τίθημι αὐτὴν ἀπ' ἐμαυτοῦ»* (Ιω. 10:18). Αναφέρεται για την ζωή Του και την εκούσια προσφορά αυτής. Βέβαια ο λόγος αυτός φωτίζει αναδρομικά τον Ησαΐα. Ο δούλος δεν εξαναγκάζεται, αλλά προσφέρει εκούσια τον εαυτό του. Η θυσία του είναι προϊόν ελευθερίας, αγάπης και σωτηρίας. Η θεολογική σημασία αυτού του σημείου είναι καθοριστική. Εάν ο Χριστός πάσχει εκούσια, τότε το Πάθος Του δεν αποτελεί τραγωδία χωρίς νόημα. Η στιγμή εκείνη είναι ιερή διότι αποκαλύπτεται το μέγεθος της θεϊκής αγάπης. Ο Σταυρός μεταβάλλεται σε θρόνος δόξης καθώς εκεί φανερώνεται η δύναμη Του, μέσα από την αδυναμία και η δόξα Του μέσα από τη ταπείνωσή Του.

Εκτός από τον Ησαΐα, σημαντικότερη θέση στις προφητείες του Πάθους κατέχει ο Ψαλμός 21 κατά τους Ο΄. Ο Ψαλμός αρχίζει με την φράση: *«ὁ Θεός μου, ὁ Θεός μου, πρόσχες μοι· ἵνα τί ἐγκατέλιπές με;»* (Ψαλμ. 21:2). Ο Χριστός επαναλαμβάνει

ακριβώς τα ίδια λόγια επάνω στο Σταυρό: «*ήλί, ήλί, λιμὰ σαβαχθανί*» (Μτ. 27:46). Η χρήση του ψαλμού από τον Χριστό και ιδιαίτερα εκείνη την δύσκολη στιγμή, δείχνει ότι η Σταύρωση ερμηνεύεται μέσα από το φως της παλαιοδιαθηκικής προφητείας (Gillingham, 2012). Μάλιστα, ο Ψαλμός 21 περιγράφει με εντυπωσιακές εικόνες την κατάσταση του δικαίου που πάσχει. Ο ψαλμωδός αναφέρει: «*πάντες οί θεωροῦντες με ἐξεμυκτήρισάν με, ἐλάλησαν ἐν χεῖλεσιν, ἐκίνησαν κεφαλὴν*» (Ψαλμ. 21:8). Πράγματι στο Πάθος του Χριστού, οι περαστικοί Τον εμπαίζουν, κινούν την κεφαλὴν τους και λέγουν: «*ἀλλους ἔσωσεν, ἐαυτὸν οὐ δύναται σῶσαι*» (Μτ. 27:42). Η ομοιότητα είναι θεολογικῶς σημαντική.

Ο ίδιος ψαλμός αναφέρει: «*διεμερίσαντο τὰ ἱμάτιά μου ἑαυτοῖς, καὶ ἐπὶ τὸν ἱματισμὸν μου ἔβαλον κλῆρον*» (Ψαλμ. 21:19). Το γεγονός αυτό εκπληρώνεται στη Σταύρωση. Εκείνη την στιγμή οι στρατιώτες μοιράζονται τα ἱμάτια του Χριστού. Μόλις φτάνουν στο χιτῶνα Του, επειδὴ ἦταν ἀραφος και για αυτό πολύτιμος, βάζουν κλῆρο για να μην χαλάσει και χάσει την οικονομική του αξία (Ιω. 19: 23-24). Μάλιστα ο Ευαγγελιστής Ιωάννης παραθέτει αυτούσια τον ψαλμό. Με τον τρόπο αυτό δείχνει ότι το γεγονός δεν είναι τυχαίο, ἀλλὰ εκπλήρωση της Γραφῆς.

Επίσης ο Ψαλμός 21, περιγράφει την σωματική κατάσταση ἢ μάλλον εξάντληση του πάσχοντος. «*... ἐξηράνθη ὡς ὄστρακον ἡ ἰσχὺς μου, καὶ ἡ γλῶσσα μου κεκόλληται τῷ λάρυγγί μου*» (Ψαλμ. 21:16). Η δίψα του εσταυρωμένου Χριστού εκφράζεται με την λέξη «διψῶ» (Ιω. 19:28). Η σύνδεση του ψαλμού με το γεγονός γίνεται πάλι ἀπὸ τον ίδιο Ευαγγελιστή. Ο Σταυρὸς δεν εἶναι προϊόν μυθοπλασίας ἀλλὰ αποτελεί πνευματικὸ γεγονός που συνδέεται ἀρρηκτα με το ἀληθινὸ σωματικὸ πάθος. Ο προφητὰναξ Δαυὶδ δεν τελειώνει στην εγκατάλειψη. Καταλήγει σε δοξολογία και ἐλπίδα. Ο πάσχων δίκαιος τελικὰ δοξάζει τον Θεὸ «ἐν μέσῳ ἐκκλησίας» (Ψαλμ. 21:23). Με τον τρόπο αυτό ο ψαλμὸς προτυπώνει το Πάθος και την Ανάσταση, αφού η ἐκκλησιαστικὴ δοξολογία απορρέει ἀπὸ αυτήν. Ο Χριστὸς χρησιμοποιώντας την ἀρχὴ του ψαλμού επάνω στο Σταυρὸ, παραπέμπει σε ολόκληρο το περιεχόμενό του μέσα ἀπὸ την βιωματικὴ Του πορεία οδύνης και πόνου πρὸς δόξα.

Μία ἀκόμη σημαντικὴ ἀναφορά στο πάθος βρίσκεται στο Ψαλμὸ 40. Εδὼ ο ψαλμωδὸς επικεντρώνει την προσοχή του στη προδοσία του Ιούδα. Γράφει χαρακτηριστικὰ: «*καὶ γὰρ ὁ ἄνθρωπος τῆς εἰρήνης μου, ἐφ' ὃν ἤλπισα, ὁ ἐσθίων ἄρτους μου, ἐμεγάλυνεν ἐπ' ἐμὲ πτερνισμόν*» (Ψαλμ. 40:10). Πράγματι το χωρίο αυτό

εφαρμόζεται στην Καινή Διαθήκη και συγκεκριμένα στον Ευαγγελιστή Ιωάννη με σκοπό να γίνει διασάφηση του ρόλου που συνετέλεσε ο Ιούδας. Λέγει ο Χριστός: *«ὁ τρώγων μετ' ἐμοῦ τὸν ἄρτον ἐπῆρεν ἐπ' ἐμὲ τὴν πτέρναν αὐτοῦ»* (Ιω. 13:18). Η προδοσία του Μεσσία από ένα στενό αποστολικό πρόσωπο χαρίζει στο Πάθος βαθιά τραγική χροιά. Δεν είναι μία εχθρική κίνηση που προέρχεται από εξωτερικούς εχθρούς. Η προδοσία συντελείται από μέσα. Ο Ιούδας είναι ο μαθητής εκείνος που κρατάει τα οικονομικά (Ιω. 11:6), οπότε είναι άνθρωπος εμπιστοσύνης. Μάλιστα μετέχει στο τραπέζι με τον Ιησού και τους μαθητές, τρώγει τον ίδιο άρτο μαζί τους, κι όμως Τον προδίδει. Ο ψαλμός 40 προτυπώνει αυτή την οδύνη της προδομένης αγάπης.

Το χωρίο αυτό ανήκει στις πιο χαρακτηριστικές προφητείες του Πάθους. Παράλληλα σημειώνει την τραγικότητα αφού τονίζει ότι ο Ιούδας ήταν εκείνος που έτρωγε ψωμί μαζί με τον Χριστό. Η προφητεία ασχολείται με το γεγονός και δεν εξειδικεύει την ανθρώπινη απιστία στο πρόσωπο του Ιούδα. Παρουσιάζεται ως μέρος της προφητικής μαρτυρίας για το Πάθος (Impantokratoros, 2010).

Το γεγονός της προδοσίας δείχνει ότι το πάθος του Χριστού δεν περιελάμβανε μόνο σωματικό πόνο, αλλά και ψυχική οδύνη. Ο Χριστός τραυματίζεται από την εγκατάλειψη, την άρνηση και την προδοσία. Αναλαμβάνει δηλαδή ολόκληρο το βάρος της ανθρώπινης τραγωδίας. Το Πάθος δεν αφορά μόνο το σώμα του Ιησού, αλλά την όλη ύπαρξη. Ως τέλειος άνθρωπος, εισέρχεται στον πόνο της ανθρώπινης προδοσίας.

Το βιβλίο του προφήτη Ζαχαρία περιέχει σημαντικές προφητικές αναφορές που η χριστιανική παράδοση συνδέει με το Πάθος του Χριστού. Συγκεκριμένα στο Ζαχ. (12:10) διαβάζουμε: *«καὶ ἐπιβλέψονται πρὸς με, ἀνθ' ὧν κατωρχήσαντο»*. Έχει μεσσιανική χροιά με τη μυστηριώδη αγγελία αυτού που έχει τρυπηθεί (Καϊμάκης, 1991:186). Ο Ιωάννης στο ευαγγέλιό του το εφαρμόζει στην λόγχευση της πλευράς του Χριστού από τον εκατόνταρχο. *«ὄψονται εἰς ὃν ἐξεκέντησαν»* (Ιω. 19:37).

Η λόγχευση της πλευράς αποτελεί βασικό γεγονός της Σταύρωσης. Από την πλευρά του Χριστού εξέρχονται αίμα και ύδωρ (Ιω. 19:34), γεγονός που η εκκλησιαστική παράδοση συνέδεσε με τα μυστήρια της Θείας Ευχαριστίας και του Βαπτίσματος. Μάλιστα η φράση του Ιωάννη χρησιμοποιείται αυτούσια στην προετοιμασία του Άρτου στη προσκομιδή. Αυτή η πληγή του Χριστού γίνεται για την Εκκλησία πηγή ζωής. Με προφητικό τρόπο ο Ζαχαρίας προαναγγέλλει αυτή την πληγωμένη αλλά ζωοποιό παρουσία του Μεσσία.

Στο Ζαχ. 13:6 απαντάτε η φράση: *«τί αἱ πληγαὶ αὗται ἀνὰ μέσον τῶν χειρῶν σου; Καὶ ἐρεῖ· ὅς ἐπλήγην ἐν τῷ οἴκῳ τῶν φίλων μου»*. Η Impantokratoros (2010), ερμηνεύει το χωρίο αυτό ως προφητεία που συνδέεται με τις πληγές του Χριστού στα χέρια από την Σταύρωση. Αυτές προκλήθηκαν μέσα «στο σπίτι των φίλων» Του. Δηλαδή τα οικεία πρόσωπα πλήγωσαν τα χέρια Του, ο ίδιος ο λαός Του. Το χωρίο εν ολίγοις αποτυπώνει το παράδοξο του Πάθους. Ο Μεσσίας δέχεται πληγές από εκείνους προς τους οποίους αποστέλλεται για σωτηρία. Επίσης οι προφητείες του Ζαχαρία προσθέτουν μία ακόμη διάσταση στη θεολογία του Πάθους. Ο Μεσσίας δεν είναι μόνο ο πάσχων δούλος, αλλά και ο πληγωμένος ποιμένας. Το χωρίο Ζαχ. 13:7 περιγράφει: *«πάταξον τὸν ποιμένα, καὶ διασκορπισθήσονται τὰ πρόβατα»*. Ο Χριστός εφαρμόζει αυτή την προφητεία με τα λόγια που είπε στους μαθητές Του πριν το Πάθος. Όλοι θα σκανδαλιστούν εξαιτίας Του και θα φύγουν αφήνοντας Τον μόνο Του. (Μτ. 26:31). Ο ποιμένας πλήττεται και το ποίμνιο διασκορπίζεται.

Αυτή η εικόνα του πληγωμένου ποιμένα συνδέει το Πάθος με την ποιμαντική αποστολή του Μεσσία. Ο Χριστός είναι ο καλός ποιμένας που «τὴν ψυχὴν αὐτοῦ τίθῃσιν ὑπὲρ τῶν προβάτων» (Ιω. 10:11). Στο θάνατό Του δεν κυριαρχεί μόνο η αδικία, αλλά και η θυσία υπέρ του ποιμνίου. Ο Ζαχαρίας συνάμα με τον Ησαΐα προαναγγέλλουν πως η σωτηρία πρόκειται να έρθει μέσα από το πλήγμα που δέχεται ο ίδιος ο ποιμένας.

Σε κάθε περίπτωση, η αποστολή του Δούλου του Γιαχβέ διακατέχει οικουμενική διάσταση και δεν αφορά μόνο τον Ισραήλ. Ήδη στο Ησ. 49:6 ο δούλος ορίζεται ως *«φῶς ἐθνῶν»*, ώστε η σωτηρία του Θεού να φθάσει *«ἕως ἐσχάτου τῆς γῆς»*. Επομένως, το πάθος του Μεσσία δεν αποτελεί ένα γεγονός περιορισμένης έκτασης. Δεν αφορά ένα μόνο λαό, αλλά ανοίγεται σε όλη την ανθρωπότητα (Mawikere et al., 2025). Η έκφραση *«πολλούς»* στο Ησ. 53:11-12 δηλώνει την πληθώρα ανθρώπων που δικαιώνονται από την θυσία του δούλου. Στη Καινή Διαθήκη, ο Χριστός αναφέρει ότι ο Υιός του ανθρώπου ήλθε *«δοῦναι τὴν ψυχὴν αὐτοῦ λύτρον ἀντὶ πολλῶν»* (Μκ. 10:45). Η σύνδεση του Ησαΐα είναι εμφανής. Ο Χριστός αυτοπροσδιορίζεται μέσα στο πλαίσιο της προφητείας του πάσχοντος δούλου.

Η οικουμενικότητα του Πάθους αποδεικνύει πως η σωτηρία δεν επιτυγχάνεται με την εθνική υπεροχή ή την πολιτική δύναμη. Η θυσιαστική αγάπη φανερώνεται μέσα

από αυτό. Ο Χριστός σώζει προσφέροντας τον εαυτό Του. Το Πάθος αποτελεί τον δρόμο μέσα από τον οποίον όλα τα έθνη καλούνται στη ζωή του Θεού.

Μάλιστα, για να μπορέσει να γίνει αντιληπτό το Πάθος του Χριστού μέσα από την Παλαιά Διαθήκη, πρέπει κανείς να κατέχει ως βασικό κλειδί την κατανόηση της μορφής του πάσχοντος δούλου του Γιαχβέ. Ο Ησαΐας τον παρουσιάζει ως έναν δούλο εκλεκτό που παρουσιάζει τα χαρακτηριστικά του πράου, του φωτιστή των εθνών, του υπάκουου στο Θεό, επίσης του πάσχοντος, του αθώου και συνάμα του θυσιαζόμενου υπέρ των πολλών. Αυτή η μορφή βρίσκει την εκπλήρωσή της στο πρόσωπο του Ιησού Χριστού. Επ' αυτού, ο Ψαλμός 21 προσφέρει ζωντανές προφητικές εικόνες από την Σταύρωση. Παρουσιάζει με ακρίβεια απόλυτη την εγκατάλειψη, τους εμπαιγμούς, την διανομή των ιματίων, την δίψα αλλά και την σωματική εξάντληση. Ο Ψαλμός 40 προαναγγέλλει την προδοσία από οικείο πρόσωπο. Παράλληλα ο Ζαχαρίας αναφέρει για τον κεντημένο και πληγωμένο Μεσσία, ενώ η μορφή του ποιμένα που πλήττεται και τα πρόβατα διασκορπίζονται, κυριαρχεί. Όλες αυτές οι μαρτυρίες συνθέτουν ένα ενιαίο προφητικό πλαίσιο για το Πάθος.

Επομένως η Παλαιά Διαθήκη δεν φανερώνει μόνο έναν ένδοξο ή βασιλικό Μεσσία. Παρουσιάζει και μία διαφορετική εικόνα, αυτήν της ταπείνωσης και του Πάθους. Η σύνθεση αυτή είναι ουσιώδης για την χριστιανική πίστη. Ο Χριστός είναι βασιλιάς ο οποίος βασιλεύει από το θυσιαστικό θρόνο του Σταυρού. Αποτελεί τον αληθινό ποιμένα που θυσιάζει την ζωή Του για να σώσει τα πρόβατα. Είναι ο Δίκαιος, αλλά λογίζεται μεταξύ των παρανόμων. Είναι ο αναμάρτητος που σηκώνει στους ώμους Του τις αμαρτίες όλης της ανθρωπότητας.

Συμπερασματικά, όλες οι προφητείες για το Πάθος του Χριστού στη Παλαιά Διαθήκη φανερώνουν ότι ο Σταυρός δεν είναι ένα τυχαίο γεγονός, ούτε η αποτυχία της μεσσιανικής αποστολής. Αποδεικνύουν περίτρανα την ύπαρξη ενός σχεδίου το οποίο εξυφαίνεται μέσα στην πορεία των αιώνων. Στο μυστικό αυτό σχέδιο ενυπάρχει ο ίδιος ο Θεός και ονομάζεται η κατασκευή του Θεία Οικονομία. Το κέντρο της καταλαμβάνει ο πάσχων Δούλος του Γιαχβέ που είναι η προτύπωση του Χριστού. Αυτός με την εκούσια θυσία Του θεραπεύει, δικαιώνει και σώζει τον άνθρωπο.

Μέσα από τον πόνο και την οδύνη του Πάθους, ο Χριστός φανερώνει την αγάπη του Θεού. Αυτός μέσα από το έσχατο βάθος όπου διέβει έζησε τον πόνο ως προσωπικό Του βίωμα. Κατά τον τρόπο αυτό ο Μεσσίας δεν παραμένει αμέτοχος του ανθρωπίνου

πόνου. Η Παλαιά Διαθήκη, μέσα από τον Ησαΐα, τους Ψαλμούς και τον Ζαχαρία, προετοιμάζει τον άνθρωπο να υποδεχθεί τον Δούλο του Γιαχβέ που είναι ο Ιησούς Χριστός.

Τέλος, η προφητική μαρτυρία για τον πάσχοντα δούλο αποκαλύπτει πως η δόξα του Μεσσία περνάει μέσα από την ταπείνωση. Ο Χριστός δοξάζεται ακριβώς επειδή προσφέρει τον εαυτό Του υπέρ της ζωής του κόσμου. Συνέπεια αυτών είναι η Εκκλησία να θεωρεί τον Σταυρό όχι αισχύνη και ντροπή, αλλά σύμβολο νίκης και σωτηρίας. Ο πάσχων Δούλος του Γιαχβέ είναι ο Χριστός που πάσχει εκουσίως υπέρ των πολλών και εγκαινιάζει την οδό της σωτηρίας δια του Σταυρού και της Αναστάσεως.

4.2 Το μαρτύριο του Σταυρού

Το κέντρο της χριστιανικής πίστης αλλά και κορυφαίο σημείο στη Θεία Οικονομία καταλαμβάνει το μυστήριο του Σταυρού. Ο Τίμιος και Ζωοποιός Σταυρός αποτελεί το ιστορικό ταπεινωτικό όργανο θανάτωσης του Ιησού Χριστού και καθίσταται σημείο αποκάλυψης της θείας αγάπης, αφού σε αυτόν ο Υιός του Θεού με την εκούσια θυσία Του πέτυχε την σωτηρία του ανθρώπου. Μολονότι, ο σταυρός δεν αποτέλεσε ποτέ λατρευτικό αντικείμενο, λειτούργησε ως προφητικό σύμβολο για το πάθος του Μεσσία. Πολύ χαρακτηριστικά ο ίδιος ο Χριστός, μετά την Ανάστασή Του στον δρόμο προς Εμμαούς ανέφερε στους μαθητές «...ἐν πάσαις ταῖς γραφαῖς τὰ περὶ ἐαυτοῦ» (1κ. 24:27) δηλώνοντας ότι το Πάθος Του είχε ήδη προαναγγελθεί μέσα από την Παλαιά Διαθήκη.

Όπως είναι αναμενόμενο, στην Παλαιά Διαθήκη υπάρχει μια πληθώρα προφητικών εικόνων, τύπων και χωρίων που προαναγγέλλουν το μαρτύριο του Χριστού. Τόσο ο πάσχων Δούλος του Γιαχβέ, ο δίκαιος που καταδιώκεται στους Ψαλμούς, ο χάλκινος όφιος στην έρημο, το πασχαλινό αρνί, ο κεντημένος στον Ζαχαρία όσο και οι προφητικές εικόνες της απόρριψης και του εμπαιγμού αποτελούν θεολογικές προδιατυπώσεις του σταυρού.

Όλα αυτά τα χωρία αναγνώσθηκαν από την χριστιανική παράδοση ως χριστολογικά. Μάλιστα, όπως σημειώνει ο Kassianidis (2011), οι προφύτες παρουσιάζουν τον Μεσσία όχι μόνο ως μεγάλο και ένδοξο βασιλιά, αλλά και ως πάσχοντα δούλο που φθάνει μέχρι τον θάνατο. Γίνεται το εξιλαστήριο θύμα ώστε όλοι

οι άνθρωποι να γευτούν τη σωτηρία με την άφεση των αμαρτιών. Έτσι, η Σταύρωση δεν αναιρεί την μεσσιανική ταυτότητα του Χριστού. Αντιθέτως, αποκαλύπτει με τον πιο τραγικό τρόπο το βάθος της Αγάπης Του που κρύβεται μέσα στο γεγονός.

Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, βασικός στόχος του παρόντος υποκεφαλαίου είναι η ερμηνευτική και θεολογική ανάλυση παλαιοδιαθηκικών προτυπώσεων που αφορούν στο μαρτύριο του σταυρού. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στους Ψαλμούς 21 και 22, στον Ησαΐα (53:4-6), στο χάλκινο φίδι της ερήμου (Αρ.21:9), στο πασχαλινό αρνί και στις προφητείες του Ζαχαρία (12:10). Πρόκειται για κείμενα που αναδεικνύουν την αξία του σταυρού και την προαιώνια βούληση του Θεού για την σωτηρία του κόσμου.

Με έντεχνο τρόπο ο Ψαλμωδός στον Ψαλμό 21 προσφέρει μία από τις συγκλονιστικές προφητικές εικόνες του Σταυρού στη Παλαιά Διαθήκη. Αρχίζει με τα λόγια: «...ὁ Θεὸς μου, ὁ Θεὸς μου, πρόσχες μοι· ἵνα τί ἐγκατέλιπές με;» (Ψαλμ. 21:2) που επαναλαμβάνονται από τον ίδιο το Χριστό πάνω στο Σταυρό: «ἡλί, ἡλί. λιμὰ σαβαχθανί» (Μτ. 27:46). Η χρήση του ψαλμού από τον ίδιο τον Θεάνθρωπο φανερώνει ότι η Σταύρωση πρέπει να κατανοηθεί μέσα από το προφητικό βάθος της Παλαιάς Διαθήκης.

Ο προφητάναξ περιγράφει έναν δίκαιο που υποφέρει, περιφρονείται και χλευάζεται. Οι άνθρωποι ατενίζουν το πρόσωπό του και συμπεριφέρονται ειρωνικά: «...πάντες οἱ θεωροῦντές με ἐξεμυκτήρισάν με, ἐλάλησαν ἐν χεῖλεσιν, ἐκίνησαν κεφαλὴν...» (Ψαλμ. 21:8). Η εικόνα αυτή της ταπείνωσης, εκπληρώνεται την στιγμή του Πάθους. Οι περαστικοί και οι άρχοντες του λαού κοιτούσαν τον Χριστό σταυρωμένο και Τον χλεύαζαν. Μάλιστα κουνούσαν το κεφάλι τους και έλεγαν: «...ἄλλους ἔσωσε, ἐαυτὸν οὐ δύναται σῶσαι» (Μτ. 27:42). Η ομοιότητα είναι ιδιαίτερως ισχυρή μεταξύ της ψαλμικής εικόνας και του ευαγγελικού γεγονότος.

Όμως ο Δαβίδ συνεχίζει με περιγραφή που αφορά την σωματική εξάντληση: «...ἐξηράνθη ὡς ὄστρακον ἡ ἰσχύς μου, καὶ ἡ γλῶσσά μου κεκόλληται τῷ λάρυγγί μου...» (Ψαλμ. 21:16). Η δίψα του πάσχοντος δικαίου παραπέμπει στη δίψα του Χριστού επάνω στον Σταυρό, όταν είπε «διψῶ» (Ιω. 19:28). Το μαρτύριο του Σταυρού δεν είναι φαινομενικό ή συμβολικό, αλλά πραγματικό σωματικό πάθος και αποδεικνύεται μέσα από την αναφορά του Ψαλμού 22:17 «...διώρυζαν χεῖράς μου καὶ πόδας μου». Πρόκειται για μια συγκλονιστική περιγραφή των τραυμάτων από τα καρφιά, η οποία προφητεύει ακόμη και τη μορφή του μαρτυρίου. Ο Ιησούς Χριστός

υπομένει τα πάνδεινα με την εξάντληση, τη δίψα, τον πόνο και την εγκατάλειψη να κυριαρχούν.

Ιδιαίτερη προσοχή χρίζει και ο στίχος: «...διεμερίσαντο τὰ ἱμάτιά μου ἑαυτοῖς, καὶ ἐπὶ τὸν ἱματισμὸν μου ἔβαλον κλῆρον» (Ψαλμ. 21:19). Αυτό το χωρίο παρατίθεται ρητά από τον Ευαγγελιστή Ιωάννη κατά την περιγραφή της Σταύρωσης (Ιω.19:23-24). Επρόκειτο για μια συνήθεια που επικρατούσε στην αρχαιότητα, όπου οι νικητές διένειμαν τα ενδύματα του ηττημένου, ενώ όσα από αυτά δεν ήταν εφικτό να τεμαχιστούν έμπαιναν σε «κλήρο». Στην πραγματικότητα ήταν μια ενέργεια ταπείνωσης, λεηλασίας και εξουθένωσης του αντιπάλου με τον ηττημένο να βρίσκεται στο έλεος των εχθρών του (Mays, 1994; Χαστούπης, 1981). Οι στρατιώτες λοιπόν, διαμοίρασαν τα λάφυρα και έριξαν κλήρο για τον «άρραφον χιτώνα» του Χριστού και πόνημα της Θεοτόκου (Ιω.19:23) παραμένοντας απαθείς στο θείο δράμα (Brown, 1994).

Ωστόσο, σύμφωνα με την χριστιανική παράδοση κατέληξε ανέπαφος στα χέρια του Πιλάτου. Εδώ η προφητεία αγγίζει συγκεκριμένη λεπτομέρεια του Πάθους. Ο Ψαλμός 21 δεν είναι απλώς θρήνος. Παρότι αρχίζει με την αίσθηση της εγκατάλειψης, όμως καταλήγει σε δοξολογία και ελπίδα, αφού ο πάσχων δίκαιος φωνάζει: «...διηγῆσομαι τὸ ὄνομά σου τοῖς ἀδελφοῖς μου, ἐν μέσῳ ἐκκλησίας ὑμνήσω σε» (Ψαλμ. 21:23). Με αυτόν τον τρόπο ο ψαλμός με τον τρόπο αυτό δεν περιορίζεται μόνο στη Σταύρωση, αλλά επεκτείνεται και στην εκκλησιαστική δοξολογία που αναβλύζει από την Ανάσταση. Ο Τίμιος και Ζωοποιός Σταυρός οδηγεί στην ζωή και στη συγκρότηση της νέας κοινωνίας των σωζομένων.

Μία χαρακτηριστική και εξίσου σημαντική προτύπωση Του Σταυρού μέσα στη Παλαιά Διαθήκη βρίσκεται στο βιβλίο των Αριθμών. Ενώ ο Ισραήλ βρίσκεται στην πορεία προς την γη της επαγγελίας, περνάει από την έρημο. Οι δυσκολίες που συναντούν έχουν ως απόρροια τον γογγυσμό του λαού εναντίον του Θεού και του Μωυσή. Τότε εμφανίζονται δηλητηριώδη φίδια που δαγκώνουν και θανατώνουν πολλούς. Ο λαός ζητάει την συγχώρεση. Τότε ο Θεός αποδέχεται την μετάνοια και διατάζει τον Μωυσή να κατασκευάσει χάλκινο φίδι, να το υψώσει επάνω σε φανερό σημείο, ώστε όποιος το βλέπει να θεραπεύεται (Αρ. 21:4-9).

Αυτό το γεγονός ερμηνεύεται ξεκάθαρα από τον Χριστό ως προεικόνιση της Σταύρωσης (Joines, 1968; Smith, 1962). Στον διάλογό Του με τον Νικόδημο λέγει:

«...καὶ καθὼς Μωϋσῆς ὕψωσε τὸν ὄφιν ἐν τῇ ἐρήμῳ, οὕτως ὑψωθῆναι δεῖ τὸν Υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου» (Ιω.3:14). Ξεκάθαρα η ὑψωση του χάλκινου φιδιού προτυπώνει την ὑψωση του Χριστού επάνω στο Σταυρό. Όπως οι Ισραηλίτες θεραπεύονταν από τον υψωμένο ὄφι, έτσι και ο άνθρωποι σώζονται από την αμαρτία όταν βλέπουν με πίστη τον Εσταυρωμένο Χριστό (Schnackenburg, 1980).

Η τυπολογία αυτή περιέχει μια θεολογική παραδοξότητα. Παρόλο που στο βιβλίο της Γενέσεως το φίδι συνδέεται με την αμαρτία και τον θάνατο στο βιβλίο των Αριθμών το χάλκινο φίδι αποτελεί σημείο θεραπείας. Η προτύπωση στο πρόσωπο του Χριστού επιτυγχάνεται με αντίστροφη κατεύθυνση. Είναι αναμάρτητος και αναλαμβάνει στους ώμους Του τις συνέπειες της αμαρτίας. Ο Απόστολος των Εθνών Παύλος, θα εκφράσει αυτή την αλήθεια λέγοντας ότι ο Θεός «τὸν μὴ γνόντα ἀμαρτίαν ὑπὲρ ἡμῶν ἀμαρτίαν ἐποίησεν» (Β' Κορ. 5:21). Ο Σταυρός γίνεται ο τόπος όπου η αμαρτία καταδικάζεται και ο άνθρωπος θεραπεύεται.

Σύμφωνα με την πατερική ερμηνεία του Μεγάλου Βασιλείου (ΕΠΕ 10,σελ.359), η ὑψωση του χάλκινου φιδιού από τον Μωυσή αποτελεί την προτύπωση της ὑψωσης του Υιού του Ανθρώπου επί του Σταυρού. Το χάλκινο φίδι αναδεικνύει και την αναγκαιότητα της πίστης για τη σωτηρία. Όλοι δεν θεραπεύονταν μηχανικά, αλλά έπρεπε να κοιτάζουν με πίστη προς το σημείο που όρισε ο Γιαχβέ. Με ανάλογο τρόπο λειτουργεί και η σωτηρία του ανθρώπου. Επίσης, η έξοδος από την Αίγυπτο και η θυσία του πασχαλινού αμνού, αποτελούν θεμελιώδεις προεικονίσεις του Πάθους του Χριστού. Κατά την φοβερή νύχτα του θανάτου των πρωτότοκων γιών των Αιγυπτίων οι Ισραηλίτες λαμβάνουν την εντολή να σφάξουν άμωμο αρνί. Με το αίμα του να αλείψουν τις θύρες των οικιών τους (Εξ. 12). Με τον τρόπο αυτό σώζονται από τον θάνατο. Το αίμα του αμνού γίνεται σημείο προστασίας και σωτηρίας.

Η Καινή Διαθήκη εφαρμόζει την πασχάλια τυπολογία στο Χριστό. Ο Απόστολος Παύλος γράφει: «καὶ γὰρ τὸ πάσχα ἡμῶν ὑπὲρ ἡμῶν ἐτύθη Χριστός» (Α' Κορ. 5:7). Ο Χριστός αποτελεί τον αληθινό πασχάλιο αμνό. Η θυσία Του ελευθερώνει τον άνθρωπο από την Αίγυπτο της σκλαβιάς και του θανάτου και χαρίζει ζωή και αφθαρσία. Η Παλαιά Έξοδος προτυπώνει την νέα έξοδο που πραγματοποιείται δια του Σταυρού.

Η μορφή του αμνού αναφέρεται και στον Ησαΐα: «ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν ἤχθη» (Ησ. 53:7). Εκεί, ο πάσχων δούλος οδηγείται στη σφαγή εκούσια, όπως ο αμνός

που δεν αντιδρά. Αυτή η θυσιαστική εικόνα κορυφώνεται με την μαρτυρία του Τιμίου Προδρόμου: *«Ἴδε ὁ ἄμνός τοῦ Θεοῦ»* (Ιω. 1: 29). Ο Χριστός προτυπώνεται με την εικόνα του πάσχοντος δούλου που θυσιάζεται εκούσια για τα αμαρτήματα των άλλων προκειμένου να σωθούν (Schipper, 2013; Kassianidis, 2011). Σε γενικές γραμμές, το κείμενο του Ησαΐα (Ησ. 53) αποτελεί την πιο άμεση και βαθιά προφητική μαρτυρία για το μαρτύριο του Σταυρού. Περιγράφεται ο δούλος του Κυρίου ως ένα πρόσωπο που περιφρονείται και τραυματίζεται, ενώ σιωπά ενώπιον των διωκτών του και τελικά προσφέρει τη ζωή του.

Η προφητεία μπορεί να μην χρησιμοποιεί την λέξη «Σταυρός», όμως περιγράφει την ουσία του σταυρικού μαρτυρίου. Γίνονται αναφορές για αδικία, ταπείνωση, πληγές, θυσία και η σωτηρία των πολλών. Το Πάθος του δούλου έχει χαρακτήρα αντικαταστατικό και σωτηριολογικό. Δεν αποτελεί μόνο το παράδειγμα της υπομονής. Γίνεται το γεγονός που κουβαλάει την σωτηρία. *«Τῷ μῶλωπι αὐτοῦ ἡμεῖς ἰάθημεν»* (Ησ. 53: 5). Η πληγή του γίνεται αφορμή θεραπείας όλων.

Η προφητεία εκπληρώνεται στο σταυρό του Χριστού. Ο ίδιος τραυματίζεται, μαστιγώνεται, καρφώνεται και πεθαίνει, όμως το Πάθος Του γίνεται πηγή ζωής και ο σταυρικός θάνατος αποκτά δύο όψεις. Από την μία είναι το μαρτύριο ενός δικαίου και από την άλλη γίνεται η τέλεια εξιλαστήρια θυσία.

Μοιραία όμως αποβαίνει και η σιωπή του δούλου. Γράφει ο Ησαΐας (53:7): *«οὕτως οὐκ ἀνοίγει τὸ στόμα»*. Πράγματι ο Χριστός ενώπιον του Πιλάτου και των κατηγορών Του δεν μίλησε ώστε να απολογηθεί. Η σιωπή Του ωστόσο, δεν ήταν αδυναμία, αλλά συμβολίζει την τέλεια υπακοή του Νέου Αδάμ προς το θέλημα του Πατέρα Του. Ο Σταυρός είναι απόδειξη έμπρακτης υπακοής και αγάπης και καθίσταται τόπος συμφιλίωσης. Έτσι μέσα από τον Σταυρό ανοίγει ο Παράδεισος που είναι η κοινωνία με τον Θεό. Στον παλαιό παράδεισο ξεκίνησε η καταδίκη λόγω της παρακοής του προπάτορα Αδάμ.

Στο Σταυρό ο Χριστός σηκώνει το βάρος της αμαρτίας. Τον βλέπει ο Πατέρας και αποστρέφει το πρόσωπό Του για πρώτη φορά. Ίσως η ιερή αγωνία, η προσευχή στη Γεσθημανή και οι θρόμβοι αίματος (Ακ. 22: 44) αναφέρονται σε αυτή τη στιγμή. Η δυσωδία της αμαρτίας δεν ταιριάζει με την αναμαρτησία του Υιού. Ομοιάζει με πικρό ποτήρι. Ο Πατέρας βλέπει την αμαρτία του κόσμου στο πρόσωπο του Υιού και δεν ανέχεται την δυσωδία της. Πρώτη φορά ο Υιός αντιμετωπίζει αυτή την δυσκολία και

φωνάζει με ανοιχτή αγκαλιά: «ὁ Θεός μου, ὁ Θεός μου, εἰς τί με ἐγκατέλιπες;» (Μκ. 15: 34). Αυτό δεν το έκανε ο παλαιός Αδάμ. Με σκυμμένο κεφάλι σιωπηλά φεύγει από τον Παράδεισο. Τώρα ο Νέος Αδάμ φωνάζει και ανοίγει ο Παράδεισος που είναι η αγκαλιά του Πατέρα. Ο Υιός του ανθρώπου κραυγάζει: «τετέλεσται» (Ιω.19:30). Εκεί ολοκληρώνονται οι προφητείες της Παλαιάς Διαθήκης.

Εκτός όμως από τον Ησαΐα και ο προφήτης Ζαχαρίας εμπεριέχει σημαντικές προφητικές εικόνες που συνδέονται με το μαρτύριο του Σταυρού. Στο Ζαχ. 12:10 καταγράφεται: «καὶ ἐπιβλέψονται πρὸς με, ἀνθ' ὧν κατωρχήσαντο». Επ' αυτού, ο προφήτης αναφέρεται στην μελλοντική μεταστροφή και μετάνοια του «οἴκου Δαβίδ» και των κατοίκων της Ιερουσαλήμ που δηλώνεται με το ρ. «επιβλέψονται». Έτσι, ο Θεός ταυτίζεται θεολογικά με τον πάσχοντα υπονοώντας ότι όποιος πλήττει τον απεσταλμένο του Θεού, πλήττει τον ίδιο τον Θεό (Peterson, 1995).

Η χριστιανική παράδοση πάλι παρέχει στο συγκεκριμένο στίχο μια χριστολογική διάσταση συνδέοντάς το με το πρόσωπο του Χριστού. Ο Ευαγγελιστής Ιωάννης παραθέτει: «ὄψονται εἰς ὃν ἐξεκέντησαν» (Ιω. 19:37) και αναφέρεται στη λόγχευση της πλευράς του Χριστού, όπου ο νεκρός δοκιμάζεται από τον εκατόνταρχο Κορνήλιο, ο οποίος βλέπει «αἷμα και ὕδωρ» (Ιω. 19:34), ενώ η Εκκλησία είδε με τη σειρά της σε αυτή την πράξη την προτύπωση του Βαπτίσματος και της Θείας Ευχαριστίας.

Τέλος, ο Ζαχαρίας αναφέρεται και στον ποιμένα που πλήττεται: «...πάταξον τὸν ποιμένα, καὶ διασκορπισθήσονται τὰ πρόβατα» (Ζαχ. 13:7). Ο Χριστός αναφέρεται στην προφητεία αυτή, όταν προειδοποιεί τους μαθητές στο μυστικό Δείπνο. Ο ποιμένας πλήττεται και το ποίμνιο διασκορπίζεται. Ο Σταυρός φανερώνει τον καλό ποιμένα που σώζει τα πρόβατα χαρίζοντας την ζωή Του υπέρ αυτών.

Όπως προκύπτει, η Παλαιά Διαθήκη προαναγγέλλει το Πάθος του Μεσσία. Η αποδοχή αυτής της εικόνας υπήρξε δύσκολη για πολλούς. Η ανθρώπινη προσδοκία αναζητούσε συχνά έναν ένδοξο και πανίσχυρο απελευθερωτή. Όμως η προφητεία διαπαιδαγωγεί για κάτι διαφορετικό. Η θεία δύναμη αποκαλύπτεται μέσα από τον δρόμο της ταπείνωσης. Για τον λόγο αυτό ο Σταυρός γίνεται το σκάνδαλο στην ανθρώπινη λογική, αλλά σοφία και δύναμη Θεού για τους πιστούς (Α' Κορ. 1:18). Πράγματι η μορφή του πάσχοντος δούλου ανατρέπει τις ανθρώπινες αντιλήψεις περί δόξας. Ο Μεσσίας ενώ έχει τη δύναμη δεν καταργεί τον πόνο αλλά τον ενδύεται.

Εισέρχεται μέσα σε αυτόν και τον συντρίβει ως Θεάνθρωπος εκ των έσω. Ο Σταυρός γίνεται η αφορμή να φανερωθεί η αγάπη του Θεού η οποία φθάνει μέχρι τα έσχατα.

Η μεσσιανική ελπίδα στην Παλαιά Διαθήκη συνδέεται με την δικαιοσύνη, την αποκατάσταση και την θεία κυριαρχία (Mawikere et all., 2025). Ο Σταυρός πράγματι φαίνεται εξωτερικά ως αδικία. Όμως η θεολογική όψη είναι τελείως διαφορετική. Δεν ατενίζει μόνο στο παρόν, αλλά ο χρόνος ενώνεται με το μέλλον. Έτσι η θεωρία του Σταυρού ως όπλο σωτηρίας, προσφέρει την επιθυμητή δικαιοσύνη και αποκατάσταση. Ο Σταυρός κυριαρχεί στον θάνατο και γίνεται Ζωοποιός. Αυτό επειδή ο Αθώος πάσχει υπέρ των ενόχων και σκορπά την σωτηρία. Επομένως, το μαρτύριο του Σταυρού αποτελεί την ολοκλήρωση της προφητικής παράδοσης. Ο Δούλος του Γιαχβέ, ο πάσχων δίκαιος των Ψαλμών, ο υψωμένος όφης, το πασχάλιο αρνί, ο κεντημένος του Ζαχαρία και ο πληγωμένος ποιμένας συναντώνται στο πρόσωπο του Εσταυρωμένου Ιησού Χριστού.

Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, το μαρτύριο του Σταυρού στην Παλαιά Διαθήκη αποκαλύπτει την ενότητα του σχεδίου της Θείας Οικονομίας. Ο Θεός είναι ο ποιητής και δημιουργός του απ' αιώνος μυστηρίου, έτσι προαναγγέλλει, προτυπώνει και αποκαλύπτει σταδιακά τον Μεσσία. Αυτός θα σώσει τον κόσμο μέσα από το Πάθος Του. Ο Σταυρός αν και φοβερό μαρτύριο, καθίσταται το φοβερό σημείο της νίκης κατά του θανάτου. Η Εκκλησία διαβάζει χριστολογικά τις προφητείες και ευγνωμονεί για την απόκτηση του μεγάλου όπλου του Σταυρού. Με αυτό κατατροπώνει όλες τις αντικείμενες δυνάμεις και αποκτά την ελπίδα της σωτηρίας. Με τον Σταυρό ολοκληρώνεται η προφητεία της Παλαιάς Διαθήκης και εκπληρώνεται η θεϊκή υπόσχεση του πρωτευαγγελίου στην Γένεση. Το κεφάλι του φιδιού συντρίβεται με την δύναμη του Τιμίου και Ζωοποιού Σταυρού.

4.3 Οι προφητείες της Αναστάσεως μέσα στην Παλαιά Διαθήκη

Αναμφίβολα η Ανάσταση του Ιησού Χριστού αποτελεί βασικό πυλώνα της βιβλικής θεολογίας, το αποκορύφωμα της Θείας Οικονομίας και το κέντρο της χριστιανικής πίστεως. Είναι η νίκη της Ζωής επί του θανάτου που παρέχει τη δυνατότητα της καινής απαρχής στη δημιουργία και επιβεβαιώνει πανηγυρικά ότι ο Εσταυρωμένος Χριστός είναι ο Μεσσίας, ο Υιός του Ανθρώπου και Σωτήρας του κόσμου «...εἰ δὲ Χριστὸς οὐκ ἐγήγερται, ματαία ἡ πίστις ὑμῶν» (Α' Κορ.15:17). Για

αυτό και η Καινή Διαθήκη θεωρεί την Ανάσταση του Χριστού ως εκπλήρωση των Γραφών, γεγονός που επιβεβαιώνεται από τον ίδιο τον Κύριο που εξηγεί στους μαθητές του: «ἐν πάσαις ταῖς γραφαῖς τὰ περὶ ἐαυτοῦ.... ἐν τῷ νόμῳ Μωϋσέως καὶ προφήταις καὶ ψαλμοῖς» (Λκ. 24:27).

Μολονότι στην Παλαιά Διαθήκη το ζήτημα της Ανάστασης δεν διατυπώνεται με σαφήνεια παρόλα αυτά υπάρχουν σημαντικές προφητικές μαρτυρίες και τυπολογικές προεικονίσεις που φανερώνουν την ελπίδα της νίκης της ζωής επί του θανάτου. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, στο παρόν υποκεφάλαιο γίνεται ερμηνευτική ανάλυση των κυριότερων προφητειών και προτυπώσεων της Αναστάσεως μέσα στη Παλαιά Διαθήκη. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στους Ψαλμούς 15 και 21, στον Ησαΐα (Ησ. 53), στον Ωσηέ (Ωσ. 6), στον Ιωνά (Ιων. 2:1-11) και στον Δανιήλ. (Δαν.12:2) διότι η χριστιανική παράδοση ανέγνωσε στους στίχους τους προαναγγελίες της Αναστάσεως του Χριστού και κατ' επέκταση της αναστάσεως των νεκρών.

Συγκεκριμένα, ο Ψαλμός 15 (στη μτφρ. των Ο΄) αποτελεί ένα από τα σπουδαιότερα παλαιοδιαθηκικά χωρία μεσσιανικά αποσπάσματα, όπου ο Δαβίδ αναφέρει χαρακτηριστικά: «...ὅτι οὐκ ἐγκαταλείψεις τὴν ψυχὴ μου εἰς ᾗδην, οὐδὲ δώσεις τὸν ὅσιον σου ἰδεῖν διαφθοράν» (Ψαλμ. 15:10). Είναι πολύ σημαντικό να επισημανθεί ότι ο άνθρωπος βρίσκεται στα πρόθυρα του θανάτου και ο ποιητής εκφράζει τη βεβαιότητα ότι μπορεί το σώμα του πιστού Ιουδαίου να κινδυνεύει αλλά ο ίδιος νιώθει σίγουρος με την παρουσία του Γιαχβέ στον ιερό τόπο, όπου και βρίσκει καταφύγιο (Καϊμάκης, 1994:106).

Και ενώ ο στίχος αυτό σύμφωνα με την Παλαιά Διαθήκη δεν είναι δυνατόν να αναφέρεται στην ανάσταση αυτό το χωρίο ερμηνεύεται ξεκάθαρα στη Καινή Διαθήκη ως προφητεία αναφερόμενη στην Ανάσταση του Χριστού. Μάλιστα στις Πράξεις των Αποστόλων ο απόστολος Πέτρος παραθέτει αυτόν τον Ψαλμό στο κήρυγμά του την ημέρα της Πεντηκοστής. Εξηγεί πως ο Δαβίδ δεν αναφέρονταν στον εαυτό του, καθώς «καὶ ἐτελεύτησε καὶ ἐτάφη» (Πραξ. 2:29) και ο τόπος του μνήματος ήταν γνωστός. Επομένως, προφητικά ομιλεί για την Ανάσταση του Χριστού ότι: «οὔτε ἐγκατελείφθη εἰς ᾗδην οὔτε ἡ σὰρξ αὐτοῦ εἶδε διαφθοράν» (Πραξ. 2:31). Πράγματι η αποστολική ερμηνεία είναι καθοριστική. Ο Ψαλμός 15 αποτελεί θεόπνευστη προφητεία για τον Αναστημένο Χριστό. Επίσης, η «διαφθορά», δηλαδή η σήψη δεν θα ισχύσει για τον Όσιο, αφού ο Χριστός είναι η πραγματική ζωή (Ιω. 11:25) και ο θάνατος δεν θα έχει

εξουσία πάνω Του. Η ψυχή Του δεν εγκαταλείπεται στον Άδη και το σώμα Του δεν γνωρίζει φθορά. Στην πάλη ζωής και θανάτου νικάει ο Χριστός ως Ζωοδότης.

Τον ίδιο Ψαλμό χρησιμοποιεί και ο απόστολος Παύλος στην Αντιόχεια της Πισιδίας. Εκεί υπογραμμίζει πως ο Δαβίδ, αφού υπηρέτησε τη γενιά του, *«έκοιμήθη καὶ προσετέθη πρὸς τοὺς πατέρας αὐτοῦ καὶ εἶδε διαφθοράν»*, όμως ο Χριστός τον οποίο ανέστησε ο Θεός *«οὐκ εἶδε διαφθοράν»* (Πραξ. 13: 36-37). Η αξιοποίηση του Ψαλμού από τους δύο κορυφαίους Αποστόλους αποδεικνύει ότι καθίσταται θεμελιώδες αποστολικό επιχείρημα υπέρ της Αναστάσεως παρέχοντας στο ανθρώπινο γένος την καινούργια προοπτική της αθανασίας (Nikolaou (2022)).

Ιδιαίτερη σπουδαιότητα για την Εκκλησία εμφανίζει ο Ψαλμός 21 και συγκεκριμένα ο στίχος 23 που αναφέρει: *«...Διηγῆσομαι τὸ ὄνομά σου τοῖς ἀδελφοῖς μου, ἐν μέσῳ ἐκκλησίας ὑμνήσω σε»* και παρατίθεται στην Προς Εβραίους επιστολή (2:12) του Αποστόλου Παύλου. Εκεί ο Χριστός παρουσιάζεται να απευθύνεται προς τον Θεό Πατέρα, αναγνωρίζοντας τους πιστούς ως «αδελφούς» Του μετά την Ανάστασή Του. Επιπρόσθετα και η φράση *«μνησθήσονται καὶ ἐπιστραφήσονται πρὸς Κύριον πάντα τὰ πέρατα τῆς γῆς»* (Ψαλμ. 21:28) είναι σημαντική διότι, αν και ο συγκεκριμένος ψαλμός εστιάζει στις προφητικές αναφορές του μεσσιανικού Πάθους, ο παρόν στίχος επικεντρώνεται στην οικουμενική διάσταση της λύτρωσης των εθνών. Επ' αυτού, ο Kassianidis (2011) σημειώνει πως οι προφητείες του Πάθους δεν μπορούν να απομονωθούν από την δόξα και την επιτυχία της αποστολής του Μεσσία. Σύμφωνα με αυτό το πλαίσιο, ο παρών ψαλμός δηλώνει πως ο πάσχων δούλος δεν παραμένει στην ατίμωση. Γίνεται η αιτία για δοξολογία και επιστροφή των εθνών στο Θεό. Με την Ανάσταση ως απόλυτα ιστορικό γεγονός, εξηγείται πως ο Σταυρός μετατρέπεται σε νίκη.

Στη νίκη κατά του θανάτου αναφέρεται και το τέταρτο άσμα του Δούλου του Γιαχβέ (Ησ. 52:13 -53:12). Είναι πολύ χαρακτηριστικός ο στίχος *«...Ιδού συνήσει ο παῖς μου και υψωθήσεται και δοξασθήσεται σφόδρα»* διότι, μολονότι η λέξη «παῖς» δήλωνε συχνά τον Ισραήλ, η χριστιανική παράδοση αναγνώρισε σε αυτήν το πρόσωπο του Μεσσία -σωτήρα, αφού η «σύνεση», η «ύψωση» και η «δόξα» που περιγράφονται υπερβαίνουν την περιγραφή ενός απλού προφήτη ή του λαού και παραπέμπουν σε μια θεϊκή διάσταση. Σύμφωνα με τον Mowinckel (2004) το κείμενο χρησιμοποιεί βασιλική γλώσσα (ρ.υψωθήσεται χρησιμοποιείτο για την ενθρόνιση των βασιλέων) προκειμένου

να περιγράψει κάποιον που αρχικά παρουσιάζεται ως απορριπτέος. Αυτή η «θεολογία της αντιστροφής» καθιστά το κείμενο μοναδικό στην παλαιοδιαθηκική γραμματεία.

Σε κάθε περίπτωση η προφητεία δεν σταματάει στον θάνατο με τον δούλο να «παραδίδεται» σε αυτόν. Προχωράει μετά την εκούσια θυσία της ψυχής του, αφού «ὄψεται σπέρμα μακρόβιον» και ότι «βούλεται Κύριος ἀφελεῖν ἀπὸ τοῦ πόνου τῆς ψυχῆς αὐτοῦ, δεῖξαι αὐτῷ φῶς» (Ησ. 53: 10-11). Ο Γιαχβέ ευλογεί και υπόσχεται στον δούλο του μακροζωία και απόκτηση απογόνων, δηλαδή την ανάσταση του νεκρού Ισραήλ. Το σχέδιο του Θεού είναι ξεκάθαρο και αναμένεται να πραγματοποιηθεί με τη βοήθεια του Δούλου του (Καϊμάκης, 1994:79). Αντίστοιχα, η εκκλησιαστική παράδοση θεωρεί ότι η μεταθανάτια δικαίωση εκπληρώνεται με την Ανάσταση του Χριστού. Ο δούλος γεύεται τον θάνατο, αλλά η θυσία του δεν οδηγεί σε αφανισμό και απώλεια, παρά μόνο σε δικαίωση και δόξα.

Ο Kassianidis (2011) πάλι υπογραμμίζει πως ο Δούλος του Κυρίου, σύμφωνα με τον Ησαΐα πάσχει για τα αμαρτήματα όλων των ανθρώπων. Δηλαδή ο θάνατός του έχει εξιλαστήριο χαρακτήρα. Επειδή η θυσία του είναι αποδεκτή από τον Θεό, δεν καταλήγει σε ήττα. Ο δούλος δικαιώνεται και η αποστολή του επιτυγχάνεται. Έτσι, μέσα από την Ανάσταση του Χριστού αποκαλύπτεται το πλήρες νόημα της προφητείας του Δευτεροησαΐα. Δίχως την Ανάσταση, το Πάθος γίνεται μαρτύριο και φοβερό βασανιστήριο ενός αθώου. Όταν όμως εμφανίζεται η Ανάσταση, τα πάντα μετατρέπονται. Ο Εσταυρωμένος γίνεται ο νικητής του αιώνιου εχθρού. Το «φῶς» που βλέπει ο δούλος μετά τον πόνο της ψυχής Του, αποτελεί το ανέσπερο φως της Αναστάσεως που είναι η δικαίωση του έργου Του. Επ' αυτού, ο Mawikere και οι συνεργάτες του (2025) επισημαίνουν πως η μεσσιανική ελπίδα στην Παλαιά Διαθήκη αποτελεί τον συνδετικό κρίκο που ενώνει τον πόνο, τη δικαιοσύνη, την αποκατάσταση και την τελική κυριαρχία του Θεού.

Ο Ησαΐας στους στίχους 53:10-12 φαίνεται ότι εκφράζει αυτή την ενότητα με τον πιο βαθύ τρόπο. Ο Μεσσίας πάσχει, όμως μέσα στο πάθος Του έρχεται η αποκατάσταση και η δικαίωση των πολλών. Η Ανάσταση γίνεται η θεϊκή απάντηση στον σταυρικό πόνο.

Μία από τις πλέον σαφείς προτυπώσεις της Αναστάσεως στη Παλαιά Διαθήκη είναι ο τύπος του Ιωνάς. Ο προφήτης Ιωνάς μένει «ἐν τῇ κοιλίᾳ τοῦ κήτους τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας» (Ιων. 2:1) και στη συνέχεια εξέρχεται ζωντανός με σκοπό να κηρύξει

στη Νινευή την καταστροφή της. Ο ίδιος ο Χριστός αναφέρεται στο γεγονός αυτό και το ερμηνεύει ως τύπο της ταφής και της Αναστάσεώς Του που καταγράφεται από τον Ευαγγελιστή Ματθαίο: *«ὥσπερ γὰρ ἦν Ἰωνᾶς ἐν τῇ κοιλίᾳ τοῦ κήτους τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας, οὕτως ἔσται ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ καρδίᾳ τῆς γῆς»* (Μτ. 12,40). Στο σημείο αυτό πρέπει να επισημανθεί ότι το σκοτάδι που επικρατούσε στην κοιλιά του κήτους ισοδυναμούσε με αυτό που σκέπαζε τη Σεώλ, όπου η ανθρώπινη ύπαρξη στερούνταν κάθε ελπίδα και διαχωρίζεται από τον κόσμο των ζωντανών (Κωνσταντίνου, 1983). Μολονότι ο προφήτης βρίσκεται στην κοιλιά του κήτους, δεν πεθαίνει. Μένει ζωντανός επί τρία μερόνυχτα. Για την χριστιανική τυπολογία, αυτή η παραμονή λειτουργεί ως προτύπωση της τριήμερου ταφής του Χριστού. Η έξοδός του Ιωνά από το κήτος συμβολίζει την ανάδυση από τον Άδη και την επιστροφή στη ζωή. Ο Χριστός εφάρμοσε την τυπολογία αυτή για τον εαυτό Του αποκαλώντας την ως *«σημεῖον Ἰωνᾶ»* (Μτ. 12:39).

Η Παπασπύρου (2024) σημειώνει την τυπολογική ερμηνεία του Ιωνά, όπως χρησιμοποιείται από τον ίδιο το Χριστό. Το καινούργιο που προσθέτει είναι ότι ο Πανάγιος Τάφος γίνεται η «καρδιά της γης» που υποδέχεται τον Υιό του ανθρώπου. Η ερμηνεία αυτή αποκτά βαρύτητα, καθώς αποδεικνύει ότι η Παλαιά Διαθήκη δεν περιέχει μόνο ρητές προφητείες αλλά και γεγονότα τα οποία λειτουργούν ως τύποι του μυστηρίου του Χριστού.

Επίσης, το πρόσωπο του Ιωνά συνδέεται και με το κήρυγμα της μετάνοιας. Μετά την έξοδό του από το κήτος κηρύσσει την μετάνοια στη πόλη της Νινευή. Οι κάτοικοι ακούν τον λόγο του και επιστρέφουν σε μετάνοια. Το αντίστοιχο συμβαίνει στην ιστορία της Εκκλησίας. Μετά την Ανάσταση του Χριστού, το κήρυγμα της σωτηρίας απλώνεται σε όλα τα έθνη. Πολλοί μεταβάλουν την ζωή τους με την μετάνοια και η Ανάσταση δεν αφορά μόνο τους μαθητές, αλλά καθίσταται η αρχή της Καθολικής και Αποστολικής Εκκλησίας.

Εκτός από την περιπέτεια του Ιωνά στο βιβλίο του προφήτη Ωσηέ απαντάται ένα ακόμη σημαντικό χωρίο: *«ἀναστήσει ἡμᾶς μετὰ δύο ἡμέρας, τῇ ἡμέρᾳ τῇ τρίτῃ ἀναστησόμεθα καὶ ζησόμεθα ἐνώπιον αὐτοῦ»* (Ωσ. 6:2). Μέσω αυτού ο προφήτης προσκαλούσε τον Ισραήλ σε μετάνοια ενώ το χρονικό διάστημα είναι συμβολικό ρητορικό και δηλώνει μια σύντομη αλλά αποφασιστική περίοδο αποκατάστασης του Ισραήλ από την εξορία και την πνευματική παρακμή. Η «τρίτη ημέρα» συμβολίζει το

σημείο όπου η θεϊκή επέμβαση καθίσταται πλέον ορατή και σωτήρια. (Dearman, 2010). Για την χριστιανική παράδοση, το απόσπασμα σχετίζεται με το πρόσωπο του Χριστού και όπως δηλώνει ο απόστολος Παύλος ο Χριστός αναστήθηκε *«τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ κατὰ τὰς Γραφάς»* (Α΄ Κορ. 15:4). Μπορεί ο Απόστολος των εθνών να μην κατονομάζει το συγκεκριμένο χωρίο, όμως η Εκκλησία απέδωσε στον προφήτη Ωσηέ τη διατύπωση. Η τρίτη ημέρα γίνεται το σύμβολο της θείας επέμβασης, της ανακαίνισης και της ζωής.

Το χωρίο του Ωσηέ αποδεικνύει πως ο Θεός δεν εγκαταλείπει τον λαό Του στον θάνατο και στη κρίση. Είναι ο Θεός της ελπίδας που πάντοτε θεραπεύει και ζωοποιεί. Αυτή η αγάπη Του εκπληρώνεται πλήρως στον Υιό Του. Ο Χριστός πάσχει και πεθαίνει, αλλά ανασταίνεται την τρίτη ημέρα.

Επίσης, και η φράση *«ζησόμεθα ενώπιον αὐτοῦ»* αποκτά εκκλησιολογική διάσταση. Η Ανάσταση του Χριστού δεν αφορά μόνο το πρόσωπό Του. Μέσα από αυτήν ανοίγεται η δυνατότητα ζωής και αθαρσίας για όλη την ανθρωπότητα. Όσοι μετέχουν στην εν Χριστώ ζωή απολαμβάνουν τον ίδιο τον Θεό μέσα από τις άκτιστες ενέργειές Του. Η Ανάσταση προσφέρει την δωρεά της μετοχικότητας του Θεού που είναι η νέα ζωή της Εκκλησίας.

Τέλος, είναι σημαντικό να επισημανθεί ότι και στο βιβλίο του Δανιήλ απαντά σαφή παλαιοδιαθηκική μαρτυρία για την ανάσταση των νεκρών. Πρόκειται για ένα χωρίο με έντονο ερευνητικό ενδιαφέρον *«...καὶ πολλοὶ τῶν καθευδόντων ἐν γῆς χώματι ἐξεγερθήσονται, οὗτοι εἰς ζωὴν αἰώνιον, καὶ οὗτοι εἰς ὄνειδισμόν καὶ εἰς αἰσχύνην αἰώνιον»* (Δαν. 12:2) που αναφέρεται σε αυτούς που πρόκειται να αναστηθούν. Δεν θα αναστηθούν μόνο οι ευσεβεῖς αλλά και αυτοί που προορίζονται για την αιώνια κατακραυγή και θλίψη (Καϊμάκης, 1994:132-134, Δόϊκος, 1960:82-83). Για τον Ισραήλ η δικαιοσύνη του Θεού απαιτεί η τελική κατάσταση των δικαίων να είναι διαφορετική από εκείνων που απαρνήθηκαν το νόμο του Θεού (Καϊμάκης, 1994:132-134). Οι διακριτοὶ προορισμοὶ και η ηθική ανταπόδοση επιβεβαιώνουν ότι η ανάσταση δεν είναι απλώς μια επιστροφή στη ζωή, αλλά μια κρίση (Goldingay, 2008). Τέλος, σύμφωνα με τον Collins (1993), το απόσπασμα 12:2 αποτελεί την πρώτη σαφή αναφορά για μια δίκαιη ανταπόδοση μετά θάνατον στην Παλαιά Διαθήκη. Σε αντίθεση με παλαιότερες αντιλήψεις όπου ο θάνατος ισοπέδωνε όλους τους ανθρώπους στον Άδη, ο Δανιήλ διδάσκει ότι η πίστη στον Θεό κατά τη διάρκεια των διωγμών (στην

προκειμένη περίπτωση, των διωγμών του Αντιόχου Δ' Επιφανούς) διασφαλίζει μια θέση στην εσχατολογική βασιλεία.

Εύλογα αντιλαμβάνεται κανείς την σημασία του στίχου, καθώς αποδεικνύει ότι στην αποκαλυπτική προφητεία του Δανιήλ, η ελπίδα της ανάστασης αποκτά μορφή. Οι νεκροί που κοιμούνται στο χώμα της γης θα εγερθούν. Ο θάνατος δεν απειλεί με οριστική εξαφάνιση, αλλά η εικόνα του ύπνου λαμβάνει την θέση του. Δημιουργεί μία ελπίδα ζωής, καθότι το επόμενο στάδιο είναι η εγρήγορση. Η ανάσταση είναι εκείνη που θα οδηγήσει είτε σε αιώνια ζωή, είτε σε κρίση. Με τον τρόπο αυτό η ανάσταση συνδέεται με την τελική δικαιοσύνη του Θεού.

Ο Νικολαου με τη σειρά του (2022) επισημαίνει τον έντονα αποκαλυπτικό και εσχατολογικό χαρακτήρα του βιβλίου μέσα από θεματικές ενότητες, την αιώνια βασιλεία, την μελλοντική κρίση και την ανάσταση των νεκρών. Αυτή η προοπτική έχει βαρύνουσα σημασία για την κατανόηση της Ανάστασης του Χριστού που γίνεται η απαρχή των κεκοιμημένων.

Για την χριστιανική παράδοση το χωρίο του Δανιήλ (Δαν. 12:2) φωτίζεται με την Ανάσταση του Χριστού. Η «ἀπαρχή τῶν κεκοιμημένων» (Α΄ Κορ. 15:20) είναι ο Χριστός, αφού Εκείνος πρώτος νικάει τον θάνατο και οδηγεί στην άφθαρτη ζωή. Ο Δανιήλ προαναγγέλλει την γενική ανάσταση και τοποθετεί αρχηγό τον Χριστό. Οπότε παύει πλέον η ανάσταση των νεκρών να είναι μια αφηρημένη ελπίδα και θεμελιώνεται στο ιστορικό γεγονός της Ανάστασης του Κυρίου. Επίσης, σύμφωνα με τον Goldingay (2008) ο Δανιήλ συνδέει την ανάσταση με την τελική κρίση που τοποθετείται στα έσχατα του χρόνου και με την αιώνια κατάσταση, που λειτουργεί ανταποδοτικά. Αυτό σημαίνει πως η Ανάσταση του Χριστού αποκτά και δικανική διάσταση. Ο Θεός δικαιώνει τον Υιό Του και αποκαθιστά την δικαιοσύνη, αφού η αδικία, ο θάνατος και η φθορά δεν διαθέτουν την τελευταία λέξη. Η Ανάσταση αποτελεί την αρχή της τελικής δικαίωσης του Θεού μέσα στην ιστορία.

Συνοψίζοντας, οι προφητείες της Αναστάσεως δεν μπορούν να αποσπαστούν από τις προφητείες του Πάθους. Η Παλαιά Διαθήκη είναι γεμάτη από προφητείες και προεικονίσεις από αφορούν στα γεγονότα της επίγειας ζωής του Χριστού, στο Πάθος, τον θάνατο και τη σωτηριώδη αποστολή Του (Impantokratoros, 2010) Η Ανάσταση αποτελεί το γεγονός που ενοποιεί και νοηματοδοτεί όλες αυτές τις προφητείες. Χωρίς την ύπαρξή της η τραγικότητα του Πάθους θα έπνιγε την δικαιοσύνη και την ελπίδα

αποκατάστασης. Με την Ανάσταση, το Πάθος γίνεται νίκη και ελπίδα, διότι δεν είναι απλώς η συνέχεια μετά τον Σταυρό, αλλά το αποκαλυπτικό κλειδί του. Με το κλειδί αυτό οδηγείται η θλίψη στην ελπίδα και η λύπη στη χαρά, αφού ο Εσταυρωμένος είναι ο Αναστάς. Ο πάσχων δούλος είναι ο δοξασμένος Κύριος. Ο ενταφιεσμένος Υιός του Ανθρώπου είναι ο νικητής του Άδη. Επομένως, η Παλαιά Διαθήκη προετοιμάζει την κατανόηση του αναγνώστη μέσα από εικόνες και θεοφάνειες που ενώνουν τον πόνο με την δόξα και τον θάνατο με την ζωή. Μάλιστα, μέσα από την προφητική παράδοση διαπαιδαγωγείται ο άνθρωπος για να κατανοήσει το μυστήριο της αφθαρσίας και γνωρίζει καλύτερα τον Θεό όχι μόνο ως Δημιουργό και Κύριο της ιστορίας, αλλά και εξουσιαστή του θανάτου. Συνεπώς, η Ανάσταση είναι το πλήρωμα της παλαιοδιαθηκικής ελπίδας, συνέχεια και η εκπλήρωση του σχεδίου της Θείας Οικονομίας.

Συμπεράσματα

Στο παρόν κείμενο συνοψίζονται τα ευρήματα της μελέτης σύμφωνα με το σκοπό που τέθηκε στην εισαγωγή της εργασίας. Η ερευνητική πορεία ολοκληρώνεται με την επαλήθευση των παρακάτω θέσεων και η μελέτη καταλήγει στα ακόλουθα συμπεράσματα:

Αναφορικά με το πρώτο ερευνητικό ερώτημα που τέθηκε στην εισαγωγή για το ποιες είναι οι βασικές αναφορές των προφητών σε σημαντικά γεγονότα της ζωής του Θεανθρώπου, όπως η καταγωγή, η γέννηση, η Σταύρωση και η Ανάστασή Του αποδείχθηκε ότι η Παλαιά Διαθήκη προσφέρει ένα ευρύ φάσμα αναφορών στα σημαντικά γεγονότα της ζωής του Χριστού. Σχετικά με την καταγωγή Του, υπάρχουν οι πατριαρχικές επαγγελίες αλλά και η δαυιδική γραμμή που συγκροτούν τη θεολογική βάση της μεσσιανικής καταγωγής.

Ως προς τη γέννηση, απαντούν οι προφύτες Ησαΐας και Μιχαΐας, οι οποίοι προσφέρουν καίριες μαρτυρίες για τον χαρακτήρα και τον τόπο έλευσης του Μεσσία. Ο χρόνος της έλευσης αποκαλύπτεται μέσα από την προοπτική του Δανιήλ, ο οποίος συνέβαλε καθοριστικά στη διαμόρφωση της μεσσιανικής αναμονής. Ο Ησαΐας και ο Μαλαχίας, προαναγγέλλουν την έλευση του Τιμίου Προδρόμου. Αυτό δείχνει την λεπτομέρεια που περιέχουν οι προφητείες, αφού παρουσιάζουν ακόμη και την προετοιμασία της δημόσιας δράσης του Χριστού.

Άλλο σημαντικό γεγονός είναι η Σταύρωση. Εδώ υπήρξαν οι μαρτυρίες του Ησαΐα 53, του Ψαλμού 21, του χάλκινου φιδιού, του πασχάλιου αμνού και των προφητειών του Ζαχαρία. Μέσα από αυτές εξήχθη το συμπέρασμα πως το πάθος Μεσσία δεν είναι ένα τυχαίο γεγονός. Βρίσκεται προεικονισμένο και θεολογικά ερμηνευμένο ήδη στη Παλαιά Διαθήκη. Η Ανάσταση, που αποτελεί την βάση της χριστιανικής πίστης, προφητεύεται μέσα από τον Ψαλμό 15, τον Ωσηέ, τον Ιωνά, τον Ησαΐα και τον Δανιήλ. Αυτοί ανέδειξαν την αφθαρσία του Μεσσία και μέσω Αυτού η ζωή θριαμβεύει του θανάτου και της φθοράς. Συνεπώς, τα μεγάλα γεγονότα της ζωής του Θεανθρώπου, παρουσιάζονται στη Καινή Διαθήκη ως γεγονότα που έχουν προφητευτεί και εκπληρώνονται. Δηλαδή δεν είναι ασύνδετες ιστορικές συγκυρίες αλλά η πλήρωση μιας μακριάς προφητικής και τυπολογικής προετοιμασίας που αποδεικνύει την αγάπη και την πρόνοια του Θεού μέσα στην ιστορία.

Σχετικά με το δεύτερο ερευνητικό ερώτημα που αφορούσε το ποια είναι τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και το μεσσιανικό έργο του Χριστού, όπως αυτά προκύπτουν από την παλαιοδιαθηκική μαρτυρία, απαντάται μέσα από την έρευνα. Πρώτα από όλα παρουσιάστηκε ένας Μεσσίας που στο σύνολο των χαρακτηριστικών του εμφανίζει μια διττή εικόνα, που όμως συγκροτεί την ολοκληρωμένη χριστολογική ταυτότητα. Συγκεκριμένα, ο Μεσσίας εμφανίζεται με δύο όψεις, από την μία παρουσιάζεται ως βασιλιάς και άρχοντας ειρήνης, ενώ από την άλλη ως πάσχων δούλος. Εμφανίζεται ως Υιός του Ανθρώπου με ουράνια δόξα, αλλά και ως πρόσωπο που ταπεινώνεται. Επίσης, προβάλλεται ως το φως των εθνών, ποιμένας, αμνός, κριτής και λυτρωτής.

Από τη σύνθεση αυτών των χαρακτηριστικών καθίσταται σαφές πως το μεσσιανικό έργο του Χριστού κατέχει πολλές ιδιότητες. Είναι ταυτόχρονα βασιλικό, προφητικό, ιερατικό και σωτηριολογικό. Δεν περιορίζεται κάτω από την ομπρέλα της εθνικής αποκατάστασης και της ηθικής διδασκαλίας. Το έργο Του αφορά την πλήρη αποκάλυψη του σχεδίου του Θεού. Δηλαδή τη συμφιλίωση του ανθρώπου με τον Θεό, τη νίκη κατά της αμαρτίας και του θανάτου, την ανακαίνιση της ανθρωπίνης φύσης και τη συγκρότηση του νέου λαού του Θεού, χωρίς να υπάρχει το εθνικοφυλετικό κριτήριο. Ο Χριστός της Παλαιάς Διαθήκης είναι ο Σωτήρας του κόσμου και όχι ένα πολιτικό πρόσωπο ανερχόμενου ηγέτη.

Αναφορικά με το τρίτο ερευνητικό ερώτημα για το ποιοι είναι οι συμβολισμοί που χρησιμοποιούνται από τους προφήτες αναφορικά με το πρόσωπο του Υιού του Ανθρώπου και ποια η σημασία τους, επισημαίνεται ότι οι προφήτες και γενικότερα η βιβλική παράδοση μέσα από την έρευνα χρησιμοποιεί πλούσια συμβολική γλώσσα για να αποδώσει το πρόσωπο και την αποστολή του Μεσσία. Το πιο χαρακτηριστικό παράδειγμα βρίσκεται στον τίτλο «Υιός του Ανθρώπου», καθώς συνδυάζει το ανθρώπινο στοιχείο με την αποκαλυπτική και ουράνια διάσταση της δόξας. Επίσης ο «πάσχων Δούλος» δείχνει την ταπεινή και λυτρωτική πλευρά της μεσσιανικής αποστολής. Ο «Αμνός» αποκαλύπτει την εκούσια θυσιαστική διάσταση που πλημμυρίζει από αγάπη. Ο «Ποιμένας» εκφράζει την ποιμαντική και σωτηριολογική μέριμνα. Ο «Άρχων Ειρήνης» φανερώνει την ειρηνοποιητική και βασιλική αποστολή. Το μυστήριο του Πάθους αποτυπώνεται από τον τίτλο «κεντημένος» ή «πληγωμένος».

Οι προτυπώσεις του «Υψωμένου όφι» και του «πασχαλινού αρνιού» καταδεικνύουν την εξιλαστήρια και θεραπευτική λειτουργία του Σταυρού.

Η σημασία όλων αυτών των συμβολισμών επιτρέπει την σωστή διαπαιδαγώγηση μέσω της Παλαιάς Διαθήκης. Έτσι παρουσιάζει ένα πρόσωπο που δεν μπορεί να περιοριστεί σε στενά πλαίσια καθότι είναι ο Θεάνθρωπος. Κατά τον τρόπο αυτό, οι συμβολισμοί αποκτούν θεολογική προσέγγιση αποσκοπώντας στην ανάδειξη του μυστηρίου του Χριστού. Η παλαιοδιαθηκική προφητεία αποδίδει στην εντέλεια το πρόσωπο της ταπείνωσης και της δόξας. Παρουσιάζει χωρίς εμπόδια και κολλήματα τόσο το Πάθος όσο και την βασιλεία και προσφέρει παράλληλα την ανάγνωση των δύο φύσεων στο πρόσωπο του Μεσσία.

Το τέταρτο και τελευταίο ερώτημα περιέχει τον προβληματισμό περί του πως αναδεικνύεται ο ρόλος του Μεσσία και πως φανερώνεται, μέσα από αυτόν, το σχέδιο της σωτηρίας. Ολόκληρη η έρευνα κατέδειξε πως ο ρόλος του Μεσσία είναι κεντρικός μέσα στη Παλαιά Διαθήκη, αφού είναι ο αποκλειστικός φορέας και διεκπεραιωτής της Θείας Οικονομίας. Είναι ο Μεσίτης μέσω Του οποίου αποκαθίσταται η διασαλευμένη σχέση Θεού και ανθρώπων. Οπότε η σωτηρία δεν παρουσιάζεται ως απλή πολιτική απελευθέρωση ή ακόμη και θρησκευτική δικαίωση. Είναι η προσδοκώμενη ανακαίνιση με την άφεση των αμαρτιών, την θεραπεία, την συμφιλίωση, τη νίκη κατά του θανάτου, την ανασύσταση του λαού του Θεού και άνοιγμα της σωτηρίας προς όλα τα έθνη. Ο ρόλος του Μεσσία είναι να ανοίξει την αγκαλιά του Θεού σε μια μετοχική ένωση των άκτιστων Ενεργειών Του προς όλα τα έθνη, ώστε να οδηγηθούν στον ποθητό αγιασμό τους.

Μέσα από μία σταδιακή πορεία αποκαλύπτεται το σχέδιο της Θείας Οικονομίας. Η πορεία αυτή ακολουθεί το εξής σχεδιάγραμμα: προχριστιανική αποκάλυψη, προφητική αναμονή, προετοιμασία του λαού, έλευση του Μεσσία, Πάθος Σταυρός και Ανάσταση. Μπορεί ακόμη μέσα στη Παλαιά Διαθήκη να μην παρουσιάζεται η τελική μορφή της αποκάλυψης, όμως προσφέρει θεμελιώδη στοιχεία αυτής. Με την παρουσία του Μεσσία στην ανθρώπινη ιστορία, αποκαλύπτεται ότι ο Θεός είναι αγάπη και δεν εγκαταλείπει το δημιούργημά Του στη φθορά του θανάτου. Ο ίδιος σηκώνει την ανθρώπινη τραγωδία και οδηγεί την δημιουργία στη σωτηρία.

Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία

- Albertz, R. (1994). *A history of Israelite religion in the Old Testament period*. Westminster John Knox Press.
- Baskin, J. R. (1983). Origen on Balaam: The dilemma of the unworthy prophet. *Vigiliae Christianae*, 37(1), 22–35.
- Beale, G. K. (1999). *The book of Revelation*. Eerdmans.
- Beale, G. K. (2011). *A New Testament biblical theology: The unfolding of the Old Testament in the New*. Baker Academic.
- Beasley-Murray, G. R. (1983). The interpretation of Daniel 7. *The Catholic Biblical Quarterly*, 45(1), 44–58.
- Blenkinsopp, J. (2000). *Isaiah 1–39: A new translation with introduction and commentary*. Yale University Press.
- Blenkinsopp, J. (2002). *Isaiah 40–55: A new translation with introduction and commentary*. Yale University Press.
- Bolen, T. (2022). The Messiah in Isaiah 7:14: The Virgin Birth. *The Master's Seminary Journal*, 33(2), 271–295.
- Brown, R. E. (1993). *The birth of the Messiah: A commentary on the infancy narratives in the Gospels of Matthew and Luke* (Updated ed.). Doubleday.
- Brown, R. E. (1994). *The death of the Messiah: From Gethsemane to the Grave* (Vol. 2). Doubleday.
- Brown, R. E. (1997). *An introduction to the New Testament*. Doubleday.
- Brueggemann, W. (2014). *The message of the Psalms: A theological commentary*. Augsburg Fortress.
- Caragounis, C. C. (1986). *The Son of Man: Vision and interpretation* (Wissenschaftliche Untersuchungen zum Neuen Testament, No. 38). Mohr Siebeck.
- Carroll Stuhlmueller, C. (1959). The theology of creation in Second Isaias. *The Catholic Biblical Quarterly*, 21(4), 429–467.
- Childs, B. S. (1979). *Introduction to the Old Testament as scripture*. Fortress Press.
- Collins, J. J. (1984). *The apocalyptic imagination: An introduction to the Jewish matrix of Christianity*. Crossroad.
- Collins, J. J. (1993). *Daniel: A commentary on the Book of Daniel* (Hermeneia: A Critical and Historical Commentary on the Bible). Fortress Press.

- Day, J. (1985). *God's conflict with the dragon and the sea: Echoes of a Canaanite myth in the Old Testament*. Cambridge University Press.
- Dearman, J. A. (2010). *The book of Hosea*. Eerdmans.
- DeYoung, J. B. (1988). The role of the prophet in Ezekiel. *Journal of Biblical Studies*, 12(2), 145–162.
- Ehrman, B. D. (2014). *How Jesus became God: The exaltation of a Jewish preacher from Galilee*. HarperOne.
- Florovsky, G. (1987). *Aspects of church history*. Critical Faith Books.
- Gillingham, S. (2012). *A journey through the Psalms*. T&T Clark.
- Goldingay, J. E. (2008). *Daniel* (Vol. 30). Word Biblical Commentary. Zondervan.
- Halley, H. (1978). *Συνοπτική Εγκυκλοπαίδεια της Αγίας Γραφής* (Τόμος Α', Α. Διαμαντόπουλος, Μεταφρ.). Ο Λόγος. (Αρχικό έργο δημοσιευμένο το 1924).
- Hayes, J. H. (2009). *The Psalms: A commentary*. Abingdon Press.
- Heiser, M. S. (2015). *The unseen realm: Recovering the supernatural worldview of the Bible*. Lexham Press.
- Humphreys, C. J. (1992). The Star of Bethlehem, a comet in 5 BC and the date of Christ's birth. *Tyndale Bulletin*, 43(1), 31–56.
- Joines, K. R. (1968). The bronze serpent in the Israelite cult. *Journal of Biblical Literature*, 87(3), 245–256. <https://doi.org/10.2307/3263536>
- Kim, S. (1983). *The "Son of Man" as the Son of God* (Wissenschaftliche Untersuchungen zum Neuen Testament, No. 30). Mohr Siebeck.
- Longman, T., III. (1999). *Daniel* (The NIV Application Commentary). Zondervan.
- Marcus, J. (1992). *Mark 1–8: A new translation with introduction and commentary*. Doubleday.
- Mays, J. L. (1994). *Psalms* (Interpretation: A Bible Commentary for Teaching and Preaching). Westminster John Knox Press.
- McGuckin, J. A. (2004). *Saint Cyril of Alexandria and the Christological controversy: Its history, theology, and texts*. St Vladimir's Seminary Press.
- Meyers, C. L. (2005). *Families in Ancient Israel*. Westminster John Knox Press.
- Morgenstern, J. (1961). The son of man of Daniel 7:13: A new interpretation. *Journal of Biblical Literature*, 80(1), 65–77. <https://doi.org/10.2307/3264567>

- Motyer, J. A. (1999). *The prophecy of Isaiah: An introduction and commentary*. InterVarsity Press.
- Mowinckel, S. (2004). *He that cometh: The Messiah concept in the Old Testament and later Judaism* (G. W. Anderson, Trans.). Eerdmans. (Original work published 1951).
- Mowinckel, S. (2004). *The Psalms in Israel's worship*. Eerdmans.
- Muhlestein, K. (2007). Divine appearances in the Hebrew Bible: The interplay between light and darkness. *Religious Studies Center*, 235–248.
- North, C. R. (1932). The religious aspects of Hebrew kingship. *Zeitschrift für die Alttestamentliche Wissenschaft*, 50(1), 8–38.
- North, R. G. (1967). Separated spiritual substances in the Old Testament. *The Catholic Biblical Quarterly*, 29(3), 419–449.
- Patterson, R. D. (1991). The key role of Daniel 7. *Grace Theological Journal*, 12(2), 245–261.
- Peterson, D. L. (1995). *Zechariah 9–14 and Malachi*. Westminster John Knox Press.
- Porter, J. R. (1976). *Leviticus* (Cambridge Bible Commentary). Cambridge University Press.
- Reynolds, B. E. (2008). The "One like a son of man" according to the Old Greek of Daniel 7,13–14. *Biblica*, 89(1), 70–80.
- Savran, G. (2005). *Encountering the Divine: Theophany in Biblical Narrative*. T&T Clark London/New York
- Schipper, J. (2013). Interpreting the Lamb imagery in Isaiah 53. *Journal of Biblical Literature*, 132(2), 315–325. <https://doi.org/10.2307/2348827>
- Schweizer, E. (1960). The son of man. *Journal of Biblical Literature*, 79(2), 119–129.
- Smith, M. S. (2001). *The origins of biblical monotheism: Israel's polytheistic background and the Ugaritic texts*. Oxford University Press.
- Smith, R. H. (1962). Exodus typology in the Fourth Gospel. *Journal of Biblical Literature*, 81(4), 329–342. <https://doi.org/10.2307/3265088>
- Smith, R. L. (1984). *Micah–Malachi* (Word Biblical Commentary). Word Books.
- Steudel, A. (1996). The eternal reign of the people of God: Collective expectations in Qumran texts (4Q246 and 1QM). *Revue de Qumran*, 17(1/4), 507–525. <https://orion-bibliography.huji.ac.il/node/63416>

- Sweeney, M. A. (1996). *Isaiah 1–39: With an introduction to prophetic literature*. Eerdmans.
- Teeple, H. M. (1965). The origin of the Son of Man christology. *Journal of Biblical Literature*, 84(3), 213–250.
- Turner, D. L. (2008). *Matthew*. Baker Academic.
- Vermes, G. (1967). *Jesus the Jew: A historian's reading of the Gospels*. Fortress Press.
- Von Rad, G. (1965). *Old Testament theology: Volume 2: The theology of Israel's prophetic traditions*. Harper & Row.
- Watts, J. D. W. (2005). *Isaiah 1–33* (Rev. ed.). Thomas Nelson.
- Wright, D. P. (1987). *The disposal of impurity: Elimination rites in the Bible and in Hittite and Mesopotamian literature*. Scholars Press.
- Yarbro Collins, A. (1980). The origin of the exaltation of Jesus at the right hand of God. *Journal of Biblical Literature*, 99(3), 385–412. <https://doi.org/10.2307/3265738>
- Yu, B.-K. (2007). *Ιστορία, θεολογία, ιεραποστολή στο κατά Ματθαίον Ευαγγέλιο*. Μέθεξις.
- Zizioulas, J. D. (2006). *Communion and otherness: Further studies in personhood and the church*. T&T Clark.

Ελληνόγλωσση Βιβλιογραφία

- Γαλίτης, Γ. (2015). *Εισαγωγή στην Παλαιά Διαθήκη*. Ακρίτας.
- Γεωργιάδης, Β. (1992). *Ερμηνεία των τεσσάρων Ευαγγελίων: Με 3000 ερμηνευτικούς και ιστορικούς υπομνηματισμούς*. Δημιουργία.
- Δίπτυχα της Εκκλησίας της Ελλάδος. (2026). Αποστολική Διακονία.
- Δοΐκος, Δ. (1960). *Το βιβλίον του Δανιήλ*. Π. Πουρναρά.
- Ευσέβιος Καισαρείας. (1857). *Ευσεβίου υπομνήματα εις Ησαΐαν*. Στο J.-P. Migne (Επιμ.), *Patrologia Graeca* (Τόμ. 24).
- Ιερομ. Γρηγορίου. (2007). *Το Άγιον Βάπτισμα*. Δόμος.
- Ιωάννης Δαμασκηνός. (1998). *Έκδοσις ακριβής της Ορθοδόξου πίστεως*. Πουρνάρα.
- Καϊμάκη, Δ. *Σιών και Ιερουσαλήμ στον Δευτεροησαΐα*. Εκτυπωτική ΕΠΕ
- Καϊμάκης, Δ. (1991). *Σύντομη εισαγωγή στην Παλαιά Διαθήκη*. Εκτυπωτική ΕΠΕ.
- Καϊμάκης, Δ. (1991). *Η Ημέρα Κυρίου στους προφήτες της Παλαιάς Διαθήκης*. Εκτυπωτική ΕΠΕ

- Καϊμάκης, Δ. (1992). *Ψαλώ τω Θεώ μου: Υπόμνημα σε εκλεκτούς Ψαλμούς*. Unprint Hellas.
- Καϊμάκης, Δ. (1994). *Η ανάσταση των νεκρών στην Παλαιά Διαθήκη*. Π. Πουρναράς.
- Καϊμάκης, Δ. (2007). *Η Ιουδαϊκή αποκαλυπτική γραμματεία και η θεολογία της*. Βάνιας.
- Καλαντζάκης, Σ. Ε. (2016). *Επίτομη εισαγωγή στην Παλαιά Διαθήκη: Μετά στοιχείων θεολογίας*. Γράφημα.
- Καραβιδόπουλος, Ι. (2009). *Εισαγωγή στην Καινή Διαθήκη*. Πουρναρά.
- Κωνσταντίνου, Ε. (2012). *Ερμηνεία των Ψαλμών της Παλαιάς Διαθήκης*. Αρμός.
- Κωνσταντίνου, Μ. (1983). Το κοσμοείδωλο της Παλαιάς Διαθήκης: Προϋποθέσεις θεολογικής θεώρησης του κόσμου. *Επιστημονική Επετηρίς της Θεολογικής Σχολής Θεσσαλονίκης*, 28, 345–375.
- Ματσούκας, Ν. (1985) *Δογματική και Συμβολική Θεολογία Β.*: Π. Πουρναράς
- Ματσούκας, Ν. (2016) *Δογματική και Συμβολική Θεολογία Α' - Εισαγωγή στη Θεολογική Γνωσιολογία*. Κυριακίδης
- Μέγας Βασίλειος. (1979). Περὶ Ἁγίου Πνεύματος. Στο *Ε.Π.Ε.* (Τόμ. 10).
- Μπρατσιώτης, Π. Ι. (1929). *Ο Ιησούς, ιστορία ή μύθος*. Αθήνα.
- Παλάντζα, Α. (2003). *Ο «Εσχατολογικός» Προφήτης* [Διδακτορική διατριβή, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών].
- Παπαδόπουλος, Α. (2018). *Θεολογία και λατρεία: Η ερμηνεία των βιβλικών κειμένων*. Εν Πλω.
- Παπουτσόπουλος, Χ. Ν. (1992). *Η εξαήμερος Δημιουργία κατά τον Μ. Βασίλειο*. Σωτήρ.
- Φούντας, Ι. (2009). *Οι προφύτες της Παλαιάς Διαθήκης*. Δημητσάνα–Μεγαλούπολη.
- Χαστούπης, Α. Π. (1981). *Ερμηνεία Παλαιάς Διαθήκης: Ψαλμοί*. Εκδόσεις Πανεπιστημίου Αθηνών.
- Ψαλλάκης, Γ., & Τρεμπέλας, Π. (2002). Ησαΐας. Στο *Η Παλαιά Διαθήκη* (Τόμ. 16). Αδελφότης Θεολόγων «Ο Σωτήρ».